

Нацрт, 30. мај 2017.

**Стратегија развоја културе Републике
Србије од 2017. до 2027.**

Садржај

1. УВОД	3
2. САДАШЊЕ СТАЊЕ У КУЛТУРИ	13
2.1. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР	14
2.1.1. Културна политика Србије према нивоима надлежности	14
2.1.2. Правни оквир	15
2.1.3. Финансирање	17
2.1.4. Запослени у култури	20
2.1.5. Организације цивилног друштва, удружења уметника и професионалаца у култури	21
2.2. САДАШЊЕ СТАЊЕ У ОБЛАСТИМА КУЛТУРЕ	24
2.2.1. Културно наслеђе	24
2.2.2. Савремено стваралаштво	32
2.2.3. Међуресорно и међусекторско повезивање	43
2.3. САДАШЊЕ СТАЊЕ И ЦИЉЕВИ КУЛТУРНОГ РАЗВОЈА	44
2.3.1. Одговорна управљачка политика	44
2.3.2. Равноправно учешће свих грађана у културном животу	45
2.3.3. Развој културних потреба	46
2.3.4. Култура међусобног разумевања	47
2.3.5. Развој међуресорних подручја културе	48
2.3.6. Међународна културна сарадња	50
2.3.7. Неговање српског језика и ћириличног писма	51
2.3.8. Повезивање српског културног простора	52
3. ЦИЉЕВИ И ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА КУЛТУРНОГ РАЗВОЈА	53
3. ПРИОРИТЕТИ КУЛТУРНОГ РАЗВОЈА	54
3.1. РАЗВОЈ ИНСТИТУЦИОНАЛНИХ ОКВИРА У КУЛТУРНОМ СИСТЕМУ	56
3.1.1. Унапређење правног оквира	56
3.1.2. Примерено финансирање	57
3.2. ОДГОВОРНА КАДРОВСКА И УПРАВЉАЧКА ПОЛИТИКА	66
3.3. РАВНОПРАВНО УЧЕШЋЕ ГРАЂАНА У КУЛТУРНОМ ЖИВОТУ	70
3.4. РАЗВОЈ КУЛТУРНИХ ПОТРЕБА	72
3.5. КУЛТУРА МЕЂУСОБНОГ РАЗУМЕВАЊА	74
3.6. НЕГОВАЊЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА И ЋИРИЛИЦЕ	77
3.7. ПОВЕЗИВАЊЕ СРПСКОГ КУЛТУРНОГ ПРОСТОРА	79

4. ЦИЉЕВИ У ОБЛАСТИМА КУЛТУРНОГ РАЗВОЈА	81
4.1. КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ	82
4.1.1. Јачање институционалног оквира	83
4.1.2. Културно наслеђе као развојни ресурс	85
4.1.3. Културно наслеђе и знање	86
4.1.4. Придобивање подршке јавности	87
4.1.5. Међуресорна сарадња	88
4.1.6. Заштита и очување културног наслеђа на Косову и Метохији	89
4.2. САВРЕМЕНО СТВАРАЛАШТВО	92
4.2.1. Књижевност, издаваштво и библиотечко-информациона делатност	94
4.2.2. Визуелне уметности	97
4.2.3. Позоришна уметност	98
4.2.4. Уметничка игра	100
4.2.5. Филмска уметност и аудио-визуелно стваралаштво	102
4.2.6. Музичка уметност и дискографија	104
4.3. ДИГИТАЛИЗАЦИЈА КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА И САВРЕМЕНОГ СТВАРАЛАШТВА	107
4.4. МЕЂУРЕСОРНО И МЕЂУСЕКТОРСКО ПОВЕЗИВАЊЕ И САРАДЊА РАЗЛИЧИТИХ НИВОА ВЛАСТИ ...	114
4.4.1. Међуресорно подручје културе и образовања	115
4.4.2. Културни туризам	116
4.4.3. Међуресорно подручје науке и културе – научна истраживања	117
4.4.4. Међуресорно подручје креативних индустрија	119
4.5. МЕЂУНАРОДНА САРАДЊА	121
АНЕКСИ	132
Анекс 1 – Закони, подзаконски акти и потврђена међународна документа у области КУЛТУРЕ	132

1. Увод

Стратегија развоја културе Републике Србије садржи одређења државе и дефинише стратешке приоритете и правце развоја културе у Србији од 2017. до 2027. године. Стратегијом се поље културе утврђује као једна од кључних димензија одрживог развоја Србије. То значи да је основни стратешки циљ допринос развоју друштва у Србији, културном животу њених грађана и евроинтеграцијама и то заштитом, изучавањем и представљањем културног наслеђа и подстицањем уметничког стваралаштва. Стратегијом се реагује на кључне потребе система културе, друштва у целини и културне дипломатије и међународних односа.

Стратегија развоја културе у Србији настоји да уважи, вреднује, очува и развије све оно што је, као жива и продуктивна традиција, свака епоха и културно-цивилизацијска формација трајно приложила целини културе грађана Србије и Срба на ширем културном простору.

Димензије српске културе које препознајемо и негујемо:

– *Словенска*: ова димензија укључује не само давну културну историју – старословенско језичко заједништво или црквенословенско раздобље наше књижевности, већ и новију историју коју одликују јужнословенска културна прожимања, као и данашње везе српске културе са другим, суседним и удаљенијим, словенским културама, као и њихове узајамне утицаје;

– *Византијска*: вредности нашег средњовековног градитељства, сликарства, књижевности и философије, са Светим Савом као средишњом националном фигуром, али и вертикала која нас спаја с античким и средњовековним културним наслеђем источног Медитерана, а онда и с нововековном рецепцијом тог наслеђа у земљама савременог Источног хришћанства;

– *Старобалканска*: ову димензију чини фолклорно, музичко, градитељско, језичко, па и кулинарско, наслеђе заједничко народима Балканског полуострва, специфична димензија културе, цивилизације и менталитета, коју препознајемо у делима Борисава Станковића или Иве Андрића, а која нам је умногоме заједничка с културом суседних народа на југоистоку Европе што укључује и значајну оријентално-исламску компоненту;

– *Херојска*: то је димензија Косовског завета, која духовно претпоставља материјалном и која обезбеђује самоочување друштва пред егзистенцијалним и идентитетским изазовима, не само наша средњовековна витешка култура већ и култура наших предака, сељака ратника, и оних у Првом српском устанку, и оних у Првом светском рату, од оних који су савладали

османлијску окупацију до оних који су учествовали у антифашистичкој борби, пружали отпор нацистичкој окупацији и касније бранили слободу и друге вредности свога и општег наслеђа;

– *Просвећено-европска*: ова димензија почива на нововековним културним идеалима Западне и Средње Европе које прихвата српска култура, на идеалима рационалности, модерности и просвећености. Ова димензија српске културе наглашава слободу личности и стваралаштва, слави креативност, иновацију, експеримент, али која жели да негује и толеранцију према непознатом и другачијем;

– *Демократска*: то је димензија културе која је народни језик узела за књижевни, идеја да култура не сме да припада само елитама, да је култура која не прожима друштво осуђена на одумирање, да живу културу не чине институције у којима се престоничка елита самозабавља, већ установе које подстичу и препознају уметничке подухвате људи из свих сегмената друштва и који културу настоје да учине свакодневицом читаве заједнице;

– *Контактна, или димензија отворености*: српска култура свој европски контекст показује и у оквиру процеса европских интеграција, при чему, у тежњи за равноправним и видљивим учешћем у европској породици народа, прилаже специфичности сопственог културног доприноса, традицијског и савременог, инсистира на тачкама повезивања с културама ужег региона и осталих држава Европе. Ради постизања речених циљева, и у области културе значајну потпору Србија очекује од европских установа, а сама чини знатне напоре да се унапреде сви видови културне сарадње и прожимања.

Негујући наведене димензије српске културе, на најбољи начин чувамо и негујемо културни идентитет, те одржавамо осетљиву равнотежу између отворености националне културе и заштите од утапања у масовну културу глобалистичког конзумеризма. Српска култура је вековима примала утицаје из разних праваца, а повремено била у прилици да сама зрачи утицајима. Отвореност за културне утицаје битан је елемент виталности друштва, али овај принцип не сме да угрози темељно опредељење за развој и напредак националне културе, већ мора да донесе широк увид, узор и охрабрење за напредак, свест о повезаности са достигнућима других народа и мотив да се култури пружи амбијент за њен пуни замах. Упркос видљивим ефектима процеса глобализације, национална култура треба да остане чврст ослонац заједници да у њој тражи и проналази исходиште за даљи развој и обнову. Културна политика мора се кретати на подједнаком одстојању између изазова културног етноцентризма, с једне стране, и опасности процеса акултурације, с друге стране. Свака национална култура почива на јасној представи о сопственом идентитету, али и на

могућностима ширења и отварања њених развојних перспектива и њене провере на међународном, мултикултурном и транскултурном пољу.

Основни круг идентитетских феномена чине: језик и књижевност, свест о историји и религијској припадности, обичајима, начину живота, особеним облицима духовноисторијског сазнања, менталитетски обрасци, те свеколика представа народа о самоме себи. Културни значај друштвених и хуманистичких наука, које проучавају ове појаве, веома је велик, па би развоју тих наука требало посветити примерену пажњу. Сувише дуго из идеолошких разлога ометано, изучавање и ширење научно утемељених сазнања о геноциду над српским народом током читавог 20. века остаје задатак не само историјских наука него и чинилаца који утичу на изградњу идентитета и веродостојне културе сећања, не запостављајући ни чињенице које не иду српском народу у прилог.

Република Србија свој савремени идентитет третира као кохезивни и инклузивни фактор друштва, и огледа се у заједничком наслеђу свих грађана Србије и интеркултурном дијалогу на свим нивоима. Савремена култура Републике Србије базира се на култури сећања и разумевања, на активном доприносу развоју регионалног и европског културног простора, као и на интернационализацији као фактору општег развоја, позиционирања и увећања угледа у међународном контексту.

Наша земља има довољно разлога да се својом културом поноси, али и да, без нарцизма или комплекса инфериорности, буде отворена за најбоље из других култура. Културни раст нашег народа у 19. и нарочито 20. веку, у већини уметничких области и код пробраног низа изузетних ауторских појединаца у књижевности, музичкој и ликовној уметности, градитељству, сценским уметностима и филму, говори у прилог потреби за продуктивним дијалогом између националних и интернационалних подстицаја у стваралачким праксама. Управо тако засновани уметнички подухвати дали су најпунији израз овдашњих уметничких могућности и одјекнули у другим културним срединама.

На овој генерацији културних и јавних посленика јесте да допринесу превладавању непродуктивних сукоба међу сучељеним културним елитама, како би укупни амбијент учинили прихватљивијим и предали га новој генерацији у бољем стању. За то су потребни јасна стратегија, примењив правни оквир, снажна институционална мрежа и одлучно опредељење да је, поред неопходне економске стабилности и финансијског просперитета државе и нације, управо култура подручје које омогућава трајање и опстанак.

Начела стратешког развоја културе заснована су на следећим принципима:

- одређености за заштиту и неговање националне културе
- заштити културних права националних мањина
- унапређењу узајамног разумевања и равноправном укључивању осетљивих група у културни живот, култури као фактору дрштвене кохезије, културном и језичком диверзитету и интеркултурном дијалогу, културној разноликости
- подстицању и промовисању уметничког стваралаштва као слободног израза људског духа, уметничке изврности, експеримента и иновације
- широкој доступности културе и равноправном и активном учешћу у културном животу, развоју публике и културних потреба свих грађанана, а посебно деце и младих, културној демократији, аматеризму, партиципацији
- заштити и вредновању културног наслеђа као необновљивој и јединственој заоставштини
- развоју међународне културне сарадње и доприношењу угледу земље у свету
- савременим моделима финансирања и схватању културе као привредног потенцијала

Културна политика заснована је на:

- ефикасној и промишљеној законодавној активности,
- одговорној кадровској политици,
- аутономији субјеката у култури,
- принципу активног учешћа грађана и стручне јавности у процесу доношења одлука,
- транспарентним процедурама доношења одлука,
- принципу стратешког управљања у култури, праћења и вредновања,
- анализама, истраживањима и статистикама у области културе,
- сагласју са другим секторима државне политике.

Стратегијом развоја културе Републике Србије дефинисана су три приоритета:

1. Развој кадрова: целоживотно учење, едукација и развој нових знања и вештина, мобилност, развој нових професија у култури а посебно оних који се односе на развој публике, међународну сарадњу, нове технологије и дигитализацију у култури, развој тржишта и креативних индустрија, одговорна кадровска политика и запошљавање у култури, нове праксе и иновације

2. Развој инфраструктуре: изградња нових и реконструкција постојећих објеката, савремен изглед и дизајн објеката, техничка опремљеност, информационо-комуникациона инфраструктура, инфраструктурни ресурси за потребе дигитализације, побољшање услова заштите културне баштине, нови простори и укључивање некоришћених објеката у систем културе, оснивање нових установа културе
3. Европске интеграције и међународна сарадња: учешће у програмима ЕУ, међународни професионални стандарди, европске вредности, финансијска подршка, развој заједничког регионалног и европског културног простора; стварање предуслова за развој регионалног тржишта, углед и боље позиционирање Србије, интернационализација, развој капацитета установа и организација, партнерска сарадња, отвореност и виталност.

Поред ових приоритета, у трећем делу Стратегије развоја културе Републике Србије од 2017. до 2027. године дефинисано је седам приоритетних подручја, посвећених следећим општим циљевима:

1. Развој институционалних оквира у културном систему
2. Одговорна кадровска и управљачка политика
3. Равноправно учешће свих грађана у културном животу
4. Развој културних потреба
5. Култура међусобног разумевања
6. Неговање српског језика и ћирилице
7. Повезивање српског културног простора

Ови општи циљеви ће се остваривати у свим областима културног развоја, док ће посебна пажња у том процесу континуирано бити посвећивана дефинисаним приоритетима.

У четвртом делу Стратегије одређено је пет области културног развоја, у којима ће поред седам поменутих општих циљева бити остваривани и циљеви посебно везани за те области, које су:

1. Културно наслеђе
2. Савремено стваралаштво
3. Дигитализација културног наслеђа и савременог стваралаштва
4. Међуресурсно и међусекторско повезивање и сарадња различитих нивоа власти
5. Међународна сарадња

Како општи циљеви препознати у делу документа посвећеном приоритетним подручјима, тако и они дефинисани у поглављу о областима културног развоја израђени су

посебним циљевима и предвиђеним мерама. Акциони план садржи више детаља о остваривању постављених задатака, међу којима су и одговарајуће активности и рокови.

Начела културног развоја и културне политике, као и стратешки приоритети утемељени су у Уставу Републике Србије, међународним уговорима, споразумима и конвенцијама које је потписала Република Србија, Закону о култури, кровном документу у области културе, као и у домаћим стратешким документима. Такође, приоритети, циљеви и мере културне политике које ова стратегија промовише базирани су на различитим истраживањима, анализама и статистикама у области културе. Важност утемељења инструмената културне политике на емпиријским подацима и анализама огледа се и у неопходности да они одговарају стварним потребама у култури.

У дефинисању циљева, сви аспекти културе су равноправно третирани и предложеним мерама је обухваћен развој културе српског народа, националних мањина и општих културних вредности, као и примена прихваћених међународних норми и образаца.

Циљеви су дефинисани по областима и укључују: културно наслеђе и савремено стваралаштво, дигитализацију, међународну и међуресорну сарадњу.

Културно наслеђе представља сегмент традиционалне компоненте културе. Културна политика у тој области подразумева одређене циљеве у области истраживања, заштите и коришћења културног наслеђа. Приоритетни циљеви су јачање институционалног оквира за стабилну, поуздану и ефикасну бригу о културном наслеђу, за његово препознавање, истраживање и вредновање, као и заштиту, презентацију и укључивање у савремене токове живота. Такође, циљеви су усклађени са савременим тенденцијама развоја система заштите културног наслеђа и евидентираним потребама активности на модернизацији мреже установа заштите у Србији. Поред овога, предвиђени су и циљеви који треба да подстакну коришћење културног наслеђа као ресурса привредног и друштвеног развоја, стручно усавршавање и специјализацију кадрова, вишестраност и способност за тимски рад, подизање свести грађана о вредностима културног наслеђа, које их повезује с њиховим окружењем и историјом и помаже у преносу вредности кроз генерације, те успостављање чвршћег партнерства између управних и стручних институција заштите културног наслеђа са другим чиниоцима који могу да допринесу његовој ефикаснијој заштити, ревитализацији и коришћењу. Наведена група циљева ће омогућити квалитетнију и економичнију употребу културног наслеђа и пратећих ресурса у складу са намерама да се убрза привредни раст и развој, нарочито у области туризма и у развоју руралних области.

Културна политика у области савременог стваралаштва, у свим облицима, првенствено је усмерена на остваривање циљева за грађење повољног стваралачког амбијента, али и за побољшање социјалног положаја уметника, посебно самосталних, као и радника у култури. Циљеви су дефинисани у складу са анализом стања и прегледом досадашњих проблема у овој области, пре свега у финансирању. Остваривање ових циљева треба да створи услове за несметан, континуиран и квалитетнији рад уметника и радника у култури.

У књижевности, развој читалачке културе и неговање српског језика, као и језика националних мањина, подршка квалитетном издаваштву и развој енциклопедистике одређени су као приоритетни циљеви. Издаваштво представља изузетно важан инструмент за ширење културе, док развој читалачке публике има далекосежни позитивни утицај на образовање, васпитање и подизање нивоа општег образовања свих слојева становништва. У томе је средишња улога библиотечке мреже, коју треба развијати и као библиотечко-информациони систем и у функцији културних средишта у свим локалним срединама.

Професионализација и модернизација система визуелних уметности и јачање капацитета рада установа и организација, интерсекторска и интерресорна сарадња, развој публике, аматеризам и равномеран развој система визуелних уметности на укупној територији Републике Србије циљеви су који треба да подстакну и представе уметнички квалитетна остварења савремене визуелне уметности.

На основу евидентираног тренутног стања у области позоришта у Србији одређени су циљеви који треба да поставе основ за дугорочно улагање у обнову позоришта и позоришне инфраструктуре на свим нивоима, као и њен равномерни развој и постизање повећане доступности квалитетних позоришних програма и представа.

Уметничка игра има тренутно на располагању веома ограничен број установа културе и то само у три града у Републици Србији, па је потребно створити услове за равномерну доступност ове области свим грађанима.

Филмска уметност и аудио-визуелно стваралаштво представљају велики културни и привредни потенцијал који ће се развијати остваривањем циљева који се односе на унапређење филмске продукције, повећање броја гледалаца, дигитализацију биоскопа и развој биоскопске мреже, као и побољшање пласмана српског филма у свету.

Развој музичке уметности и дискографије може се постићи популаризацијом уметничке музике у Републици Србији, ревитализацијом и унапређењем рада постојећих и инвестиционим улагањима у развој нових капацитета, уз посебну бригу о афирмацији домаће продукције.

Дигитализација културног наслеђа и савременог стваралаштва као сегмент развоја културе и додатна вредност културним садржајима развијаће се кроз остваривање циљева који подразумевају: успостављање правног оквира за регулисање процеса дигитализације, обезбеђивање отвореног приступа дигитализованој грађи, спровођење техничко-технолошке модернизације установа на свим нивоима, дигитализацију савременог стваралаштва, нарочито књижевности и издаваштва, израду националног портала за активно, константно и интензивно представљање дигитализованог културног наслеђа и савременог стваралаштва, као и вођење статистике о квалитету и квантитету дигитализоване грађе и развој дигиталне културе и дигиталне писмености.

Интердисциплинарност представља важан приступ у дефинисању циљева развоја културе и међуресорно¹ и међусекторско² повезивање и сарадња различитих нивоа власти је постављена као приоритетни циљ који ће се реализовати кроз успостављање културне улоге школе и образовне улоге установа културе, коришћење могућности у области културе за побољшање резултата образовања, успостављање и развој планске и системске сарадње између школа и културних институција.

Међуресорна сарадња допринеће развоју културе и побољшању позиције Србије као одредишта које понуду базира на богатству наслеђа и савремене културе, што подразумева развој конкурентних и атрактивних културно-туристичких производа, повећање учешћа културног туризма у приходима оствареним од туризма и повећање броја туриста и посетилаца културних локалитета и културних садржаја на локалном нивоу.

Наука такође има важну улогу у развоју културе. На првом месту, научна истраживања путем којих долазимо до података и статистика о култури (од анализе културних потреба грађана, преко мапирања културног пејзажа и система, ресурса и потенцијала, до евалуације културних политика) од суштинског су значаја за процес стратешког планирања и доношења одлука. Културна политика која је заснована на таквим подацима и анализама ствара инструменте који циљано и ефектно доприносе културном развоју и задовољењу јавног интереса у култури. Повезивање и међуресорна сарадња науке и културе кроз различита научна истраживања и она специфична, усмерена на приоритетне циљеве као што су развој капиталних лексикографских пројеката, пројеката истраживања теме геноцида над српским

¹ „Међуресорна сарадња подразумева облике партнерске сарадње (најчешће на пројектима) између различитих ресурса (културе, образовања, привреде, науке, и др.)“. Весна Ђукић, *Држава и култура* (2012), Београд: Факултет драмских уметности у Београду

² „Међусекторска сарадња односи се на сарадњу представника различитих друштвених сектора – јавног, приватног и цивилног“. Весна Ђукић, *Држава и култура* (2012), Београд: Факултет драмских уметности у Београду

народом у 20. веку и сродних тема у оквиру неговања културе сећања, допринеће развоју културе и културне политике уопште, али и стручнијем, научно утемељеном и поузданијем представљању чињеница и одбрани од растућег историјског ревизионизма.

Присутност уметности и културе из Србије на међународном плану је веома значајан циљ који представља, поред промотивног и корективни фактор – одређивања и дефинисања положаја наше културе у односу на друге сродне културе. Међународна културна сарадња је један од параметара којим се потврђује успешност културне политике, квалитета и квантитета културне понуде. Она се одвија кроз билатералну, мултилатералну и регионалну сарадњу. Задати циљеви развоја међународне сарадње посебно су значајни у делу који се односи на учешће у европским програмима и пројектима, што може значајно да убрза реализацију свих дефинисаних циљева стратегије обезбеђивањем додатних средстава и јачањем људских ресурса и техничко-технолошких капацитета установа и субјеката у култури.

У стратегији су сви циљеви и мере наведене за њихово спровођење дефинисани тако да се подржи развој свих установа и других субјеката у култури и да се онима од њих који су већ достигли надпросечни ниво развоја омогуће услови за даљи напредак.

2. Садашње стање у култури

2.1 Институционални оквир

2.1.1. Културна политика Србије према нивоима надлежности

Културна политика Републике Србије се, сходно Уставу и закону, креира на националном а спроводи на нивоима републике, покрајине и локалне самоуправе. Важну улогу у овом смислу имају Министарство културе и информисања Републике Србије, Покрајински секретаријат за културу, јавно информисање и односе с верским заједницама и надлежни органи јединица локалне самоуправе.

Републички ниво. Сходно *Закону о министарствима*³, Министарство културе и информисања је државни орган у чијем је делокругу рад на развоју и унапређењу културе и уметничког стваралаштва, заштита и чување културног наслеђа, оснивање и праћење рада културно-информационих центара у иностранству, као и реализација истраживања у култури⁴. У дефинисању националне културне политике, очувању, развоју и ширењу културе, подршку Народној скупштини, Влади Републике Србије и Министарству културе и информисања даје Национални савет за културу који је, сходно *Закону о култури*, стручно-саветодавно тело. Такође, будући да савремене културне политике полазе од чињеница утврђених емпиријским истраживањима, важну помоћ Министарству културе и информисања би требало да пружа Завод за проучавање културног развика. У спровођењу националне културне политике важну улогу имају 5 републичких установа из области савременог стваралаштва и 21 установа чија је делатност заштита културног наслеђа.

Покрајински ниво. Сходно *Закону о култури*, Аутономна Покрајина се стара о спровођењу националне културне политике на својој територији и уређује питања од покрајинског значаја у области културе. Према *Закону о утврђивању надлежности Аутономне покрајине Војводине*⁵, АП Војводина се кроз рад Покрајинског секретаријата за културу, јавно информисање и односе с верским заједницама стара о спровођењу културне политике у покрајини и обезбеђује услове за рад 17 покрајинских установа културе. Установе културе на Косову и Метохији, привремено смештене на територијама с већинским српским становништом и оне дислоциране из јужне покрајине, налазе се под надлежношћу Министарства.

³ „Службени гласник РС”, бр. 44/14, 14/15, 54/15 и 96/15 – др. Закон, члан 18.

⁴ Видети поглавље 4.4.3 посвећено научним истраживањима

⁵ „Службени гласник РС”, бр. 99/09 и 67/12-УС

Локални ниво. Јединице локалне самоуправе, градови и општине, сходно *Закону о култури* и *Закону о локалној самоуправи*⁶, старају се о спровођењу културне политике на својој територији те обезбеђују услове за рад локалних установа културе. Јединице локалне самоуправе су оснивачи 466 установа културе.⁷ У складу са националном, локалне културне политике се дефинишу у управама које су задужене за област културе. То су службе/секретаријати/управе/одељења за друштвене делатности или одељења за ванпривредне/опште делатности и финансије, дакле службе у којима је култура једна од активности. Посебни секретаријати за културу постоје само у Граду Београду и Граду Новом Саду. У 2015. години 92% градова – седишта округа имало је већнике за културу у извршној власти или помоћнике градоначелника, али се и на овом нивоу култура често везује за друге области.

2.1.2. Правни оквир

У савременим државама закони представљају основ за деловање у различитим доменима јавне политике, што подразумева и културну политику као јавну политику у култури (списак закона и подзаконских аката из области културе, потврђених међународних уговора и одговарајућих докумената дат је у Анексу 1). Област културе не функционише одвојено од других области друштвеног, економског и политичког живота. Стога су на културу од утицаја и акти из домена државне управе и локалне самоуправе (нпр. *Закон о утврђивању надлежности Аутономне Покрајине Војводине*, *Закон о локалној самоуправи*, *Закон о главном граду*), економије (нпр. *Закон о буџетском систему*, *Закон о јавним набавкама*, *Закон о порезима на имовину*, *Закон о порезу на добит правних лица*, *Закон о порезу на доходак грађана*), просторног планирања (нпр. *Закон о планирању и изградњи* и *Закон о државном премеру и катастру*), унутрашњих послова (нпр. *Кривични законик* и *Царински законик*), акти из области рада (*Закон о раду*), социјалног осигурања (*Закон о доприносима за обавезно социјално осигурање*), уређења јавних служби (*Закон о јавним службама*), образовања (*Закон о основама система васпитања и образовања*), туризма, званичне статистике, удруживања грађана, људских и мањинских права, итд.

⁶ „Службени гласник РС”, бр. 129/07, 83/14-др.закон и 106/16

⁷ Лазаревић, А. (ур.) (2010) „Локалне културне политике“, Београд: Завод за проучавање културног развитка; Лазаревић, А. (ур.) (2011) „Културни ресурси округа Србије“ Београд: Завод за проучавање културног развитка и E-kultura.net

Кровни *Закон о култури* донет је 2009. године, а измене и допуне су донете 2016. године⁸. Поред пуне примене овог закона, којим се регулише целокупна област, постоји потреба за доношењем закона којима ће се регулисати њени поједини сегменти. Реч је најпре о савременим прописима из области културног наслеђа, јер је важећи *Закон о културним добрима*, према мишљењу стручњака из ове области, застарео и превазиђен⁹, што се одражава и на примену *Закона о планирању и изградњи* у коме се упућује на прописе из заштите културног наслеђа. Неопходно је посветити пажњу законском регулисању откупа културних добара, посебно имајући у виду примену *Закона о враћању одузете имовине и обештећењу*, али и тешкоће везане за откуп покретних културних добара. Препозната је потреба активнијег присуства представника културе у фази израде аката који нису у директној надлежности Министарства културе и јавног информисања, како би се пре дефинисања коначне форме акта уважиле специфичности својствене уметности и култури. Такође, постоји могућност да се иницијативама за измене и допуне закона, врши њихово прилагођавање захтевима културе.

Потребе културног развоја треба да буду препознате у актима из домена економије, пре свега у *Закону о јавним набавкама* (проблеми у ангажовању додатних стручњака, набавке опреме, извођења радова техничке заштите, набавке књига итд.¹⁰), као и *Закон о порезу на доходак грађана* (важан за остваривање социјалне сигурности самосталних уметника и професионалаца у култури).¹¹ Показало се да постоји потреба да се ојача међуресорна сарадња у изради закона и подзаконских аката од значаја за општи одрживи развој Републике Србије и у вези са тим повећају капацитети Министарства културе и информисања.

Закон о култури и *Закон о основама система васпитања и образовања* начелно истичу потребу за повезаношћу културе и просвете, те је неопходно да се јасније дефинишу обавезе оба ресора, као и видови сарадње.

Због компликованих важећих процедура, у културној пракси остају неискоришћене олакшице предвиђене *Законом о порезу на добит правних лица*, као што се готово не користе могућности које пружа *Закон о задужбинама и фондацијама*.

⁸ До доношења *Закон о култури* област културе је била регулисана *Законом о делатностима од општег интереса у области културе* из 1992. године и *Законом о самосталном обављању уметничке или друге делатности у области културе* из 1993. године.

⁹ Видети: Вукановић М. и Стојановић А. (2014) *Културна политика и заводи за заштиту споменика културе*. Електронско издање доступно на www.zaprokul.org.rs

¹⁰ На проблеме везане за примену *Закон о јавним набавкама* указивали су представници бројних установа културе у интервјуима обављеним у оквирима пројеката „Културна политика и заводи за заштиту споменика културе“ и „Културне индустрије у Србији“.

¹¹ Видети: Вукановић, М. (2011) *Поглед на културу. Закони и праксе у Србији и пет држава чланица Европске уније*. Београд: Завод за проучавање културног развитка

2.1.3. Финансирање

Од почетка 21. века на нивоу Европске уније, у појединачним европским државама, као и у Републици Србији расте учешће културе у оствареном бруто друштвеном производу (БДП).¹² Применом *WIPO* методологије у Србији, учешће индустрија заснованих на ауторским и сродним правима 2012. године у бруто домаћем производу је износио 4%, што је више од учешћа рударства (1,7% БДП-а) или делатности смештаја и услуга (1% БДП-а). Издвајања за културу, ако се ограничимо на поједине државе бившег југословенског простора у 2015. и 2016, крећу се од 0,76% буџета Републике Хрватске, преко 1% од буџета Републике Црне Горе до 2,2% од буџета БЈР Македоније.¹³ Највећи део буџетских средстава за културу усмерава се посредством Министарства културе и информисања, а у мањој мери културне пројекте финансирају и друга министарства.¹⁴ Министарство културе и информисања располаже средствима за капиталне инвестиције¹⁵, а у посебном делу закона о буџету на размену Министарство културе и информисања одређена су средства за рад Министарства културе и информисања, средства за конкурсе и пројекте, као и средства за подршку рада установа у области заштите и очувања културног наслеђа и установа културе у области савременог стваралаштва. Процентуално, поређење закона о буџету Републике Србије у периоду 2012–2016 показује да су издвајања за делатности под надлежношћу Министарства културе и информисања у просеку 0,74% од буџета Републике Србије. Издвајања за културу су мања ако се изузму издаци за јавно информисање, које је такође у надлежности Министарства културе и информисања (Табела 1).

¹² На основу методологије Светске организације за интелектуалну својину (WIPO) у нордијским државама у 2003. делатности на бази културе, а посебно у областима креативних индустрија, у БДП нордијских земаља учествовале су са 3%. На нивоу ЕУ у 2008. учешће културе у оствареном БДП било је веће од учешћа аутомобилске индустрије и кретало се око 5%.

Према Унеско ЦДИС методологији која мери допринос културе БДП у области централних културних делатности и делатности подршке култури 2014. је износио 3,9% Видети: *A Creative Economy Green Paper for the Nordic Region* <http://nordicinnovation.org/Global/Publications/Reports/2007/A%20Creative%20Economy%20Green%20Paper%20for%20the%20Nordic%20Region.pdf>, Radulović B, Popović D. and Aleksić D. (2015) *The Economic Contribution of the Copyright-Based Industries in Serbia*, http://www.wipo.int/export/sites/www/copyright/en/performance/pdf/econ_contribution_cr_rs.pdf) и пројекат „Индикатори утицаја културе на развој“.

¹³ Према компендијумима културних политика Републике Хрватске и Републике Црне Горе, издвајања за културу су до 2012. била и већа – у Хрватској око 1,5% у 2007, а у Црној Гори и до 2,5% од укупног буџета ове државе. Већа ранија издвајања су обезбедила унапређења културне инфраструктуре. У БЈР Македонији, та издвајања, од 2005. године до данас нису, ишла испод 2% од укупног буџета.

¹⁴ Министарство спољних послова (пројекти међународне сарадње и представљања Србије у иностранству), Министарство просвете, науке и технолошког развоја (пројекти уметничке едукације, рад студентских културних центара, као и истраживања у уметности и култури), Министарство трговине, туризма и телекомуникација (пројекти културног туризма), Министарство привреде (подршка кинематографији посредством Привредне коморе Србије), Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.

¹⁵ Протеклих година, реч је о средствима за реконструкцију Народног музеја у Београду и Музеја савремене уметности.

Табела 1: Средства издвојена за културу према законима о буџету РС

Година	Култура и јавно информисање	% у буџету РС	Култура (без јавног информисања)	% у буџету РС
2012	6.955.758.761	0,5	5.638.660.000	0,41
2013	6.343.593.000	0,43	5.907.561.183	0,40
2014	16.416.472.000	1,04	7.565.293.000	0,48
2015	16.678.247.000	1,04	7.530.257.000	0,47
2016	11.180.497.000	0,69	6.880.719.000	0,42

Министарство културе и информисања финансира рад 26 установа културе чији је оснивач Република Србија, као и 14 установа културе са територије Косова и Метохије. Средства која се издвајају за рад установа културе претежно се троше за зараде запослених¹⁶ и материјалне трошкове. Нешто мање новца троши се за програмске активности, а најмање за набавку савремене опреме те инвестиционо одржавање зграда и простора.¹⁷

Министарство културе и информисања најмање једном годишње расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање пројеката у култури. Право учешћа на конкурсима имају установе, уметничка и друга удружења регистрована за обављање делатности културе, субјекти у култури који су у иностранству регистровани за обављање културне делатности, као и други субјекти у култури, осим установа културе чији је оснивач Република Србија. О избору пројеката по расписаном јавном конкурсима одлучује стручна комисија коју образује орган који расписује конкурс.

Ограниченост средстава осликава се на конкурсну процедуру и начин расподеле средстава по пројектима. Финансира се већи број пројеката, али су средства за појединачне пројекте најчешће скромна. Најзад, неопходно је развијати систем вредновања, како би већа пажња била посвећена ефектима подржаних пројеката и програма.

¹⁶ Зараде запослених у култури без обзира на степен образовања крећу се до нивоа просечне нето зараде у Републици Србији.

¹⁷ Вукановић, М. (2010) „Финансирање музеја у Србији“. У: Мартиновић Д. и Јокић. Б. (ур.) *Музеји Србије – актуелно стање*. Београд: Завод за проучавање културног развитка, Лазаревић, А. (ур.) (2010) „Локалне културне политике“, Београд: Завод за проучавање културног развитка; Лазаревић, А. (ур.) (2011) „Културни ресурси округа Србије“ Београд: Завод за проучавање културног развитка, Е-култура (<http://e-kultura.net>)

У складу са *Законом о државној управи*¹⁸, утврђено је да се поједини послови државне управе законом могу поверити аутономним покрајинама, општинама, градовима и граду Београду, јавним предузећима, установама, јавним агенцијама и другим организацијама, односно имаоцима јавних овлашћења. Тако је законима у области културе поверено вршење појединих послова Министарства културе и информисања.

То су, на пример, послови издавања уверења и вођења евиденције, које врше репрезентативна удружења у култури¹⁹, послови вођења евиденција установа основаних средствима у јавној својини са седиштем на територији аутономне покрајине²⁰, послови спровођења конкурса и доношења одлуке о избору пројеката, као и послови вођења Јединствене евиденције о кинематографским делатностима које врши Филмски центар Србије²¹, послови установљавања матичних функција појединих библиотека.²²

Средства за вршење поверених послова државне управе обезбеђују се у буџету Републике Србије²³.

Република Србија, аутономне покрајине и јединице локалне самоуправе могу суфинансирати текуће расходе и издатке установа и других субјеката у култури који се не финансирају редовно из њихових буџета, ако својим програмима трајније задовољавају културне потребе грађана на одговарајућем подручју.²⁴

Сходно *Закону о утврђивању надлежности АП Војводине*, рад 17 покрајинских установа културе финансира се из буџета покрајине. Покрајински секретаријат за културу, јавно информисање и односе с верским заједницама расписује годишње конкурсе за суфинансирање пројеката од значаја за развој културе на територији АП Војводине.

Градови и општине су, сходно члану 20 *Закона о локалној самоуправи*, дужни да обезбеде развој културе на својој територији, али испуњавање те обавезе углавном почива на финансирању рада установа културе средствима пренетим из буџета Републике. Градови у којима су седишта округа за културу издвајају средства у просечном износу од 5,6% локалних буџета.²⁵ Међутим, када се сагледају номинални износи, уочава се да је, заправо, реч о скромним средствима. *Закон о култури* (члан 76) прописује обавезу суфинансирања пројеката у култури путем конкурса. У 2016. години 15 градова је расписивало конкурс само за пројекте

¹⁸ „Сл.гласник РС” бр. 79/05,101/07,95/10 и 99/14, члан 4.

¹⁹ Члан 67. Закона о култури

²⁰ Члан 32 став 4. Закона о култури

²¹ Чл. 18 и 32. Закон о кинематографији („Службени гласник РС”, бр. 99/11, 2/12-испр. И 46/2014-одлука УС)

²² Закон о библиотечној-информационој делатности („Службени гласник РС”, број: 52/11)

²³ Члан 52. Закона о државној управи

²⁴ Члан 77. Закона о култури

²⁵ Видети пројекат Министарства културе и информисања „Градови у фокусу“

и програме у култури, док је 8 градова културу помагало кроз опште конкурсе за подршку пројектима организација цивилног сектора. Када је реч о општинама, расположиви су подаци из 2010. када су конкурсе у домену културе спроводиле 22 општине.²⁶

Као и у већини других држава, у Србији је препозната могућност подстицајних фискалних мера, те је још 2002. објављен *Правилник о улагањима у области културе која се признају као расход*, а у складу с њим је члан 15. *Закона о порезу на добит правних лица* који прописује проценат умањења пореза на име извршених улагања. Тај проценат је, током година, повећаван: од 1,5% у *Закону о порезу на добит предузећа* на садашњих 5% у *Закону о порезу на добит правних лица*. Међутим, искуства из праксе показују да су улагања углавном мала, а да је процедура повраћаја новца сложена и дуготрајна. Република Србија је већим делом прве деценије 21. века подржавала предузетништво у култури и то субвенцијама за порезе и доприносе запослених у микро и малим предузећима у креативним индустријама. Међутим, почетком економске кризе 2008, ова пракса је замрла. Спонзорства, донације и средства остварена на основу резултата конкурса које спроводе фондације јесу законски препознати ванбуџетски извори финансирања, али у оствареним средствима установа културе њихово учешће је маргинално.²⁷

У складу с предностима Србије истакнутим у „Стратегији развоја туризма у Републици Србији“ и имајући у виду значај културног туризма, протеклих година су улагана средства у развој ове међуресроне области, посредством министарства надлежног за туризам и Туристичке организације Србије.

2.1.4. Запослени у култури

Од ступања на снагу *Закона о начину утврђивања максималног броја запослених у јавном сектору*²⁸, 2015. године умањен је број запослених у култури. Сходно *Одлуци о максималном броју запослених на неодређено време у систему државних органа, систему јавних служби, систему АПВ и систему локалне самоуправе за 2015. годину*^[1] у установама чији је оснивач Република Србија сада је укупно 2.229 запослених, што је за 5% мање у

²⁶ Лазаревић, А. (ур.) (2010) „Локалне културне политике“, Београд: Завод за проучавање културног развоја

²⁷ Вукановић, М. (2010) „Финансирање музеја“ у: Јокић Б. и Мартиновић Д. (ур.) *Музеји Србије – актуелно стање*. Београд: Завод за проучавање културног развоја, Вукановић, М. (2011) *Поглед на културу. Закони и праксе у Србији и пет држава чланица Европске уније*. Београд: Завод за проучавање културног развоја, Вукановић, М. (2013) *Културна политика у Србији – антрополошка перспектива* (необјављена докторска дисертација, Филозофски факултет Универзитета у Београду), Вукановић М. и А. Стојановић (2014) *Културна политика и заштити споменика културе*. Београд: Завод за проучавање културног развоја

²⁸ „Сл. гласник РС“ бр. 68/2015

^[1] „Сл. гласник РС“ бр. 101/15

односу на 2014. годину. У децембру 2015. године, у Републици Србији било је 12.883 запослених у установама културе (на неодређено време), док је у децембру 2016. године број био смањен на 12.614, што значи да је, после прве фазе спроведене рационализације, било за 269 мање запослених радника. На републичком нивоу, у првој фази рационализације, број извршилаца у култури је смањен за 115 радника.

2.1.5. Организације цивилног друштва, удружења уметника и професионалаца у култури

Иако се дефиниције цивилног друштва понекад разликују, односно на различит начин дефинишу његова својства и улоге, сигурно се може рећи да се цивилно друштво разликује од јавног сектора и тржишта по брзи за јавни интерес из перспективе друштвених група. Снага цивилног друштва као сектора огледа се у његовом капацитету да одговори на различита питања промоцијом друштвено одговорних вредности, те активности појединаца и организација.

У ужем смислу, цивилни сектор подразумева удружења грађана или организације цивилног друштва које су правно регистроване за непрофитне делатности. Међутим, по неким дефиницијама²⁹, у цивилни сектор спадају и активности неформалних група појединаца (уметника, културних менаџера или *фриленс* кустоса нпр.), као и приватне иницијативе које немају профит као циљ, већ стреме остварењу општих циљева. У том контексту, цивилно друштво чине све оне организације које нису основане од стране различитих нивоа власти (републички, покрајински и локални нивои власти). Ту дакле, као правна лица, поред удружења грађана, спадају и фондације и задужбине, удружења љубитеља, аматерска друштва, професионална удружења, удружења која се баве едукацијом и неформалним образовањем.

Цивилни сектор има и веома значајну улогу у креирању уметничке и културне сцене Србије, будући да продукују велики број програма и пројеката у култури. Исто тако, улога

²⁹ „Цивилни сектор гарантује, штити и омогућава право слободног удруживања људи око заједничких интереса: личних (нпр. филателисти) или општег типа (еколошка удружења). Он промовише вредности и идеје, етичке и политичке принципе, уноси нове иницијативе у постојећи културни систем. Истовремено, он контролише степен остваривања јавног интереса у институцијама система и начин трошења јавних средстава (први сектор), те тиме једним делом чува поверење грађана у друштво и његове институције“. Милена Драгићевић Шешић, Сањин Драгојевић, *Интеркултурна медијација на Балкану* (2004), Сарајево: ОКО

цивилног сектора у пољу културне баштине је значајна, посебно у смислу интерпретације културног наслеђа, анимације и медијације.

Сарадња између јавног и цивилног сектора изузетно је важно питање. Та сарадња увек је знак одговорног и транспарентног државног уређења. Исто тако, снажна културна сцена коју креира цивилни сектор обично је знак отворености и виталности једног друштва. У том контексту, сликовито је да је за друштва у развоју типичан мањи, и по обиму и по значају, утицај цивилног сектора. Стога је неопходно јачати капацитете цивилног друштва на укупној територији Републике Србије, посебно уколико имамо у виду да цивилни сектор није у неопходној мери довољно развијен ван већих градских центара, односно ван Београда.

Установе културе морају да буду отвореније за сарадњу са цивилном сектором, не само зато што сарадња јача и њихове капацитете, већ и зато што је деловање цивилног сектора од јавног интереса. Јавни интерес у деловању цивилног сектора огледа се у: подстицању развоја савременог стваралаштва и очувања културне баштине путем интерпретације, анимације и медијације; стварању иновативних уметничких форми, алтернативних уметничких израза и модела у култури; развој програма и пројеката који надопуњују деловање установа културе; отварању јавног дискурса и установа културе према инклузивним праксама и друштвено осетљивим групама.

Услед активног спровођења јавног интереса у култури неопходно је да цивилни сектор буде укључен у процесе доношења одлука на свим нивоима.

Цивилни сектор значајан је чинилац развоја међународне сарадње, интернационализације и позиционирања Републике Србије у регионалним, европским и светским оквирима. Ово је тим пре значајно уколико узмемо у обзир да су организације цивилног друштва чланице међународних мрежа и струковних организација.

Важне актере у култури представљају струковна удружења која окупљају уметнике и професионалце у култури, ради унапређења положаја чланова и њиховог професионалног развоја, те удружења грађана која чланство окупљају у остваривању уметничких и других културних програма и пројеката. Обе групе удружења формално-правно региструју се сходно *Закону о удружењима*. Рад струковних удружења је делимично регулисан *Законом о култури*, према коме удружења могу стећи статус репрезентативних удружења у култури, сходно закону и *Правилнику о саставу и начину рада Комисије за утврђивање репрезентативности удружења у култури и ближим условима и начину утврђивања и престанка статуса репрезентативног удружења у култури*, на предлог Комисије за утврђивање репрезентативности удружења у култури. Министар доноси Решење о статусу

репрезентативног удружења у култури. Једно удружење може стећи статус репрезентативности за више подручја рада у култури. У Републици Србији функционише 31 репрезентативно удружење, а њихов регистар води Министарство културе и информисања.

Репрезентативна удружења додељују статусе *самосталног уметника, самосталног стручњака у култури, самосталних извођача културних програма и самосталног сарадника у култури*. Додељивањем наведених статуса, врши се упис у евиденцију лица која самостално обављају културну делатност, коју, према *Правилнику о садржини и начину евиденције лица која самостално обављају уметничку или другу делатност у области културе*, води одговарајуће репрезентативно удружење. Институционални систем подршке самосталним уметницима треба учинити функционалнијим, пре свега у редефинисању његовог правног оквира. Уметници и професионалци у култури који нису стално запослени у установама културе су у неповољном положају зато што немају нити стална нити сигурна примања.

Репрезентативна удружења у култури, према члану 68 *Закона о култури*, предлажу уметнике и стручњаке у култури који су дали врхунске доприносе националној култури, и/или култури националних мањина, за добијање статуса *истакнутог уметника*, односно *истакнутог стручњака у култури*, а критеријуми су регулисани у *Правилнику о критеријумима за стицање статуса истакнутог уметника, односно истакнутог стручњака у култури*. Влада Републике Србије предлаже 4 члана из реда истакнутих уметника и истакнутих стручњака у култури за чланове Националног савета у култури.

Међу удружењима грађана разликују се групе чији се чланови професионално баве уметношћу, као и аматерска удружења. Професионалне групе су важни посредници у упознавању домаће јавности са савременим уметничким тенденцијама, док су аматерска друштва често прва инстанца у упознавању младих с уметношћу и традиционалном културом, а у руралним срединама представљају једине активне носиоце културног живота. Укупно 39 организација цивилног сектора обавља излагачку делатност³⁰, а у Србији ради и 85 аматерских позоришта³¹ и око 750 културно-уметничких друштава. Аматерско стваралаштво представља значајан потенцијал, посебно када су у питању развој публице, партиципативност, промоција културне разноликости, као и народни обичаји, песме и игре. Аматеризам је плодно тло и за стварање врхунских уметничких достигнућа. Већина удружења аматера показују значајну виталност и одрживост.

³⁰ Мартиновић Д., Н. Михаљинац и Д. Тадић (2014) *Атлас галерија и излагачких простора у Србији*. Београд: Завод за проучавање културног развика

³¹ Извор: Е-култура.нет

2.2. Садашње стање у областима културе

2.2.1 Културно наслеђе

Чување и заштита архивске грађе

Архиви су установе чија је делатност регулисана *Законом о културним добрима*.³² На територији Републике Србије ради 41 архив. Министарство културе и информисања има оснивачка права над 2 историјска и 2 филмска архива³³, а стара се и о условима за рад 6 архива са територије Косова и Метохије. АП Војводина је оснивач Архива Војводине, а јединице локалне самоуправе оснивачи су 30 архива. Централна архивска установа је Архив Србије. Територијална надлежност архива регулисана је *Решењем о утврђивању територије Архива*³⁴.

Архиви су установе заштите које имају и управна овлашћења, односно врше стручни надзор над поступањем са архивском грађом код њених стваралаца и издају уверења о чињеницама садржаним у архивској грађи. Мрежа архива је неравномерно развијена и неуједначена, у распону од само једне до чак десет општина.³⁵ До великих промена у начину функционисања и условима за стручни рад локалних архива дошло је након њиховог преласка у надлежност општинских власти 2003. године. Условљени финансирањем локалних власти велики број архива ради у тешким условима. Иако им се надлежност простире у више јединица локалне самоуправе, терет финансирања рада архива претежно носе градови односно општине у којима је седиште архива.

Већина архива више уопште нема расположиви простор у депоима за архивску грађу коју треба да преузме из регистратура. Услед тога, велика количина архивске грађе дуже се задржава у неадекватном простору изван архива, где је изложена ризику од уништења или оштећења и није доступна корисницима. Лоше је стање опремљености архивских депоа, од недостатка полица за смештај архивске грађе до апарата потребних за контролу услова у којима се грађа чува. Највећи број локалних архива функционише са малим бројем радника (9-19 запослених). За последњих десет година дошло је до смањења броја запослених у

³² Предлог „Закона о архивској грађи и архивској делатности“ је прошао јавну расправу и у току је поновљени поступак прикупљања мишљења надлежних органа.

³³ Архив Србије, Архив Југославије, Југословенска кинотека и Филмске новости

³⁴ „Сл. гласник РС“ бр. 7/96

³⁵ Нпр. Историјски архив Смедерево је надлежан само за територију општине Смедерево, док је Историјски архив Ужице надлежан у 10 општина.

архивима, уз истовремено повећање обима послова. Архив Србије је централна установа заштите која води Централни регистар архивске грађе у који је досад уписано 7.210 архивских фондова, односно око 35% од њиховог укупног броја.

Процес дигитализације архивске грађе одвија се споро, због неадекватног правног оквира, као и због недовољних финансијских средстава, посебно за набавку опреме за рестаурацију и дигитализовање архивске грађе.³⁶ Поједини архиви започели су самостални развој програмских решења, што отежава њихово ефикасно повезивање у јединствен национални електронски систем. Потенцијалним корисницима архивских услуга често су недоступни опширнији подаци о архивској грађи на интернету. Мали број архива у Србији конкурише на међународним конкурсима за средства из међународних извора (Европска унија, МАС, разни донатори и спонзори), а евидентна је и недовољна сарадња са страним архивским институцијама.

Заштита непокретног културног наслеђа

У Србији ради 14 завода за заштиту споменика културе. Територијална надлежност је утврђена *Решењем о утврђивању територије Завода за заштиту споменика културе*³⁷. Сви заводи су надлежни за више градова и/или општина. Републички завод за заштиту споменика културе је, према *Закону о културним добрима*, централна установа, која води и Централни регистар непокретних културних добара. У регистру је тренутно уписано 2.531 непокретно културно добро, од тога 2.188 споменика културе, 75 просторно културно-историјских целина, 191 археолошких налазишта и 77 знаменитих места. Категорисано је 783 непокретних културних добара, од којих су 201 од изузетног, а 582 од великог значаја. У Унескову Светску листу културног наслеђа уписани су: Стари Рас са Сопоћанима, манастир Студеница, средњовековни манастири Српске православне цркве на Косову и Метохији (Високи Дечани, Пећка Патријаршија, Богородица Љевишка, Грачаница), локалитет *Felix Romuliana* (Гамзиград) и средњовековни надгробни споменици – стећци у околини Бајине Баште и Пријепоља. Средњовековни споменици на Косову и Метохији уписани су и на Листу светске баштине у опасности. На Тентативној листи светске баштине налази се 6 културних добара: археолошко налазиште Царичин град - *Iustiniana Prima*, манастир Манасија, историјско место

³⁶ Видети: Лазаревић, А. (ур.) (2010) „Локалне културне политике“, Београд: Завод за проучавање културног развитка; Лазаревић, А. (ур.) (2011) „Културни ресурси округа Србије“ Београд: Завод за проучавање културног развитка

³⁷ „Сл. гласник РС“ бр. 48/95

Бач са околином, Неготинске пивнице, Смедеревска тврђава и Граница Римског царства (Лимес).

Богато археолошко наслеђе Србије суочено је с ризицима од пропадања због све већег броја грађевинских и инфраструктурних подухвата, учесталих природних непогода, распрострањених илегалних ископавања и илегалног промета археолошких налаза и недовољне свести друштва о његовом значају. Постоји потреба за развијањем сарадње органа управе, полиције и судства на заштити непокретног културног, посебно археолошког наслеђа.

О непокретним културним добрима у Србији брине укупно 353 запослена, од којих је 65% стручњака. Старосна структура запослених је изузетно неповољна – највећи удео (41%) чине запослени у старосној групи 50-59 година који ће у наредних 10 година стећи услов за одлазак у пензију. У заводима недостају стручни кадрови, а овај проблем је већ изразит у заводима са већом територијалном надлежношћу. Недостаје и савремена опрема, а потребне су и лабораторије³⁸ и конзерваторски атељеи.

Законодавни оквир у области заштите непокретног културног наслеђа није се мењао од 1994. године. Од тада до данас, Република Србија је ратификовала више међународних конвенција у области заштите културног наслеђа, које постављају нове изазове пред заводе за заштиту споменика културе.

Систем заштите непокретног културног наслеђа је 2003. године децентрализован на непотпун начин. Тада је одговорност за финансирање основне делатности свих завода за заштиту споменика културе, изузев Републичког завода, пренета са Министарства културе на управе градова у којима се налазе њихова седишта. Том приликом нису спроведене процедуре преноса оснивачких права са Републике Србије на јединице локалне самоуправе. У исто време, задржана је територијална надлежност ових установа, која обухвата често и више десетина општина. Тако је непокретно културно наслеђе на територији Републике Србије стављено у неравноправан положај, будући да је финансирање његове заштите постало одговорност само неких градова, чији су капацитети различити, а у свим случајевима недовољни. Тренутна организација заштите непокретних културних добара представља скуп просторно размештених институција задужених за заштиту споменика културе на одређеној територији и нема истинска својства мреже, тј. јединственог система службе заштите. Већина завода сматра да оснивачка права и финансирање делатности треба да се врати на републички ниво.

³⁸ Физичко-хемијска лабораторија постоји само у Републичком заводу за заштиту споменика културе, а поред ње се користи и Институт за мерења материјала у Београду.

Просечни укупни годишњи расходи завода, у претходних 5 година, износили су око 6,65 милиона евра (760 милиона динара) и имају тенденцију опадања од 5,3% просечно годишње. Расходи завода износе око 3,38% укупних буџетских расхода за културу на нивоу Републике Србије. Сопствени приходи завода играју веома важну улогу у несметаном обављању делатности заштите непокретних културних добара.

Заштита покретног културног наслеђа и музејска делатност

Међу најважнија сведочанстава настајања, развоја, садржаја, структуре и промена културе једног народа спада и сачувано покретно, материјално и нематеријално, културно наслеђе. Оно пружа могућност за стално поновно истраживање, анализу, тумачење и дефинисање карактеристика културе и оцену њеног значаја и значења у цивилизацијском развоју сваке нације. Најбољи начин за заштиту покретног културног наслеђа чини добро организована мрежа музеја и музејских установа (националних, регионалних, локалних), као и правни и стручни надзор над предметима и збиркама смештеним у установе које формално и организационо не припадају ресору културе (факултети, институти, школе, итд.), или се налазе у приватном власништву (приватни музеји, колекционарске збирке).

Суштину и темељ постојања и рада сваког музеја и музејске установе чине јавне збирке у којима се чувају предмети покретног културног наслеђа, а оне су предмет непосредне одговорности кустоса. Свеобухватна база података о музејским збиркама (обим, садржај, структура, степен обрађености, музеолошки, научни, културни и цивилизацијски значај, услови чувања и коршћења) и кустосима (стручност, оспособљеност, компетентност, ефикасност, функционалност) није израђена. Сталну поставку има 92% музеја, а у музејима су највише заступљене археолошке, фотографске, нумизматичке и етнографске збирке. Музеји су, већином, смештени у објектима који су грађени за друге намене. Са ретким изузецима, просторије за чување збирки (депои) опремљене су углавном импровизованим мобилијаром и средствима за смештај и физичку заштиту предмета.

Делатност музеја регулисана је у *Закону о културним добрима*, а у овом закону је усвојена дефиниција музеја дата у статуту Међународног савета музеја (The International Council of Museums – ICOM) и Анексу овог статута. Посебним законом регулисан је рад Матице српске која обавља и музејско-излагачку делатност.

У Републици Србији делује укупно 144 музејских простора, односно самосталних музеја и јединица у саставу. Влада Републике Србије оснивач је 12 музеја, а такође се стара и о Музеју у Приштини чије је привремено седиште у Београду. *Решењем о утврђивању*

надлежности музеја према врстама уметничко-историјских дела и према територији³⁹ и Решењем о допуни решења о утврђивању надлежности музеја према врстама уметничко-историјских дела и према територији⁴⁰ утврђено је 8 матичних музеја, чија је дужност да пружају специјализовану стручну помоћ другим музејима у очувању одређене врсте уметничко-историјских дела. АП Војводина је оснивач 3 музеја и 2 спомен збирке.

Музејска делатност се обавља и у поливалентним центрима и библиотекама. Такође, музеји постоје и у јавним предузећима (Железница Србије, ПТТ Србија и Аеродром Београд), али и при Српској православној цркви, Министарству одбране, ФК „Црвена звезда“ и неким другим институцијама.

Проблеми с којима се музеји суочавају тичу се људских ресурса (потребе за реедукацијом, додатним образовањем и новим занимањима у складу са развојем информационих технологија), недостатака или неусловних простора за депое, као и техничке неопремљености, од чега зависи праћење савремених токова у музеологији (нпр. виртуелне поставке, мултимедијалне поставке, дигитализација, итд.).⁴¹ Проблем представљају и скромна средства за аквизицију покретних културних добара, као и илегална трговина покретним културним добрима.

Централни институт за конзервацију је специјализована установа заштите културног наслеђа у чијим се лабораторијама, атељеима и радионицама конзервирају и рестаурирају сва културна добра. Поред конзервације и рестаурације културног наслеђа, у оквиру Центра се спроводе мултидисциплинарна истраживања у области културног наслеђа те реализују едукативни програми намењени стручњацима у овој области.

Заштита нематеријалног наслеђа

Важећи Закон о културним добрима не препознаје појам нематеријалне културне баштине. Од маја 2010. године, када је Република Србија ратификовала Унескову Конвенцију о очувању нематеријалног културног наслеђа, Министарство културе и информисања је успоставило основе система заштите и очувања нематеријалног културног наслеђа, у складу са смерницама и упуствима Унеска и постојећом законском регулативом. Формирана је национална мрежа за заштиту нематеријалног културног наслеђа, коју чине Национални

³⁹ „Сл. гласник РС“ 28/95

⁴⁰ „Сл. гласник РС“, бр. 102/16

⁴¹ Мартиновић Д. и Локић, Б. (ур.) *Музеји Србије – актуелно стање*. Београд: Завод за проучавање културног развита; Локић, Б. (2010): *Музејски стручњаци и развој музејске делатности*. Београд: Завод за проучавање културног развита; Мартиновић, Д. (2011). *Културна политика националних музеја у Србији*. Београд: Завод за проучавање културног развита.

комитет за нематеријално културно наслеђе Републике Србије, Центар за нематеријално културно наслеђе Србије при Етнографском музеју у Београду, Комисија за упис у Национални регистар нематеријалног културног наслеђа у Етнографском музеју у Београду и седам регионалних координатора за заштиту нематеријалног културног наслеђа (за Војводину, Београд, западну, источну, централну Србију и Косово и Метохију). Такође је формирано посебно одељење за нематеријално културно наслеђе у Народном музеју у Зајечару, а Музеј „Старо село“ у Сирогојну представља едукативни центар за традиционалне занате. Успостављен је Регистар нематеријалног културног наслеђа, који се води у Центру за нематеријално културно наслеђе. У националном Регистру засад су уписана 32 елемента нематеријалног културног наслеђа.

Заштита старе и ретке библиотечке грађе

Законом о старој и реткој библиотечној грађи уређује се заштита старе и ретке библиотечке грађе као културног наслеђа, њено чување, сређивање и обрада, као и услови и начин коришћења. Послове од општег интереса у заштити старе и ретке библиотечке грађе обављају Народна библиотека Србије, Библиотека Матице српске и библиотеке које решењем одреди министар надлежан за културу, на предлог Народне библиотеке Србије и Библиотеке Матице српске. Решењем министра културе одређено је 26 библиотека које послове заштите обављају на територији округа. Закон предвиђа да конзервацију и рестаурацију старе и ретке библиотечке грађе спроводе само овлашћене лабораторије, а то су у овом тренутку лабораторије Народне библиотеке Србије и Библиотеке Матице српске, што је недовољно. Отварање, односно опремање још две до три овлашћене лабораторије у оквиру већих матичних библиотека, знатно би допринело бољој организацији, а самим тим бољем систему заштите.

Културно наслеђе на Косову и Метохији

Косово и Метохија припада регијама Европе изузетно богатим споменицима културе, јер се онамо налази преко 1300 остатака хришћанских споменика. Највреднији су средњовековни манастири Српске православне цркве, јединствени по томе што су успели да уприличе сусрет архитектуре православне Византије и католичке романике. Посебан значај културног наслеђа на Косову и Метохији огледа се у његовом сведочењу о настанку српске државе, цркве и културе, па зато оно представља кључни елемент културног и духовног

идентитета српског народа. Културно наслеђе на Косову и Метохији, посебно средњовековно, представља интегрални део културног наслеђа Европе и света.

У току борбених дејстава, 1998. и 1999. на Косову и Метохији су оштећене три цамије из отоманског периода и 14 албанских стамбених кула регистрованих као споменици културе. Срушен је и знатан број минарета цамија које нису утврђене за споменике културе.

Од јуна 1999. до данас на Косову и Метохији је срушено, оштећено и оскрнављено око 125 српских православних верских места. Од тога је 61 верска грађевина заштићена законом пре 1989. године. Неке страдале грађевине припадају групи најзначајнијег средњовековног наслеђа и светској културној баштини (нпр. црква Богородица Љевишка у Призрену). Само 17. марта 2004. је срушено, оштећено и оскрнављено 36 српских православних верских места, од којих је 16 заштићено законом пре 1989. Надлежни органи на Косову и Метохији нису предузели одговарајуће мере против починилаца кривичних дела везаних за уништавање културног наслеђа и због тога, до данас, нико није одговарао. У деловима Косова и Метохије насељеним претежно или искључиво албанским становништвом, богата српска културна баштина и даље је изложена високом ризику од намерног уништења.

Више од 80 посто Срба који су живели на Косову и Метохији протерано је и расељено после јуна 1999. године. Иза многих су остале напуштене куће и имања, али иза свих – гробља и гробови предака. Статистике Епархије рашко-призренске и ОЕБС-а говоре да су у периоду од 1999. до 2011. године Албанци уништили и оштетили више од 9750 споменика на 270 српских гробља, а са појединачним или групним инцидентима, закључно са јануаром 2014, тај број премашује 10.000. Од 1999. године траје и уништавање спомен-обележја посвећених не само Србима, већ и осталим борцима против окупације и фашизма у периоду два светска рата.

Страдале су и просторне културно-историјске целине. Међу њима је стамбени, занатски и трговачки комплекс у Призрену основан почетком XIX века, који је повезивао тврђаву Каљаја и обалу Бистрице, претежно насељен српским становништвом. Већ од јуна 1999, од протеривања Срба, почело је уништавање ове споменичке целине, а марта 2004, куће су запаљене и срушене. У другој половини прве деценије XXI века почиње обнова насеља највећим делом средствима из међународне помоћи. Рашчишћавање је углавном изведено багерима – потпуним рушењем старих објеката и уклањањем њихових темеља, а изграђени су нови објекти веће спратности и габарита који формирају урбану структуру без икаквих споменичких својстава. Протеривањем српског становништва, неповратно је нестао јединствени културни простор са својом културом становања, одевања, занатима, обичајима,

веровањима, говором и свим оним што чини његову нематеријалну баштину. Изменом изгледа и урбанистичко-архитектонском унификацијом, неповратно је изгубљен сваки документарни траг који су имали Поткаљаја, Пантелија и Поток махала.

Од јуна 1999. године српски стручњаци су протерани из институција заштите културне баштине на Косову и Метохији. УНМИК није образовао своју службу за очување споменика културе, већ је надлежност за заштиту и чување споменика културе 2001. године пренео Привременим институцијама самоуправе, које немају стручне референце да обављају ту надлежност (налази свих мисија Унеско и СЕ) и нису показале бригу да се делотворно старају о баштини.

Већ после јуна 1999. године српски стручњаци су показали вољу и настојали да се баве заштитом сопствене културне баштине, а то су успешно чинили окупљени у невладину организацију „*Mnemosyne*“. Од 2002. године обновљен је рад Покрајинског завода за заштиту споменика културе у Лепосавићу. Републички завод за заштиту споменика културе је, у периоду од 1999. године до данас, реализовао више конзерваторских пројеката у сарадњи са СПЦ. На предлог Србије и Црне Горе, Унеско је 2004. године уврстио манастир Дечане на Листу светске културне баштине, а 2006. екстензијом ове номинације добро под називом „Средњовековни манастири на Косову“ уписано је на Унеско листу светске природне и културне баштине и Листу светске баштине у опасности. У складу са Конвенцијом о заштити светске природне и културне баштине, Република Србија, као чланица Унеска, редовно извештава о стању овог културног добра које чине манастири Високи Дечани, Пећка патријаршија, Грачаница и црква Богородица Љевишка у Призрену. Установа која сачињава извештаје је Републички завод за заштиту споменика културе.

Ипак, недостаје координација у остваривању политике заштите културних добара, а не постоје ни услови за спровођење јединственог управљања, обезбеђивања пројеката, њиховог финансирања и контроле реализације. Пројекте често финансирају међународне институције као што је Унеско, стране амбасаде и други донатори, али без јасних и стручно верификованих приоритета и планова.

Поред установа културе, за процес опстанка и ревитализације српског народа на Косову и Метохији значајну улогу имају и установе образовања и медији, нарочито установе за високо образовање од којих се очекује да буду носиоци кадровске обнове институција. Међутим, Институт за српску културу и језик, кадровски обеснажен, све ове године није покренуо значајне истраживачке пројекте у којима би учествовали и стручњаци установа културе са Косова и Метохије. Ни медији нису успели да развију адекватне образовне и

културне програмске садржаје који би могли да осветле проблеме у заштити баштине и да однос према њима подигну на виши и стручнији ниво.

Поред свега тога, после марта 2004. године, уместо институционалних решења заштите културне баштине на Косову и Метохији, отпочео је процес формирања *ad hoc* инструмената. Потписивањем Меморандума о општим принципима обнове српских православних верских споменика између СПЦ (Синода), Привремених институција Косова (Министарства културе, омладине и спорта) и Савета Европе, са УНМИК-ом као гарантом споразума, обнова је укључила само појединачне стручњаке који су ангажовани под окриљем СПЦ.

2.2.2. Савремено стваралаштво

Савремено стваралаштво обухвата уметничко и културно стваралаштво у областима: књижевности и издаваштва, музичке уметности, ликовних, примењених, визуелних уметности, дизајна и архитектуре, позоришне уметности, филмске уметности и другог аудио-визуелног стваралаштва, уметничке игре (класичног балета, народне игре, савремене игре), дигиталног стваралаштва и мултимедије, те других облика извођења културних програма и садржаја (мјузикл, пантомима, циркус, улична уметност и слично).

Садашње стање у овим областима захтева развој стабилног културног система који ће омогућити унапређење савременог стваралаштва. Садашњи тренутак карактерише, пре свега, недовољно подстицајни амбијент за уметничко стваралаштво и релативно низак ниво учешћа грађана у културним активностима, и као стваралаца и као публике. Културни живот се не одвија у свим срединама подједнако, што онемогућава равномерни културни развој на целој територији Републике. Такође, слаба заступљеност капиталних пројеката у области културе и неодговарајућа и недовољно опремљена културна инфраструктура, толико потребна свим уметничким областима, указују на неопходност побољшања постојећих капацитета. Отворено је и питање људских ресурса, јер у неким сегментима уметничког стваралаштва, али и уметничких области, недостају стручни и научни кадрови, па чак и одређени нивои уметничког образовања. Положај уметника, посебно самосталних, као и радника у култури је ослабљен социјалном несигурношћу и губитком друштвене афирмације, што у великој мери утиче на избор младих који одлучују да ли да се баве професијама у области уметности и културе. Слично је и са аматеризмом, извором нове публике и потенцијалних професионалних уметника, чија улога треба да буде редефинисана у 21. веку, а коме није

посвећено довољно пажње. Поред наведених проблема, који погађају цело савремено стваралаштво, и свака уметничка област има разноврсну и својствену проблематику.

Књижевност, издаваштво и библиотечко-информациона делатност

Књижевност је свакако најразуђеније подручје савременог стваралаштва. У Србији тренутно делују репрезентативна удружења књижевника и књижевних преводаца, који покушавају да остваре сталешке и социјалне интересе. Транзициона кретања у нашем друштву и појачана комерцијализација издавачке делатности у великој су мери променили друштвени статус високе књижевности и социјални положај књижевника, односно вредновање књижевног рада.

Широм Србије се организује преко 100 књижевних манифестација, укључујући и доделе награде за књижевна остварења. Од три значајна сајма књига у Србији (у Новом Саду, Београду и Нишу) Међународни сајам књига у Београду, са више од 180.000 посетилаца у 2016. години, има статус највеће и најпосећеније књижевне, па и сајамске манифестације у земљи и региону.

Министарство културе и информисања, путем конкурса, помаже одржавање књижевних манифестација и доделу награда, које се такође финансирају из покрајинског и локалних буџетских извора. Конкурс за објављивање капиталних и вредних дела и конкурс за откуп књига намењених јавним библиотекама, чине већ устаљени механизам подршке квалитетном издаваштву. Књижевна и уопште културна периодика опстаје искључиво захваљујући редовном конкурс за суфинансирање издавања периодичних публикација који расписује Министарство културе и информисања и путем дотација појединих градских или општинских управа и нема развијену дистрибуцију унутар књижарске мреже нити електронска издања доступна ширем читалачком кругу.

У Србији се издаваштвом баве установе, организације, предузећа и други субјекти, а 300 од њих током године објави 10 или више књига.⁴² Штампa и издаваштво су најзначајнија делатност заснована на ауторском праву. У овој креативној индустрији је запослено 25.584 људи, што чини 1.15% од укупне запослености.⁴³ Издавачка предузећа су готово сасвим приватизована. Заједно са репрезентативним удружењима у култури која окупљају књижевнике и преводиоце, удружење издавача је учествовало у оснивању репрографске организације за колективно остваривање ауторских и сродних права.⁴⁴

⁴² Подаци су доступни у бази издавача ИСБН агенције, која се води у Народној библиотеци Србије,

⁴³ Бранко Радуловић, Допринос делатности заснованих на ауторском праву привреди Србије, ЗИС, 2015.

⁴⁴ Организација је добила дозволу за рад од стране Завода за интелектуалну својину 2015. године.

На основу података Народне библиотеке Србије, у области књижевности, у просеку две трећине (око 3.000) наслова, који се издају на годишњем нивоу, припада домаћим ауторима, а једну трећину (око 1.500) чине преводи. Најмање половина издавачких кућа штампа књиге у тиражу од 500 до 1.000 примерака.

Библиотечко-информациони систем регулисан је *Законом о библиотечко-информационој делатности Републике Србије* а чине га: Народна библиотека Србије, Библиотека Матице српске, Народна и универзитетска библиотека „Иво Андрић“ на Косову и Метохији, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ у Београду, Библиотека Српске академије наука и уметности; затим мрежа од 164 јавне библиотеке, 10 библиотека у седиштима општина, које раде у оквиру домова културе; и мрежа коју чини 1968 библиотека других типова и информационих центара (школске, високошколске и универзитетске, библиотеке научно-истраживачких института и установа те специјалне библиотеке). У свакој урбаној средини ради јавна библиотека, а бројне градске библиотеке имају огранке у сеоским подручјима. У 35 општина библиотеке су једине установе културе, те функционишу и као поливалентни центри за културу, организујући разноврсне културне активности. У мрежи јавних библиотека, 80 библиотека су чланице виртуелне библиотечке мреже Кобис (COBISS – Корпоративни онлајн библиографски систем и сервис), док је 16 библиотека чланица Бисиса (BISIS – Библиотечки информациони систем).

Народна библиотека Србије је, у 2015. години, у сарадњи са Народном библиотеком „Вук Караџић“ из Косовске Митровице, прикупила податке за 58 библиотека на Косову и Метохији (3 општинске, 1 специјална, 43 школске и 11 високошколских, од којих су поједине измештене са Косова и Метохије и налазе се у другим градовима у Србији, укључујући и Народну универзитетску библиотеку „Иво Андрић“ из Приштине, привремено смештену у згради Народне библиотеке Србије).

Према закону, централне матичне библиотечке установе су Народна библиотека Србије и Библиотека Матице српске у Новом Саду. Мрежу јавних матичних библиотека чини још 26 библиотечких установа смештених у центрима округа и надлежних за све библиотеке у округу.⁴⁵ На основу закона донет је низ подзаконских аката који ближе уређују поједина питања из библиотечко-информационе делатности. За анализу рада јавних библиотека од посебног су значаја два акта: *Правилник о ближим условима за обављање библиотечко-информационе делатности јавних библиотека*¹ и *Правилник о националним стандардима за обављање библиотечко-информационе делатности*.

⁴⁵Изузетак је Јужнобанатски округ у коме две библиотеке врше матичну функцију – у Панчеву и Вршцу.

У 2015. години било је регистровано 541.199 чланова библиотека, што чини 7,53% укупне популације. Према националним стандардима, број уписаних корисника треба да обухвати најмање 12% укупног броја становника града/општине.

Према подацима из базе „Мрежа библиотека Србије“ (МБС) коју води Народна библиотека Србије мрежа јавних библиотека Србије радила је у 2015. години, на 99.725 m², односно у размери 13,88 m² на хиљаду становника. Поређење расположивог простора са параметрима из националних стандарда, у целини гледано, остаје у оквирима неповољне оцене просторних капацитета.

Библиотеке се углавном ослањају на откуп организован од стране Министарства културе и информисања, док су средства од оснивача недовољна, или изостају.⁴⁶ Примена *Закона о јавним набавкама* отежава благовремену и повољну набавку издања у складу са занимањем корисника и динамиком објављивања књига и онемогућава директну набавку библиотечке грађе. У мрежи јавних библиотека приновљено је 2015. године укупно 441.519 књига, што је 59,93% од прописаних стандарда. Обим набавке књига је изразито недовољан и угрожава рад и развој јавних библиотека, односно остваривање њихових темељних функција. Законска је обавеза оснивача јавних библиотека, органа локалне самоуправе, да обезбеђују релевантна средства за набавку библиотечко-информационе грађе и извора.

Јавне библиотеке Србије располагале су (на крају 2015. године) са општим фондом од 13.651.373 књиге, односно са 1,90 књиге по становнику. Националним стандардима је пројектована величина фонда монографских публикација 1,5–2,5 по становнику, тако да је постојећи фонд на доњој граници стандардних параметара.

Такође, недовољна је опремљеност у рачунарској техници за саме кориснике, као и у опреми за дигитализацију, за свакодневни стручни рад и укључивање у виртуелне мрежне системе попут Кобис-а и Бисис-а. Неповољан је статус школских библиотека, чије је опремање у надлежности локалних самоуправа.

У јавним библиотекама Србије 2015. године, радило је укупно 1.937 стручних радника. У укупном броју запослених у 2015. години, 861 радник је са високом спремом (25 магистара и 6 доктора наука), 233 радника са вишом и 843 радника са средњом школском спремом. По критеријуму броја становника, садашњи број запослених чини око 65% од броја радника неопходних за развијену мрежу.

⁴⁶Лазаревић, А. (ур.) (2010) *Локалне културне политике*, Београд: Завод за проучавање културног развитка; Лазаревић, А. (ур.) (2011) *Културни ресурси округа Србије* Београд: Завод за проучавање културног развитка и пројекат „Културне индустрије у Србији“.

Позориште

Позоришни систем у Републици Србији је релативно развијен и, поред репертоарских професионалних позоришта, обухвата и значајан број аматерских позоришних трупа, уметничких удружења и удружења грађана у овој области, као и бројне уметнике, сараднике и стручњаке у култури.

Најразвијенији позоришни живот је у Београду (15 позоришта, од тога два приватна), као и у Новом Саду, Суботици, Нишу и Крагујевцу, где укупно ради више од половине свих српских позоришта. У осталим деловима Србије, ове установе културе су неравномерно распоређене, што умањује доступност квалитетних уметничких програма и представа. Такође, поред ограничених финансијских средстава, већина позоришта ради у неусловним зградама, било да су ненаменски објекти или наменски грађени за позоришта, али су у лошем стању и слабо технички опремљене. Због скромних услова рада, већина младих уметника и стручњака не одлази ван Београда или Новог Сада, што је довело до тога да већина театара у Србији нема потпуно професионалне уметничке ансамбле. Поред наведених отежаних услова, позоришта недовољно сарађују међусобно: на регионалном, као и на међународном плану и немају стратешке планове рада. Дечја и луткарска позоришта нису равномерно територијално распоређена и довољно умрежена.

Домаћи позоришни аутори нису довољно заступљени у оквиру актуелне продукције, што изискује систематску подршку у оквиру културне политике.

Годишње се у Републици Србији одржава већи број позоришних фестивала и манифестација, од којих неки заузимају значајно место на међународној, а посебно регионалној културној мапи. Један број фестивала се, и поред недостатка јасног уметничког концепта, одржава редовно и представља главни, а често и једини, сегмент позоришног живота у некој средини.

Уметничко образовање у области позоришног стваралаштва је развијено и доступно, поред државних уметничких факултета, ради и неколико приватних, и ова област прати савремене стандарде у задовољавајућој мери.

Уметници су удружени у неколико струковних удружења: Удружење драмских уметника Србије, Удружење драмских уметника Војводине, Удружење драмских писаца Србије итд., која се баве статусним питањима драмских уметника и сарадника, а повремено реализују и мање продукције. Исто тако, позоришне установе су повезане у оквиру две асоцијације: Заједнице професионалних позоришта Србије (за позоришта централне Србије изван Београда) и Заједница професионалних позоришта Војводине. Београдска позоришта не

учествују у раду поменутих удружења, али су чланови важних међународних позоришних асоцијација.

Поред наведених удружења, активна су и бројна удружења грађана која се баве како продукцијом, тако и осталим позоришним активностима. Представљају важан сегмент савременог позоришног стваралаштва који се одликује специфичним облицима и естетским формама савремене праксе. У садржајном смислу, њихова продукција се препознаје квалитетом и иновативношћу која подједнако обухвата нове иницијативе, неретко засновене на истраживачком аспекту. У оквирима међународне размене, допринос се првенствено огледа у непосредним контактима и сарадњи.

Постоје два музеја позоришне уметности (у Београду и Новом Саду) и Центар за позоришну документацију у оквиру Стеријиног позорја.

У овој уметничкој области, излази неколико стручних часописа.

Медијски највидљивији је рад позоришта из већих градских центара, те је Удружење позоришних критичара и театролога Србије покренуло пројекат, суфинансиран од стране Министарства културе и информисања, у оквиру којег позоришни критичари из тиражних дневних и недељних листова одлазе у мање градове да би написали стручне приказе и критике, што доприноси популаризацији позоришта и стварању нове публике.

Уметничка игра

(Класичан балет, народна игра, савремена игра)

Иако народне игре имају дужу традицију и уживају већу популарност, и друге уметничке форме игре, превасходно класичан балет, а у нешто мањем обиму и савремена игра, присутне су на културној сцени Србије. У оквиру установа културе делује само пет ансамбала (Народно позориште у Београду, Српско народно позориште у Новом Саду, Ансамбл народних игара и песама Србије „Коло“ и Ансамбл народних игара и песама Косова и Метохије „Венац“, као и Позориште на Теразијама у Београду). Они првенствено обухватају класичан балет и народну игру, док Позориште на Теразијама углавном изводи мјузикле и има мањи професионални играчки ансамбл. Од октобра 2009. године у оквиру Битеф-театра успешно ради и ствара „*Bitef dance company*“, професионална трупа за савремени плес.

Народна игра је заступљена широм Србије, али првенствено кроз аматеризам који обухвата велики број друштава, уметничких удружења и удружења грађана.

Добра полазишта за унапређење области јесу постојање традиције класичног балета, као и рад значајних ствараолаца у области савремене игре, те великог броја аматера који се

баве најразличитијим формама игре, од салсе, латино плесова, брејк денса, до хип-хопа, и свих других форми, а који представљају широку основу за потенцијалне професионалне играче. Талентована деца и стручни педагози, уз постојеће капацитете и инфраструктуру, такође представљају погодност на коју се треба ослонити у остваривању циљева.

Важан сегмент у стварању квалитетне уметничке продукције и достизања европских стандарда рада уметника представља уметничко образовање играча. Наш систем образовања играча неопходно је изменити и осавременити, јер су, између осталог, постојеће три ниже и средње балетске школе концентрисане у Београду, Панчеву и Новом Саду, и недоступне за највећи број деце и младих у Србији. Од недавно ради и прва акредитована високошколска установа у области уметничке игре, која за сада, не може да у потпуности задовољи потребе у овој области.

У јачању савремене плесне сцене и формирању нове публике посебно важну улогу имао је Београдски фестивал игре, основан 2004. Фестивал је дао значајан допринос позиционирању ове уметничке гране, стварајући нову, младу публику и популаришући уметничку игру.

Удружење балетских играча Србије од 1996. године организује Фестивал кореографских минијатура, чији је циљ подстицање рада младих кореографа савременог плесног израза, док Станица већ више година води међународни фестивал „Конденз“, као и бројне образовне програме намењене кореографима и играчима.

Социјални положај играча представља горући дугогодишњи проблем, који обухвата шири спектар тема, међу којима су најважнија нерешена питања радног стажа и статуса. Установе културе су приморане да ангажују хонорарне сараднике као извођаче текућег репертоара, јер стално ангажовани старији играчи више нису у могућности да извршавају своје радне обавезе. Запослених играча у Републици Србији има мање од 200, па се намеће разматрање промене старосне границе за одлазак у пензију играча, њихове преквалификације, као и побољшања њихове здравствене заштите, што до сада нису биле приоритетне теме.

Најзначајнији напредак у области уметничке игре десио се у финансијском погледу, тј. у одређеним буџетским средствима Министарства културе и информисања, која су, у протеклом периоду, вишеструко увећана. Репрезентативно удружење у овој области је Удружење балетских уметника Србије – УБУС, са око 420 чланова, а у Новом Саду делује војвођанско удружење балетских уметника.

Музичко стваралаштво

Носиоци организације музичких активности у градовима Србије, поред неколико специјализованих установа, већином су музичке школе, невладине организације, а у мањој мери и поливалентни центри за културу и домови културе. Културна инфраструктура у музичко-сценској области у нашој земљи углавном је у незавидном стању: не само концертне дворане, вишенаменске сале у локалним срединама и летње сцене на отвореном, него су такође дотрајали музички инструменти и информациона технологија.

Хиперпродукција музичких манифестација најразличитијег профила покушава да замени осиромашени концертни живот, засад везан за Београд и Нови Сад. У ова два најразвијенија урбана центра Србије долазе угледни инострани уметници и ансамбли, углавном у оквиру реномираних музичких циклуса или фестивалских продукција. Организатори фестивала у Србији принуђени су да се прилагођавају према годишњим градским или републичким конкурсима, те је тешко планирати гостовања еминентних иностраних уметника и ансамбала, чији је распоред концертних наступа попуњен годинама унапред.

У пратећем делатностима, издаваштву – нотној и дискографској делатности, недостају средства за пројекте. Дискографија се налази у неповољној ситуацији, а нотно издаваштво је скоро урушено, нарочито после укидања Музичко-информативног центра (2006), установе са солидном базом података о домаћим композиторима и њиховом опусу, као и рукописа и партитура. Музичкој издавачкој делатности је неопходна подршка ради опстанка у условима све присутнијих нематеријалних облика дистрибуције музике (streaming, download).

Министарство културе и информисања је, у протеклом периоду, стимулисало неколико релевантних музичких (нотних) издавања, у сарадњи с Удружењем композитора Србије, Музиколошким друштвом Србије и Музиколошким институтом САНУ, али се то показало недовољним, будући да ова мера није установљена као системска и континуирана.

Визуелне уметности

Визуелне уметности представљају веома широку област која обухвата многобројне уметничке форме: од традиционалних, попут сликарства или скулптуре, преко примењених уметности и уметничких заната, до фотографије, видео-уметности, нових медија и перформанса.

Галерије су простори за излагање дела визуелних уметности, пре свега савремене уметности, али и уметничких дела културног наслеђа. Укупно делује 58 самосталних галерија, мада изложбenu делатност обављају и друге установе. Влада Републике Србије обезбеђује услове за рад Галерије уметности у Приштини. Чест проблем је недостатак простора за излагање, као и за смештај уметничких збирки (депои), нарочито у галеријама унутар других установа. Исто тако, недовољна су средства за изложбе, набавку техничке опреме, запошљавање стручних кадрова, као и за материјалне трошкове. И поред све интензивнијег коришћења интернета и виртуелног простора, као и различитих негалеријских *in situ* пројеката, галерије и изложбени простори остају најважнији сегмент система за представљање визуелних уметности и мултимедије. Један од већих проблема система чини недовољна прилагодљивост савременим токовима у Европи и у свету. Институције, галерије и појединци из Србије тек спорадично учествују у међународној размени и на сцени савремене уметности у свету.

Као дуго недостајући инструмент подршке, Министарство културе и информисања 2014. године покренуло је специјализован конкурс за финансирање (откуп) уметничких дела савремене уметности. Значај овог конкурса је многострук, од употпуњавања збирки делима савремених уметника, и побољшања положаја уметника, до развоја публике, будући да се уметничка дела финансирају и за јавне установе других ресора, попут болница, школа и факултета, специјализованих установа.

Положај савремених уметника веома је оптерећен нефункционалним системом подршке самосталним уметницима, неуређеним тржиштем савремене уметности, као и малим бројем приватних колекционара, агената и менаџера.

На област визуелних уметности утиче и околност да је Музеј савремене уметности у Београду годинама затворен због реконструкције, тако да већ дуго савремени уметници не могу да излажу своја дела у најзначајнијој установи за савремено стваралаштво, а генерације младих уметника, кустоса, историчара уметности немају прилику да се директно упознају са колекцијама овог музеја.

Филмска уметност и аудио-визуелно стваралаштво

Филмска уметност и остало аудио-визуелно стваралаштво у Србији представља комплексну делатност са снажном културном компонентом и економским потенцијалом, који истовремено прати и тржишни ризик. Аудио-визуелне делатности представљају важан део креативних индустрија, које се данас убрзано развијају. Инвестиције државе у ову делатност

враћају се вишеструко: кроз плаћање пореза, плаћање и коришћење широког спектра услуга, активности на привлачењу страних инвестиција и промоцији локација, као и кроз развој туризма и повећање видљивости државе на међународној културној мапи.

Током године у Србији се организује око 100 филмских манифестација и фестивала, укључујући и доделу филмских награда. Министарство културе и информисања, путем конкурса, помаже филмске фестивале, манифестације, радионице и колоније. 50 српских дугометражних играних филмова имало је европску премијеру у последње три године.

Установа за подстицај филмске делатности, Филмски центар Србије, обавља законом поверене стручне послове у кинематографији: развија филмску културу, подстиче кинематографску делатност, промовише кинематографска дела Србије на међународној сцени, прикупља и, путем јавног конкурса, додељује средства за филмско стваралаштво, подржава и организује стручно и професионално усавршавање у области кинематографије.

Када је реч о дигитализацији, већина биоскопа у Србији није дигитализована, сале су у лошем техничком стању, велики део приказивачке делатности ослања се на мобилне пројекције у поливалентним салама, као што су домови културе. С друге стране, у синелексима домаћи филмови се не задржавају дуго на репертоару.

Имајући у виду да важећи Закон о кинематографији није усклађен с регулативом Европске Уније, неопходно је доношење новог закона који би на свеобухватан начин уредио филмску област и област осталог аудио-визуелног стваралаштва. У том смислу је потребно имати у виду и одлуку Уставног суда из априла 2014. године, којом је утврђено да члан 19. *Закона о кинематографији* није у сагласности са Уставом⁴⁷, те је потребно пронаћи начин да се донесе нови закон, у складу са домаћим правним оквиром и нормама Европске уније.

Поливалентни центри

У Републици Србији ради 176 поливалентних центара (домова културе, домова омладине, културних центара или центара за културу), који су најбројније установе у јавној мрежи установа културе. Већином су их локалне самоуправе оснивале током 60-тих и 70-тих година прошлог века, пре свега у АП Војводини (око 40%), где их је највише и остало у руралном подручју.⁴⁸ Реч је о установама комплексног типа, у којима се одвијају различите врсте културних програма, те тако негују, између осталог, извођачке делатности и аматерску сцену, изложбене активности, едукативни програм (трибине и књижевне вечери) и могу имати

⁴⁷ Одлука Уставног суда ГУз-128/2012 („Службени гласник РС”, бр. 46/14

⁴⁸ Лазаревић, А. (ур.) (2010) *Локалне културне политике*, Београд: Завод за проучавање културног развоја; Лазаревић, А. (ур.) (2011) *Културни ресурси округа Србије* Београд: Завод за проучавање културног развоја.

функцију биоскопа или библиотеке. У СФРЈ активности поливалентних центара за културу, у извесној мери, биле су координисане кроз рад кровних организација (савеза домова културе, савеза аматера, културно-просветних заједница). Престанком функционисања ових организација, отежана је организација и праћење рада поливалентних центара за културу, којима често недостаје квалификована управа и јасан програмски концепт. Проблеми се огледају и у лошем стању простора и опреме, нарочито у центрима у којима се обавља и биоскопска делатност.⁴⁹

Специфичне установе културе

Матица српска је најстарија активна културно-научна установа српског народа (1826), а *Српска књижевна задруга* је издавачка кућа са најдужим трајањем (1892), чије Коло представља најугледнију едицију у српском издаваштву. Уважавајући њихов укупни значај, ове установе и данас делују према посебним законима.

Завод за проучавање културног развика јесте једина установа културе у Републици Србији која се бави научним, примењеним и акционим истраживањима у областима теорије и социологије културе и културне политике. Ова установа има значајан потенцијал за пружање подршке у дефинисању и примени културне политике у различитим областима, који може бити боље искоришћен, посебно оснаживањем функционалних веза са Министарством културе и информисања, посебно подстицањем научно-истраживачког рада.

Заводи за културу су посебне установе које се старају о спровођењу културне политике. АП Војводина је основала Завод за културу Војводине, установу која реализује развојне пројекте засноване на истраживањима културних специфичности покрајине, те координира рад локалних установа и организација културе. Такође, на територији АП Војводине ради пет завода чији су оснивачи национални савети националних мањина: Завод за културу војвођанских Мађара, Завод за културу Словака, Завод за културу Румуна, Завод за културу Русина и Завод за културу Хрвата. Њихове активности усмерене су на неговање националног идентитета и културе припадника националних мањина.

⁴⁹ Субашић, Б., Опачић, Б., Дамњановић, Ј. (2013) *Биоскопи у Србији*. Београд: Завод за проучавање културног развика; Е-култура (<http://e-kultura.net/>)

2.2.3. Међуресорно и међусекторско повезивање

Међуресорна сарадња односи се на сарадњу различитих друштвених ресора (култура, образовање, наука, привреда, туризам и др.). Слично међусекторској сарадњи – повезивању јавног, цивилног и приватног сектора, међуресорна сарадња јача целокупан систем културе и њену друштвену позицију: повезаност културе и образовања доприноси развоју критичког мишљења, доживотног учења, едукативних функција установа и организација у култури, партиципацији у култури и развоју публике; повезаност културе и науке најпре је важно због успостављања културне политике базиране на подацима, статистикама и истраживањима; веза културе и привреде или туризма развија нове (пословне) моделе у култури, доприноси друштвеном и економском развоју и међународној промоцији. Међуресорна сарадња такође указује на друштвени значај културе, у чему важну улогу има и сарадња различитих министарстава и других републичких институција, аутономних покрајина, општина и градова, као и на важност третирања културне политике као значајног дела корпуса јавних политика.

Нипошто не треба заборавити и на неопходно повезивање културне баштине и савременог ставралаштва и културе, будући да се и културна баштина мора третирати савременим концептима. И обрнуто, савремена култура и уметност често реферишу на прошлост, историју и културну баштину што је посебно значајно за културу сећања. Такође, сва друга повезивања као што су интердисциплинарност или интермедијалност веома су значајна приликом осмишљавања и реализације пројеката у култури.

Актуелно стање међуресорне сарадње у Србији није на задовољавајућем нивоу јер не постоји недвосмислена усклађеност и заједнички рад министарства и других тела Владе, општина и градова на развоју шире конципираних пројеката, већ је фокус стављен на појединачне ресоре. Када је реч о стратешким документима, међуресорна сарадња јасно се истиче, али оно што остаје двосмислено и упитно јесу континуирано и детаљно извештавање, праћење и оцена постигнутих циљева и ефеката. Сарадња јавног, цивилног и приватног сектора такође је незадовољавајућа, због чега је неопходна додатна едукација професионалних кадрова.

2.3. Садашње стање и циљеви културног развоја

Полазећи од истраживања, приказ садашњег стања у култури показује да постоји основа за остваривање циљева дефинисаних у Стратегији развоја културе у Републици Србији, пре свега у погледу кључних циљева као што су: равномерно учешће грађана у културном животу (јер нема општине без макар једне установе културе) и развој културних потреба, с тим да је неопходно предузимати кораке у охрабривању одговорне кадровске и управљачке политике, јер се велики број проблема у пракси може решити одговорним управљањем. Тиме се обезбеђује и диверсификација програма и ресурса, али и успостављање активне међуресорне сарадње, почевши од Владе Републике Србије па даље, хоризонтално и вертикално.

Култура је свепрожимајућа сфера живота људи и друштва, те на њен развој утичу одлуке и активности које се доносе и предузимају у другим доменима: нарочито у образовању, економији (укључујући туризам), социјалној политици и организацији државне управе и локалне самоуправе. Од квалитета међуресорне сарадње зависе и успеси у приоритетним подручјима културног развоја (културно наслеђе, савремено стваралаштво, креативне индустрије и међународна сарадња), као и остваривања тешње повезаности националног културног простора унутар и изван Републике Србије.

Зарад остваривања сваког од овде наведених циљева неопходна је подршка кроз унапређења на плану легислативе, као и обезбеђивање услова у систему финансирања: увећање буџетских издвајања (на републичком, покрајинском и локалном нивоу) и диверсификација система финансирања, да би се обезбедило веће учешће приватног, цивилног сектора и јединица локалне самоуправе, од средстава остварених као сопствени приходи.

2.3.1. Одговорна управљачка политика

Установе културе су кључни актери у спровођењу културне политике и остваривању развоја културе. Према *Закону о култури*, директори руководе установама⁵⁰, управни одбори управљају установама⁵¹, док надзорни одбори надзиру пословање установа⁵². Заједно, одговорним деловањем они значајно могу побољшати резултате пословања, те организацију,

⁵⁰ члан 34.

⁵¹ члан 41.

⁵² члан 45.

пре свега људских ресурса. Одговорна управљачка и кадровска политика почива на специфичним функцијама менаџмента – стратешком планирању, организовању, вођству и контроли. Већина проблема који се сусрећу у пракси проистичу управо из неостваривања ових функција, иако у правном оквиру нема ограничења да сама установа успостави јасне процедуре рада и критеријуме одлучивања, организује поделу послова и радних задатака, да на различите начине мотивише запослене, развије активну комуникацију с јавношћу и дугорочно, стратешки планира свој развој и развој публике. Разлози за то су недовољне управљачке компетенције руководиоца и чланова управних одбора у погледу савремених концепата управљања културним институцијама, понекад чак и када је реч о особама од угледа у областима уметности и културе. Углавном, нису донети средњорочни и дугорочни планови развоја, те се јављају дисконтинуитети у раду. Додатну неповољну околност представља чињеница да није заживео систем вредновања (евалуације), који би пружао основу за будуће планове, укључујући и план развоја људских ресурса.

2.3.2. Равноправно учешће свих грађана у јавном културном животу

Почевши од Устава Републике Србије, постојећи законски оквир обезбеђује потпуно и равноправно учешће свих грађана у јавном културном животу у Републици Србији. *Закон о култури*⁵³ истиче да се спровођење културне политике заснива на начелима: слободе изражавања у културном и уметничком стваралаштву, аутономије субјеката у култури, отворености и доступности културних садржаја јавности, уважавања разноликости културних израза, демократичности културне политике, равноправности субјеката у култури и децентрализацији у одлучивању, организовању и финансирању културних делатности. *Закон о локалној самоуправи* налаже јединицама локалне самоуправе да се старају о томе да грађани имају могућности за задовољавање културних потреба. Национални програм, под називом *Градови у фокусу*, започет 2016. године, по угледу на програм „Европске престонице културе”, има за циљ унапређење капацитета у култури и развој културног сектора, кроз препознавање специфичности културног идентитета и одрживог развоја локалне заједнице. Ипак, у Србији има великих разлика у доступности културних садржаја и отежана је могућност грађана из унутрашњости да задовоље своје културне потребе. Истраживањима

⁵³ у члану 3.

која су спровели различити актери⁵⁴ током претходних година идентификују се суштинске неповољности, чији су узроци, између осталог:

- Несразмера у развијености културне инфраструктуре на територији Републике Србије
- Неповезаност актера у култури, на свим нивоима
- Изостанак стратешког приступа културним делатностима, нарочито на локалном нивоу
- Проблеми у просторној и техничкој опремљености објеката културе у локалним срединама, што се односи и на објекте под заштитом државе
- Недостатак кадрова образованих у области менаџмента у култури, као и за обављање послова по принципу пројектног менаџмента
- Мањак програма анимације и медијације у установама културе
- Недовољан обим културних садржаја за децу и младе, као и културних садржаја у школама и медијским програмима
- Ограничен приступ културним садржајима за особе с инвалидитетом
- Затвореност установа културе за предлоге и сугестије поводом питања програмске концепције и недовољна јавност деловања
- Недовољна видљивост рада културно-уметничких друштава и аматера, уз тек спорадичну сарадњу професионалаца и аматера
- Запостављање јавних расправа у доношењу важних одлука.

2.3.3. Развој културних потреба

Током претходних година спровођена су истраживања чији је циљ био да испитају културне потребе и навике грађана Србије⁵⁵, младих⁵⁶ и старих.⁵⁷ Најчешће, у свим испитаним

⁵⁴ Истраживања Завода за проучавање културног развитка: *Локалне културне политике* (2009), *Културна политика у области културног наслеђа и трансформација институција* (2009), *Истраживање музејске публике у Србији* (2009), *Позоришна публика у Србији* (2010), *Културни ресурси округа Србије* (2011), *Културне праксе грађана Србије* (2011), *Развој биоскопа у Србији* (2013), *Програмске политике галерија у Србији и расподела јавних средстава* (2013), *Културна политика и заводи за заштиту споменика културе* (2013). Коришћени су и следећи документи: прерађен документ *Нацрт стратегије децентрализације културе у Србији* на коме је радила Комисија за децентрализацију у Србији Министарства културе и информисања, а коју је текстуално уобличио др Предраг Цветичанин, *Стратегија развоја културе у Републици Србији 2011-2021* (радна верзија), *Стратегије развоја културе у градовима Нови Сад, Крагујевац, Ниш, Зрењанин, Панчево и други*.

⁵⁵ Svetičanin, P. *Kulturne potrebe, navike i ukus građana Srbije i Makedonije*, Odbor za građanski inicijativu, Niš, 2007, Цветичанин, П. и М. Миланков (2011) *Културне праксе грађана Србије*. Београд: Завод за проучавање културног развитка

⁵⁶ Мрђа, С. (2011а) *Културни живот и потребе ученика студената у Србији*. Београд: Завод за проучавање културног развитка; Мрђа, С. (2011б) *Културни живот и потребе ученика средњих школа у Србији*. Београд: Завод за проучавање културног развитка; Субашић Б. и Б. Опачић (2013) *Вредности и културни активизам матураната у Србији*. Београд: Завод за проучавање културног развитка

групама, културне потребе се задовољавају у приватном простору: читањем књига и штампе, гледањем филмова на телевизији или рачунару, претраживањем интернета. Резултати истраживања показују слабо интересовање за активну партиципацију (бављење уметношћу или креативним хобијем), као и за рецепцију културних садржаја у јавном простору. Изузетак су фестивали.⁵⁸ Ранија истраживања културне понуде намењене деци, током 70-их и 80-их година 20. века, показала су да се културним потребама деце и тада поклањало мало пажње те стога и не чуди мало интересовање за учешће у културном животу данашњих родитеља и њихове деце.⁵⁹

Неопходност културне партиципације деце још од предшколског узраста препозната је у процесу израде *Закон о предшколском васпитању и образовању*⁶⁰, те *Стратегије развоја образовања у Србији до 2020. године*, а програми креативног и интерактивног рада са децом показују успех у погледу културне партиципације и развијања културних потреба у одраслом добу. Такође, потреба за културном партиципацијом старих особа, препозната је и у *Националној стратегији о старењу 2006–2015*, а у складу са концептом активног старења.⁶¹

2.3.4. Култура међусобног разумевања

Култура међусобног разумевања нераздвојна је од области људских права и у фокусу је практичних политика у нашој земљи, које се руководе и домаћим законским оквиром и документима Уједињених нација, Унеска и Савета Европе.⁶² Низ реформских процеса одвијају се у сарадњи и уз помоћ Савета Европе, што је од значаја у контексту европских интеграција.⁶³

⁵⁷ Миланков М. и Б. Опачић (2012) *Култура старења и стари у култури*. Београд: Завод за проучавање културног развитка

⁵⁸ Видети: Мартиновић, Д. и Б. Јокић (2012) *Ноћ музеја као културолошки и друштвени феномен у Србији* Београд: Завод за проучавање културног развитка, Јокић Б. и С. Мрђа (2014) *Посетиоци јесењих београдских манифестација и фестивала*. Београд: Завод за проучавање културног развитка

⁵⁹ Видети: Росандић Р., Н. Игњатовић – Савић и Љ. Стојић (1973) *Деца и масовна култура*. Београд: Завод за проучавање културног развитка и Росандић Р, Н. Игњатовић – Савић и М. Митровић (1984) *Културна понуда намењена деци Београда*. Београд: Завод за проучавање културног развитка

⁶⁰ „Сл. Гласник РС“ бр. 18/2010

⁶¹ Видети: Миланков М. и Б. Опачић (2012) *Култура старења и стари у култури*. Београд: Завод за проучавање културног развитка, стр. 15

⁶² *Међународни пакт о грађанским и политичким правима (ICCPR); Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима (ICESCR); Међународна конвенција о укидању свих облика расне дискриминације (CERD); Међународна конвенција о укидању свих облика дискриминације жена (CEDAW); Конвенција о правима детета (CRC); Конвенција о правима особа са инвалидитетом (CRPD); Унеско Конвенција о заштити и унапређењу разноликости културних израза; Универзална декларација Унеска о културној разноликости (Париз, 2001.); Унесков Међувладин комитет за заштиту и промоцију разноликости културних израза, Прва ванредна седница, документ: CE/08/1.EXT.IGC/INF.4., Париз, 24-27 јун 2008.*

⁶³ Релевантна документа Савета Европе у овој области су *Конвенција за заштиту људских права и основних слобода, Оквирна конвенција за заштиту националних мањина и Европска повеља о регионалним или мањинским*

Правни оквир државе Србије, у области људских права, широк је и разноврстан; од Устава Републике Србије и закона којима се, попут *Закона о култури*, као општи интерес наводе поједине друштвено осетљиве групе, преко такозваних *lex specialisa*, до стратешких докумената и акционих планова.⁶⁴ *Стратегија превенције и заштите од дискриминације* посебно издваја девет осетљивих група, и то: националне мањине, жене, ЛГБТ особе, особе са инвалидитетом, старије особе, децу, избеглице, интерно расељена лица и друге угрожене мигрантске групе, особе различите верске припадности и лица чије здравствено стање може бити основ дискриминације.⁶⁵

Култура националних мањина на територији Републике Србије интегрални је део културне сцене Србије и представља њено богатство оличено у различитости. Национални савети националних мањина старају се о приоритетима културне политике своје мањине и као релевантни партнери сарађују са свим органима јавне власти у циљу квалитетног остваривања колективних културних права. У извештају експертске мисије Европске уније, која је у Србији боравила 2015. године, констатује се да је важећи правни оквир за националне мањине и даље изнад европског просека, али и да недостаци назначени у извештају експерата из 2012. године (попут тога да постоје значајна ограничења у вези са делотворном применом важећих закона, или мишљења да су знатне разлике између Аутономне покрајине Војводине и осталог дела Србије) и даље постоје.⁶⁶

2.3.5. Развој међуресорних подручја културе

Приоритетна међуресорна подручја културе, препозната у одредбама *Закона у култури*⁶⁷ су: образовање у култури; култура у образовању; доживотно учење; културни туризам; културна права; интеркултурални дијалог; научна истраживања; и међународна сарадња. Наведени, али и други приоритети међуресорне сарадње дефинисани овим Законом

језицима, *Бела књига о интеркултурном дијалогу – Живимо заједно једнаки у достојанству*, Београд: Савет Европе, Министарство културе РС, 2009.

⁶⁴ Неки од њих су: *Закон о Заштитнику грађана*, *Закон о заштити слобода и права националних мањина*, *Закон о националним саветима националних мањина*, *Закон о забрани дискриминације*, *Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом*, *Закон о равноправности полова*, *Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља*, *Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности*, *Стратегија за унапређење положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији*, *Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2016-2025. године*, *Стратегија превенције и заштите од дискриминације*, а од акционих планова посебно се истиче важност Акционог плана за остваривање права националних мањина.

⁶⁵ *Стратегија превенције и заштите од дискриминације*, стр. 14, 15

⁶⁶ Стручни извештај о стању мањинских права у Републици Србији, *Anastasia Crickley* и *Rainer Hofmann*, 24. септембар 2015. године

⁶⁷ чланови 3, 6, 8 и 20.

(равномерни регионални развој, међународна сарадња и креативна индустрија), као и мере и инструменти за њихово унапређење (стимулативна пореска политика у култури, програми билатералне и мултилатералне сарадње, мере подстицања предузетништва у култури итд.) јесу подручја од подједнаког значаја за културно наслеђе и за област савременог стваралаштва.

Стратешки документи и агенде усвојени у међународној заједници од краја 20. века наглашавају важност синергијских односа између образовања и културе, те потенцијале и доприносе квалитетног уметничког образовања позитивној обнови образовног система, постизању друштвених и културних циљева за добробит деце, младих и свих оних у целоживотном учењу, као и у решавању друштвених и културних проблема.

У Републици Србији, *Законом о култури* као општи интерес у култури назначено је ширење и унапређивање едукације у култури, али постојећи систем маргинализује ове области и не ставља их у приоритете. *Закон о основама система образовања и васпитања*, с друге стране, истиче као циљ квалитетна знања и вештине у области културе, уметности и стваралаштва, али актуелни систем образовања не може да оствари постављене циљеве. Анализа оба закона указује на постојање законских одредби које отварају простор за успостављање сарадње и заједничко деловање, у области културе⁶⁸ и у образовању. Ова два закона међусобно нису усклађена, нити се у пракси подржава континуирани развој, одрживост и ефикасност у спровођењу међуресорне сарадње.

Министарство надлежно за туризам је од 2010. године издвојило значајна средства за развој културног туризма, уз одговарајућу подршку Туристичке организације Србије и Министарства културе и информисања.

Трећа препозната област међуресорне сарадње чине научна истраживања у култури. *Стратегија научно-технолошког развоја друштвено-хуманистичке науке* третира као друштвени приоритет и ставља их у контекст унапређења процеса доношења државних одлука и афирмације националног идентитета. Ипак, друштвене и хуманистичке науке недовољно су подстакнуте и њихов значај на међународној сцени је готово не приметан. Истраживачи су недовољно повезани с доносиоцима одлука у државној политици. Мрежа научно-истраживачких организација није реформисана, а неке су на самој граници финансијске одрживости.

⁶⁸ Посебно имајући на уму чланове 3, 6, 8 17 и 20 *Закона о култури* те чланове 3, 4, 51 и 69 *Закона о основама система образовања и васпитања* („Сл. Гласник РС“ бр. 72/2009, 52/2011, 55/2013, 35/2015 – аутентично тумачење и 62/206 – одлука УС)

Најзад, друштвене и хуманистичке науке деле судбину целокупне научне заједнице, јер се Република Србија још увек сврстава међу земље са најмањим улагањима у науку, у региону и шире. Проблеми настају и због расцепканости ионако малих издвајања и недостатка великих мултидисциплинарних тимова истраживача који имају капацитет да одговоре на нека већа научна питања од интереса за Србију и шире окружење.

У таквом амбијенту, запажени су поједини научни часописи који успевају да се утемељено и квалитетно бави појединим областима културе.⁶⁹

2.3.6. Међународна културна сарадња

Међународна културна сарадња представља један од главних инструмената како спољне, тако и културне политике. У суочавању са процесима и проблемима глобализације и дигиталног окружења, инструменти традиционалне спољне политике показали су се неадекватним, те крај 20. века и почетак 21. века доноси оријентисање на мултилатералну сарадњу и захтева трагање за новим облицима деловања. Међународни односи у свету данас имају ојачану културну димензију: ширење културног утицаја кроз учење језика и превођење; размену културних садржаја и производа и превазилажење културних разлика кроз дијалог; глобално јачање утицаја културне и креативне индустрије у друштвеним ланцима вредности.

Главни актери међународне сарадње, али и креатори спољне политике на националном нивоу у области културе су Министарство спољних послова и министарство надлежно за послове културе, који то чине преко дипломатско-конзуларних представништава Републике Србије и Културно-информативног центра Србије у Паризу, међународних манифестација у земљи и у иностранству (Међународни сајам књига, БИТЕФ и ФЕСТ у Београду, те Бијенале у Венецији, Филмски фестивал у Кану и др.), међународних такмичења, али и чином потписивања међународних билатералних и мултилатералних уговора. Паралелно с установама културе, у пољу међународне размене и тржишта идентификују се и нови актери као што су: региони, градови, мреже, фондације и организације цивилног друштва.

⁶⁹Неки од њих су: зборници Матице српске из Новог Сада, у области књижевности истиче се Летопис Матице српске, као најстарија периодична публикација и као релевантни научни часопис у овој области; часопис за теорију и социологију културе и културну политику *Култура* (Завод за проучавање културног развитка); у области музичке уметности и музикологије часопис *New Sound/Нови звук* – интернационални часопис за музику, Факултета музичке уметности Универзитета у Београду и *Музикологија*, Музиколошког института САНУ из Београда, као и *Музички талас* (Клио), а за позоришну уметност важни су *Сцена* (Стеријино позорје) и *Театрон* (Музеј позоришне уметности Србије); *Зборник радова Факултета драмских уметности* – Института за позориште, филм, радио и телевизију, Београд посебно је важан због чињенице да је једини часопис који се бави филмском уметношћу; такође, значајни су часопис за подстицање и афирмацију интеркултуралне комуникације - *Интеркултуралност*, Завода за културу Војводине, Нови Сад, али и часописи на језицима националних мањина (*LETUHK, Hid, Lumina, StudiaRuthenica...*).

Посвећеност Србије развоју међународних односа у култури има дугу традицију и јако системско упориште у институционалном, законодавном и програмском деловању. Србија је наследница потписаних споразума о културној сарадњи СФРЈ који представљају основ за нове и савремене билатералне споразуме и програме сарадње који су резултирали низом успешних пројеката презентације културе Србије. Динамичност сектора културних индустрија Србије огледа се у присуству на манифестацијама културних индустрија, посебно у издаваштву (сајмови у Пекингу, Франкфурту, Лајпцигу, Москви) и кинематографији (Берлин, Кан, Венеција). Међутим видљив је недостатак оперативне мреже институција или тела у циљу стратешког ширења српског културног присуства и језика у иностранству (катедре и лекторати србистике, културно информативни центри, лобистичке групе, групе пријатеља, непостојаће дефинисаног српског културног производа и његовог пласмана ...).

Активну укљученост у међународну сцену показује и чланство и учешће Србије у релевантним програмима у области културе (Програм *Креативна Европа и Европске престонице културе* Европске уније, Филмски фонд Савета Европе *Еуримаж* и др.). Србија је чланица Савета министара културе југоисточне Европе од самог оснивања 2004. године, и један од лидера у механизму Централне и Источне Европе и Кине (16+1) и потписник је свих конвенција Савета Европе које третирају културу и културно наслеђе.

Проглашењем Града Новог Сада за Европску престоницу културе за 2021. годину и пружањем подршке програмском концепту Града под називом *За нове мостове*, Република Србија активно учествује у програму Европске уније под називом *Европске престонице културе*.

2.3.7. Неговање српског језика и ћириличног писма

Српски књижевни језик представља језик комуникације становника Србије различите изворне говорне припадности, и представља један од најважнијих културних кохезионих фактора у друштву. С друге стране, Република Србија афирмише језике и културе свих народа који живе у њој.

У савременим условима глобалне комуникације, језичка култура у јавном простору, као и заступљеност ћирилице као историјског писма српског народа, трпе негативне последице које изискују системска решења и подршку. Пројекти као што су израда Речника Српске академије наука и уметности нису завршени, а указује се потреба и за речницима савременог српског језика и другим језичким приручницима за ширу употребу.

2.3.8. Повезивање српског културног простора

Неопходно је изградити и ојачати механизме помоћу којих би удаљени делови српског народа могли очувати интензивну културну комуникацију са матицом и ојачати национални идентитет изложен неизбежним асимилационим процесима, а у складу са *Стратегијом очувања и јачања односа матичне државе и дијаспоре и матичне државе и Срба у региону који је донела Влада Републике Србије*.⁷⁰

Основни инструмент Министарства културе и информисања у овој области у претходној деценији био је редован годишњи конкурс за суфинансирање културних делатности Срба у иностранству (дијаспора и регион).

Изузетно вредан део културног наслеђа српског народа налази се изван територије Републике Србије, у суседним земљама, али и у Италији, Аустрији, Грчкој, као и у другим земљама у којима Срби вековима живе. Ово наслеђе чини интегрални део српског културног простора. Најзначајније културно наслеђе изван територије Републике Србије чине споменици културе у власништву Српске православне цркве, која баштини у својим ризницама и вредна уметничко-историјска дела, архивску грађу и стару и ретку библиотечку грађу. Посебно се издваја манастир Хиландар у Грчкој, манастир Крка у Хрватској и цркве у Сентандреји и Трсту. Република Србија је, у протеклом периоду, уложила значајна средства и рад у обнову српског културног наслеђа у Хрватској, Мађарској, Румунији и Грчкој, али није имала посебан механизам културне политике за систематичну подршку истраживању, документовању, конзервацији и рестаурацији ове баштине.

⁷⁰ „Службени гласник РС“, бр. 4/2011, 14/2011

3. Циљеви и приоритетна подручја културног развоја

3. Приоритети културног развоја

Приоритети културног развоја Републике Србије су:

1. Развој кадрова
2. Развој инфраструктуре
3. Европске интеграције и међународна сарадња

Развој кадрова као тема настоји да одговори на друштвене изазове („одлив мозгова“, смањено учешће у култури, опадање броја публике, политизација културе и јавног дискурса), повећање друштвених разлика и изазове система културе – од нових технологија и дигитализације до веће потребе за повезивањем и међународном сарадњом. Развој кадрова у вези је и са неопходношћу осавремењивања програмских садржаја, новим праксама и иновацијама. Потребна је и одговорна кадровска политика и деполитизација запошљавања у култури. Од посебне важности је и едукација професионалаца у култури, целоживотно учење, као и развој нових знања и вештина, како би ресор културе могао да одговори на захтевне процесе и промене које проистичу из глобализације.

Развој инфраструктуре одговара на потребу не само очувања, продукције, презентације и интерпретације савременог стваралаштва и културног наслеђа, већ и на неопходност савременог конципирања програма и активности. С тим у вези је и потреба за бољом и сврсисходнијом техничком опремљеношћу, али и савременијим изгледом и дизајном инфраструктуре у култури. Један од горућих проблема културне инфраструктуре у Србији јесу услови у којима установе културе делују, и тај проблем се подједнако осликава како на потребу за изградњом нових тако и на реконструкцију постојећих објеката. Такође, велики број установа делује у неадекватним и ненаменски грађеним објектима што их у значајној мери омета у обављању њихових функција. Цивилни сектор подједнако је угрожен, будући да се јавно-цивилна сарадња и партнерства реализују веома отежано из различитих разлога, али и услед тога што комерцијални садржаји добијају предност над културним, као што је случај и приликом издавања простора установа културе и школа и приликом уступања некоришћених објеката систему културе. Ништа мање није значајна ни потреба за изградњом и осавремењивањем инфраструктурних ресурса за потребе дигитализације и већим коришћењем дигиталних алата у култури, посебно у савременом стваралаштву, али и у домену анимације, комуникације и односа са јавношћу.

Трећи приоритет одговара на проблем турбулентне историје, прошлости, потребе за помирењем као услова развоја сарадње, добросуседских односа, угледа и бољег

позиционирања Србије и региона у европском и светском контексту. Општи циљ јавне политике евроинтеграција јесте посматрање културе као области која може умногоме да допринесе како евроинтеграцијама, тако и целокупном друштвеном развоју путем промоције демократичности, отворености, људских права, инклузије, партиципативности у процесу доношења одлука и развоја публице. Уједно, у том процесу развијају се свеукупни капацитети установа, организација цивилног друштва, приватних иницијатива, као и професионални капацитети појединаца, односно професионалаца у култури. Развој међународне сарадње сведочи о виталности сваког друштва. Поред европске и регионалне сарадње (са акцентом на бивше југословенске републике), веома је значајна и међународна сарадња која се одвија у другим правцима: макрорегионална (Медитеранска, Јадранско-јонска, Дунавска, Црноморска, сарадња са Вишеградском групом и Нордијским замљама), Словенска сарадња (пансловенски пројекти сарадње, развој србистике) и сарадња изван граница Европе (стратешки важне државе, дијаспора, покрет несврстаних). У оквиру међународне сарадње приоритет треба да имају партнерски пројекти сарадње у односу на пројекте презентације савременог стваралаштва и културног наслеђа.

3.1. Развој институционалног оквира система културе

3.1.1. Унапређење правног оквира

Правни оквир система културе заснован је на постојању две групе закона и подзаконских аката. У прву групу спадају акти којима се регулише култура у целини или у неком њеном делу; а у другу групу спадају акти којима се примарно регулише нека друга област друштвеног живота, а утичу и на област културе (видети Анекс 1).

Системско праћење примене закона из културе је суштински важно, као и њихово благовремено доношење, мењање и допуњавање. Потребно је координисати мрежу представника републичких и локалних институција и организација за редовно извештавање о примени закона из културе и сарадњу с инспекцијским службама више министарстава: финансија, државне управе, локалне самоуправе и правосуђа, као и са органима Министарства унутрашњих послова и другим установама и организацијама, с којима треба разрадити механизме благовременог реаговања и отклањања проблема.

Посебно је важно проширити нормативни оквир на области културе које нису правно уређене на одговарајући начин.

Мере:

1. Утврђивање почетног стања у свим приоритетним подручјима и областима културног развоја
2. Измене и допуне Закона у области културе (Закона о култури и других)
3. Доношење нових закона у областима које нису адекватно правно уређене (културног наслеђа, археологије, архива, музеја, позоришта, кинематографије итд.)
4. Иницирање измена и допуна законских одредби у законима из других области које се неповољно одражавају на културу и предлагање решења која би уважила специфичности делатности у култури, као на пример у:
 - *Закону о доприносима за обавезно социјално осигурање*, а у области остваривања социјалне сигурности самосталних уметника и професионалаца у култури
 - *Закону о порезу на имовину* ради помоћи власницима објеката непокретног културног наслеђа за одржавање објеката
 - *Закону о јавним набавкама*, а у вези са поступцима ангажовања стручњака, очувања наслеђа и аквизиције културних добара, као и набавке књига за библиотеке.

- *Закону о играма на срећу*. Средства за културу се, у многим државама, издвајају из лутријских фондова, а део средстава се усмерава ка подстицању стваралаштва и очувању културног наслеђа.
5. Активно учешће Министарства културе и информисања у изради закона од значаја за укупан одрживи развој, у доменима образовања, економије, просторног планирања и политике (државне управе и локалне самоуправе).
 6. Осигурати пуну примену закона од значаја за област културе, (створити правни основ за рад инспекцијске службе у области културе)

3.1.2. Примерено финансирање

Финансирање културних делатности пре свега почива на јавним средствима која су опредељена републичким, покрајинским и буџетом јединица локалне самоуправе. Подршка из јавних средстава нарочито је важна у области бриге о наслеђу, у области иновативног савременог стваралаштва, у охрабривању рада професионалаца и организација у култури, као и у обезбеђивању приступа наслеђу грађанима и подстицању активне културне партиципације (пројекти развоја публике, аматеризма, стваралаштва деце и омладине, осетљивих група, итд.). Поред јавних средстава, како показују искуства бројних европских држава, веома важну и значајну подршку развоју културе може пружити и приватни сектор. Подршка овог сектора огледа се и у финансијској партиципацији и његовим укључивањем додатно се обезбеђује диверсификација извора финансирања, што јесте општи циљ у погледу примереног финансирања културе.

Остваривање општег циља подразумева опредељеност за деловање у два посебна циља⁷¹:

1. Увећање средстава за културу и обављање културних делатности из јавних средстава, нарочито за активности које немају (значајнији) комерцијални карактер
2. Подстицање јавно-приватног партнерства, предузетништва у области културе и учешћа актера из Србије на међународним конкурсима.

⁷¹ Укључивање других министарстава чији су ресори од значаја за остваривање развоја културе јесте везано за остваривање међуресорне сарадње, али је зарад конзистентности текста *Стратегије развоја културе Републике Србије* разматрано у оквиру овог дела текста, тачније у одељку посвећеном увећању буџетских средстава за културу.

Увећање средстава за културу из јавних средстава

1. Увећање буџетских средстава за културу

Имајући у виду препоруку Унеска, према којој је за минималан развој културе потребно улагати средства у износу од најмање 1% буџета државе, увећање буџетских средстава, треба да се односи на:

- *Рад установа културе.* Повећање издвајања буџетских средстава изискују дуго запостављене потребе за унапређењем опремљености установа културе, за инвестиционим одржавањем зграда, те потребе да примања запосленима у култури омогућавају достојанствен живот. Увећање средстава треба да се односи и на запошљавање недостајућих, искључиво стручних кадрова, као и на осигуравање додатне едукације и мобилности професионалаца у култури. Средства за програмску делатност потребно је прогресивно увећавати, док ће, у погледу средстава за унапређење опреме и инвестиционо одржавање објеката, утрошак увећаних средстава бити цикличан, а у складу са утврђеним приоритетима. Раст зарада запослених у установама културе потребно је да прати раст зарада запослених у другим јавним службама (просвета, здравство...).

Увећање средстава за рад установа заштите треба да се односи и на откуп покретних културних добара, а што је потребно регулисати и у оквиру будућег закона о културном наслеђу.

Побољшање капацитета установа треба да прати тежња ка остварењу већих сопствених прихода, које би установе користиле за оне намене за које су буџетска средства недовољна, али првенствено за набавку опреме, инвестиционо и текуће одржавање. Неопходно је и праћење и контрола трошења сопствених прихода од стране надлежних (Република, покрајина, локална самоуправа).

Јединице локалне самоуправе би требало више да учествују у финансирању програма установа заштите, који се односе на наслеђе које је управо на територији тих општина. Зараде запослених и материјалне трошкове за ове установе требало би да обезбеди Република.

Ништа мање није значајно ни финансирање пројеката савремене уметности и културе, те организација цивилног друштва. Процес доношења одлука мора се заснивати на јасним и професионално постављеним критеријумима и транспарентним процедурама, на свим нивоима одлучивања (од националног до локалног).

▪ *Капиталне инвестиције*

Приликом утврђивања приоритета, посебна комисија Министарства културе и информисања обавиће процену потреба, могућности реконструкције постојећих објеката, очекиваних ефеката, као и трошкова одржавања. Поред осталих, биће размотрене и следеће инвестиције:

- Завршетак радова на згради Народног музеја у Београду,
- Завршетак радова на згради Музеја савремене уметности у Београду,
- Обезбеђење новог депоа за Архив Србије (недостатак депоа већ дуже време онемогућава редовни пријем нове архивске грађе у Архив Србије),
- Обезбеђење новог, екстерног депоа за Народну библиотеку Србије, као и санација и адаптација депоа и конзерваторских одељења ради увођења савремене противпожарне заштите и других система којима се обезбеђују адекватни услови за чување грађе,
- Завршетак изградње депоа за смештај филмске грађе Југословенске кинотеке на Кошутњаку чиме би се обезбедили одговарајући услови за њену трајну заштиту,
- Обнова и ревитализација биоскопске мреже која је скоро у потпуности девастирана и у дужем временском периоду потпуно запуштена,
- Обезбеђивање екстерног депоа за све републичке музеје (свим музејима недостаје адекватан простор за смештај музејских предмета и грађе, у складу са принципима савремене музеологије),
- Обезбеђење и адаптација зграде у којој ће трајно бити смештен Историјски музеј Србије (простор у коме је тренутно смештен Историјски музеј Србије није довољан за ефикасно функционисање установе и формирање сталне поставке),
- Адаптација и реконструкција зграде Музеја примењене уметности (проширење постојећих капацитета, откуп непокретности које музеј тренутно користи, а у приватној су својини),
- Изградња нове зграде Природњачког музеја у Београду (покренута је иницијатива за одређивање локације за нову зграду на потезу између Бранковог моста и хотела Југославија на Новом Београду),
- Изградња нове зграде Београдске филхармоније и концертне дворане у Нишу
- Ревитализација концертних дворана са дугом традицијом (Дома синдиката и Задужбине Илије Коларца)

- Изградња градских галерија у Београду и у другим градовима и општинама
- Изградња опере и балета, као проширења зграде Народног позоришта у Београду
- Изградња наменске зграде за Ансамбл народних игара и песама Србије Коло, или његово спајање са зградом за балет
- Изградња професионалног позоришта у западној Србији
- Помоћ локалним самоуправама у решавању проблема адекватног простора за матичне библиотеке (Чачак, Ваљево и др.)
- Завршетак радова на Народном позоришту у Суботици
- Завршетак радова на Народном позоришту у Врању
- Одржавање и адаптација националног павиљона *Србија* у Ђардинима, у Венецији

Што се тиче објеката за савремену уметност и културу, неопходна је изградња позоришта у западној Србији, будући да у том делу земље нема позоришног живота. У градовима попут Суботице и Врања позоришта се у дужем временском периоду реконструишу, па је те радове потребно успешно окончати. Поједине библиотеке послују у неадекватним ненаменски грађеним зградама, као што су оне у Чачку и Ваљеву, а притом својим амбициозним плановима и савременим приступима у пословању и осмишљавању програма завређују подршку. У Београду дуго нерешени проблем представља неадекватан смештај за оперу и балет, будући да Народно позориште у Београду у истој, невеликој згради обједињује активности три сектора – балета, опере и драме. У области визуелних уметности велики проблем у Србији представља непостојање великог излагачког простора за савремену уметност и културу, који би савременим приступима (како у програмском тако и у техничком смислу) представљао и интерпретирао савремене уметничке и културне праксе. Веома амбициозан програм Београдске филхармоније и даље се реализује у неадекватној згради те је неопходна изградња нове, што је случај и са концертном двораном у Нишу, док су две значајне концертне дворане у Београду (Задужбина Илије М. Коларца и Дом синдиката) у неприличном стању. У области плеса, неопходна је изградња наменски грађеног објекта за Ансамбл народних игара и песама Србије „Коло“, или његово спајање са предвиђеном зградом намењеном балету, будући да је реч о установи која се једина на републичком нивоу бави народним стваралаштвом са високим професионалним стандардима у раду. Када је реч о области кинематографије, односно аудио-визуелном стваралаштву, неопходна је ревитализација и обнова бископске мреже, јер је она скоро у потпуности девастирана и у дужем временском периоду потпуно запуштена.

▪ *Финансирање и суфинансирање програма и пројеката.* Повећање средстава за суфинансирање пројеката треба да буде усклађено с увећањем могућности за коришћење средстава из других извора (јавно-приватна партнерства, спонзорства, средства из самосталних прихода јединица локалне самоуправе, итд.). Од суштинског је значаја успостављање система вредновања завршених пројеката и њиховог утицаја на квалитет културног живота заједнице, као и боље видљивости у јавности свих детаља важних за остварење пројеката, као и рада комисија које одлучују о њиховом финансирању, ради боље процене обима финансијске подршке у будућности, као и спречавања сукоба интереса и других злоупотреба. Важно је пружати подршку пројектима и програмима кроз које се тешње повезују култура и образовање, рад установа и организација у култури са школама и вртићима те центрима за образовање одраслих и особа с инвалидитетом. Јавне установе треба да буду отворене за развој партнерских пројеката са организацијама цивилног друштва. На нивоу Републике, потребно је наставити и проширити финансирање и суфинансирање пројеката обнове простора и опреме локалних установа културе с тим да те просторе користе и локалне организације цивилног друштва и неформалне групе. Посебну пажњу је потребно посветити локалним установама културе и организацијама цивилног друштва из слабије развијених општина, а у складу са показатељима Републичког завода за статистику, као и на основу других релеватних анализа.

▪ *Признање за врхунски допринос националној култури.* Сходно *Закону о култури*⁷², Влада, изузетно, може доделити признање у виду доживотног месечног новчаног примања уметнику, односно стручњаку у култури, за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина. Ради признавања значаја врхунском стваралаштву и култури уопште, посебно ће се водити рачуна о успостављању објективнијих и јаснијих критеријума за избор заслужних. Пошто је реч о врхунском друштвеном признању, а не о социјалној категорији, посебна пажња ће бити усмерена на поступак избора и начин доделе признања. Имајући у виду расположиве буџетске могућности, износ ће бити везан за просечну нето зараду у Републици Србији.

▪ *Подстицање пројеката међуресорне сарадње.* Поред међуресорних пројеката пријављених на конкурсима у домену културе, потребно је увећати број и оних пројеката који

⁷² „Службени гласник РС”, број: 72/09, 13/16 и 30/16-испр., члану 14.

користе средства из фондова других министарстава. До сада се највише истичу улагања Министарства трговине, туризма и телекомуникација у пројекте развоја културног туризма, док је уочена потреба за већим ангажовањем Министарства просвете, науке и технолошког развоја за пројекте укључивања наслеђа у систем образовања и подстицање уметничког образовања, али и за учешћем Министарства за спорт и омладину у подржавању пројеката активне културне партиципације младих, нарочито у контексту културно-уметничког аматеризма. Слично важи за суфинансирање пројеката у области креативних индустрија, који би требало да буду подржани и средствима министарства надлежног за привреду.

▪ *Дефинисање мера подстицаја јединица локалне самоуправе да више средстава из сопствених прихода издвајају за културу:*

1. Давање предности и подршке јединицама локалне самоуправе које више издвајају за културу из сопствених прихода у представљању на форумима у иностранству где се представља Србија или на међународним догађајима којима је Србија домаћин
2. Спровођење кампања (укључујући медијске) усмерених ка подизању свести доносиоца одлука на локалном нивоу о важности културе
3. Поред подстицајних мера, успоставити механизме контроле наменског коришћења средстава пренетих с републичког нивоа, јачањем сарадње Министарства културе и информисања, Министарства финансија, Управе за трезор и Пореске управе.

Повећање обима издвајања финансијских средстава из јавних фондова

• На нивоу Републике Србије, циљ је да издвајања за културу и информисање из републичког буџета у 2027. години постигну учешће на нивоу од 1,5 до 1,68% укупног буџета Републике Србије.

Дакле, увећање би у просеку било за 0.1 процентних поена годишње, што по годинама износи:

Година	Процентуално учешће средстава опредељених за културу и информисање у Буџету РС
2016	0.69
2017	0.68
2018	0.78
2019	0.88
2020	0.98
2021	1.08
2022	1.18
2023	1.28
2024	1.38
2025	1.48
2026	1.58
2027	1.68

На овај начин 2020. године би се постигла стабилност на нивоу од 1%, да би 2025. учешће културе у укупном буџету Републике Србије износило 1,5%. Од 2026. године потребно је планирати даља увећања, а с обзиром на остварен привредни раст и успостављене механизме диверсификације извора финансирања.

На покрајинском, као и на локалном нивоу, неопходно је даље увећавати буџетска издвајања за културу и то из средстава остварених као сопствени приходи.

Подстицање јавно-приватног партнерства, предузетништва у области културе и учешћа на међународним конкурсима актера из Србије

- Јавно-приватно партнерство у култури у смислу *Закона о јавно-приватном партнерству*⁷³, јесте дугорочна сарадња између јавног и приватног партнера ради обезбеђивања финансирања, изградње, реконструкције, управљања или одржавања инфраструктурних културних објеката од јавног значаја и пружања услуга од јавног значаја у култури, која може бити уговорна или институционална, а у циљу пружања услуга од јавног значаја крајњим корисницима из оквира надлежности у култури јавног партнера. С друге стране, *Закон о култури*⁷⁴, представља основни акт у култури којим се, између осталог, регулише и материја финансирања у области културе. Имајући у виду ова два акта, мере подстицања јавно-приватног партнерства у области културе су:

⁷³ Сл. гласник РС бр. [88/11](#), [15/16](#), [104/16](#)

⁷⁴ Сл. гласник РС бр. [72/09](#), [13/16](#), [30/16](#)-исправка

- Стварање претпоставки за активније учешће министарства надлежног за културу у развијању сарадње јавног и приватног сектора (организовање стручних скупова на којима би се вршила едукација у установама културе о могућностима које пружа концепт јавно-приватног партнерства)

- Подстицање заједничких пројеката јавног и приватног сектора у области културе са посебним акцентом на капиталне инвестиције

- У циљу подстицања предузетништва у области културе конкретни задаци су:

- Поједностављивање процедура у примени одредби *Закона о порезу на добит правних лица*⁷⁵, како би се могућност пореских олакшица за улагање у културу више користила у пракси

- Доношење новог Правилника о улагањима у области културе која се признају као расход, у коме се ближе уређује шта се у смислу *Закона о порезу на добит правних лица*⁷⁶, сматра улагањима у области културе која се признају као расход, у износу највише до 5% од укупног прихода

- Јачање свести о важности културе за друштво и његов развој, уз приближавање јавности постојећих подстицајних одредби – нарочито се односи на *Закон о задужбинама и фондацијама*, чији је циљ оживљавање дуге традиције задужбинарства.

Како је у приказу садашњег стања у погледу финансирања указано, учешће културних и креативних индустрија у оствареном БДП значајно је не само у европским државама већ и у нашој земљи. Степен тога учешћа умногоме почива на подстицању предузетништва, што је био случај и у Србији до 2008. године. Основне мере су:

- *Олакшавање процедура* и умањење трошкова регистрације микро и малих предузећа у културним делатностима

- *Субвенције* за запошљавање у креативним индустријама

- Помоћ у промовисању и пласману културних производа, посебно на иностраним тржиштима

- Потребно је спроводити одговарајуће кампање за повећање броја установа и организација културе које би са иновативним пројектима конкурисали за средства из фондова

⁷⁵ члан 15

⁷⁶ члан 15, став 3.

Европске уније који укључују програме за подстицање прекограничне сарадње. Такође, потребно је организовати системску обуку и тренинг за припрему пројеката са којима ће се аплицирати, у сарадњи са институцијама које имају искуства у тој области (на пример, Канцеларија за европске интеграције). Важну улогу у том процесу имају националне канцеларије за спровођење програма Европске уније на националном нивоу.

3.2. Одговорна кадровска и управљачка политика

Ради подстицања одговорне кадровске и управљачке политике у установама културе потребно је:

- 1) Стратешко планирање, при чему је процена резултата од кључног значаја за даљи рад
- 2) Подршка развоју квалитета и достизању међународних професионалних стандарда пословања у раду установа и њихово веће учешће у програмима европске и међународне сарадње
- 3) Планско спровођење едукације – подизање нивоа знања, способности и вештина, те развој нових вештина запослених у установама културе
- 4) Планско повезивање актера и формирање центара за развој приоритетних подручја система културе
- 5) Финансирање из различитих извора, од самосталних прихода, локалне самоуправе, приватног и цивилног сектора.
- 6) Препознавање установа и манифестација од посебног културног значаја и пружање нарочите подршке њиховом раду

Потребно је усклађивање прописа у доменима науке, образовања и културе и доношење посебних аката на нивоу ресорног министарства и локалних самоуправа којима би се утемељила обавеза стратешког планирања и оцене, евалуације резултата, дефинисали критеријуми одлучивања о финансирању програма установа културе и организација цивилног друштва и индикатори за оцену успешности рада и деловања установа. Потреба за вредновањем рада установа културе препозната је још на почетку транзиције, када су уочени проблеми у вези с моделом и процедурама одлучивања и применом инструмената културне политике, као и у погледу остваривања мисије установа културе услед драстичног пада партиципације грађана у културном животу⁷⁷. Без вредновања, одлуке које се доносе не заснивају се на чињеницама, а изостају и повратне информације о ефектима културне политике, програма и пројеката установа културе који одражавају квалитет њиховог рада.

У кадровској политици, циљ је успостављање и развијање планског и дугорочног система перманентне едукације који подржава флексибилан и континуиран развој људских ресурса у култури и међуресорним подручјима. Остваривање овог циља подразумева:

⁷⁷ Истраживање *Културне политике Србије 1989-2001. године* које је реализовао Завод за проучавање културног развика

- 1) Анализу тренутног стања и потреба у области перманентне едукације и развој одрживог система за праћење промена и утврђивање у које професије, знања и вештине треба приоритетно улагати
- 2) Обликовање адекватног одговора на појаву „одлива мозгова“, отварањем могућности за веће запошљавање у култури, боље професионално напредовање, као и за стипендирање младих професионалаца у култури, посебно кроз самозапошљавање и подстицање предузетништва у култури
- 3) Успостављање институционализованих облика међуресорне и међусекторске сарадње ради прецизног одређивања улога и задатака у развоју система перманентне едукације; стратешко планирање квалификација, облика запошљавања и броја радних места; као и доношење одговарајућих правних аката
- 4) Успостављање процедуре за лиценцирање реализатора едукативних програма у уметности и култури, што подразумева дефинисање јасних критеријума за процену квалитета, посебно када је реч о курсевима који се одржавају при јавним установама културе
- 5) Осигуравање средстава из државног буџета и подршка усмеравању на алтернативне изворе финансирања за стипендирање и усавршавање.

Ради остваривања одговорне управљачке и кадровске политике дефинисани су следећи посебни циљеви и мере:

1. посебни циљ : *Развој управљачког и кадровског потенцијала*

1. Успостављање механизма обавезивања у креирању и спровођењу стратешких планова оснивача (на свим нивоима власти) и установа културе, као и система који осигурава праћење и вредновање рада установа културе
2. Развој индикатора вредновања и израда професионалних стандарда за рад установа и спроведене пројекте уз учешће стручњака из различитих области и организација цивилног друштва (струковна и репрезентативна удружења), а у складу са успешном међународном праксом; успостављање механизма интерног и екстерног вредновања оснивача и установа путем међусобне процене, рада стручних тела⁷⁸ и ставова стручне и шире јавности утврђене истраживањима
3. Израда програма едукације у области менаџмента у култури и спровођење едукације у циљу подизања нивоа знања и вештина запослених у установама културе, локалним самоуправама и другим субјектима у култури

⁷⁸ Стручни савети су обавезни на нивоу установа.

4. Развој програма за привлачење публике и ширење тржишта културе, уз примену резултата истраживања, као и пројеката за повећање видљивости установа у јавности, у медијима и на интернету, ради добијања подршке у заједници.

5. Оснивање организационих јединица за развој у областима културног наслеђа, сценске уметности, књиге, визуелних уметности, музике, културног туризма, креативних индустрија и других приоритетних подручја, које ће пружати подршку у примени културне политике Министарству културе и информисања

2. посебни циљ : *Развој истраживачко-информационог система*

Савременој културној политици у Србији је потребан одрживи истраживачко-информациони систем, чије су основе успостављене у оквиру пројекта *Е-култура*⁷⁹. Јасно и прецизно конципирана истраживачко-информациона подршка култури омогућава израду квалитативних и квантитативних показатеља од значаја за планирање културне политике засноване на чињеницама, што се директно одражава на планирање, праћење и вредновање рада установа културе. Стога је приоритет јачање научно-истраживачког рада, статистике културе, индикатора културног развоја и вредновање рада институција културе.

Мере:

1. Развој одрживог истраживачко-информационог система на основу досадашњег искуства (*www.e-kultura.net*) и међусобно компатибилних база података је предуслов за континуирано праћење и вредновање културне политике и промена ради остваривања стратешких циљева у свим областима у којима је то могуће.

2. Успостављање истраживања о програмима, материјалним и људским ресурсима у различитим областима културе, а посебно истраживања културних потреба, културних пракси (културне партиципације, укуса и стилова живота), људских ресурса у култури, публике (посебних публика) и успостављање праксе повезивања истраживачког процеса и планирања.

⁷⁹ Пројекат се наслања на базу података *Геокултурна карта Србије* на којој је Завод за проучавање културног развитка радио од 2001. а која је развијена у информациони систем 2005. именован у *Е-култура*. Од 2013. *Е-култура* се развија у партнерству Завода за проучавање културног развитка и Републичког завода за статистику, на основу Споразума о сарадњи, што представља у пракси редак случај системског усклађивања истраживачких и информационих активности.

3. посебни циљ: *Препознавање и развој установа и манифестација од националног и посебног значаја за културу*

Одређене установе културе и манифестације са својом дугом традицијом или важном улогом представљају стубове националне културе и незаменљиви културни капитал, који треба да буде препознат и уважен додељивањем сталног статуса установе од националног значаја. Осим тога је потребно да се одговарајућа пажња циклично посвећује развоју установа од посебног значаја за културу, како би се дао замах њиховом развоју. Зато ће бити предузете следеће мере:

1. Одређивање установа и манифестација од националног културног значаја (Народни музеј, Народна библиотека, Републички завод за заштиту споменика културе, Архив Србије, Архив Југославије, Југословенска кинотека, Народно позориште, Српско народно позориште, и друге), у складу са одговарајућим јасним критеријумима.

2. Дефинисање критеријума на основу којих ће се сваке четири године привремено бирати установе од посебног значаја, које ће бити приоритет културне политике у наредном четворогодишњем периоду.

3. Категоризација манифестација од значаја за културу

4. Успостављање јавно видљивог система вредновања и индикатора рада установа културе и манифестација и повезивање оцене њихових резултата и додељеног статуса са обимом финансијске подршке и новим развојним задацима.

4. посебни циљ: *Покретање иницијативе и сарадња са високошколским установама, уз подршку Министарства просвете, науке и технолошког развоја за оснивање студијских програма или специјалистичких, мастер и докторских студија за специфична занимања неопходна за обављање послова у установама културе и култури уопште, посебно у области културног наслеђа (усклађено са каталогом радних места у Републици Србији).*

Мере:

1. У сарадњи са високошколским установама и установама културе дефинисати студијске програме
2. Дефинисати образовне профиле, усклађене са каталогом радних места у РС и потребама установа културе
3. Обезбедити одрживост студијских програма и континуирано образовање студената на основним, специјалистичким, мастер и докторским студијама

3.3. Равноправно учешће грађана у културном животу

Учешће у културном животу, или културна партиципација, обухвата све облике уметничког стварања грађана и њихово уживање у културним садржајима, повезано је са *културним потребама и навикама* и доприноси квалитету живота заједнице. У овој области, циљ је подстаћи и олакшати учешће грађана у културном животу (независно од географских, финансијских, социјалних, физичких и других препрека), као и у процесу доношења одлука у области културе уопште.

Посебни циљеви:

1. *Равномерни развој културе на целој територији*

Мере:

- Инвестициона улагања државе у културну инфраструктуру у местима у којима она није довољно развијена
- Расписивање конкурса на националном нивоу за подржавање пројеката усмерених на уклањање диспропорција у регионалном развоју културе у Србији.
- Пружање подршке градовима у Србији кроз национални програм „Градови у фокусу“ у циљу унапређења културе и уметности у локалним срединама, подстицања развоја креативности, културне разноликости и одрживог развоја локалне заједнице
- Јачање људских ресурса у локалним самоуправама и установама организовањем обука и едукације у области културе
- Спровођење континуираних истраживања у области културе широм Србије, ради успостављања стандарда и мерила који могу бити основа за уравнотежени развој локалних средина

2. *Оснажена улога локалних самоуправа у развоју културе*

Мере:

- Обавезивање доносилаца одлука на локалном и регионалном нивоу да израђују и спроводе планове развоја културе који доприносе равноправном учешћу грађана у културном животу
- Успостављање сарадње локалних самоуправа ради подстицања развоја културно-историјских регија

- Успостављање и ширење сарадње локалних самоуправа с локалним донаторима и предузетницима спремним да улажу у културу
- Спровођење активности локалних самоуправа усмерених на подстицање отварања установа културе, књижара, биоскопа и других места која доприносе културној партиципацији, посебно уколико их уопште нема у локалној средини.

2. Оснажена улога установа и организација у развоју културе

Мере:

- Обавезивање културних установа да израђују и спроводе планове развоја културе са мерама које доприносе равноправном учешћу грађана у културном животу;
- Повећање броја квалитетних и атрактивних програма намењених посебним циљним групама (деци, младима, особама из осетљивих друштвених група, припадницима националних мањина, старијима итд.) у локалним установама и организацијама
- Сарадња националних, локалних установа културе и организација цивилног друштва ради обогаћивања локалног културног живота

3. Унапређена доступност културних садржаја припадницима осетљивих група

Мере:

- Установити стални дијалог органа јавне власти, репрезентативних представника осетљивих група и других актера ради партиципације и решавања специфичних проблема
- Заједнички дефинисати приоритетне проблеме и предвидети динамику и врсту активности за њихово решавање
- Подржавати установе, организације цивилног друштва и друге субјекте у култури који програме конципирају и реализују на партиципативан начин и доприносе приступачности културних садржаја
- Сарадња установа и организација са школама, установама за незбринуту децу, домовима за смештај старих лица, установама и организацијама посвећеним осетљивим друштвеним групама ради диверсификације програма.

3.4. Развој културних потреба

Културне потребе се јављају још у најранијем детињству⁸⁰, а развијају се до краја живота. Развој културних потреба условљен је степеном културне партиципације, односно интензитетом бављења уметношћу, учесталашћу посета културним догађајима и уживања у културним садржајима код куће⁸¹, а на њега посредно утиче широк опсег мера културне политике, од оних које доприносе развоју културне инфраструктуре до оних које подстичу различите програме у приоритетним подручјима културе.

Охрабривање културне партиципације је важно за развој културних потреба свих генерација, у чему је посебно значајна улога породице, предшколских и школских установа. Циљ је повећање свих облика културне партиципације, као полазишта за развој културних потреба и навика, што подразумева и бригу о неговању укуса за препознавање уметничких достигнућа. Кључне циљне групе су деца и омладина.

Посебни циљеви:

1. Подстицање и развој културних потреба

Мере:

- Подстицање установа и других субјеката у култури да активно учествују у развоју културних потреба и навика
- Организовање обука и едукација за установе и организације у култури у циљу доприноса развоју културних потреба и навика
- Подршка програмима и пројектима за унапређивање културних навика и подстицање међуресорне сарадње са истим циљем
- Подршка развоју културно-уметничког аматеризма на локалном нивоу, уз успостављање чвршће сарадње установа, професионалаца и аматера
- Развој волонтирања у култури и подршка механизмима који омогућавају значајније укључивање волонтера у културни живот

⁸⁰ Стога је право на културу препознато и у чл. 31 *Конвенције о правима детета*

⁸¹ Мрђа, С. (2011) *Културни живот и потребе ученика средњих школа у Србији*. Београд: Завод за проучавање културног развитка

2. Ојачана улога медија у развоју културних потреба

Мере:

- Подржавање пројеката који омогућавају афирмисање квалитетних уметничких дела и промовисање културних програма и пружање подршке значајнијој доступности културних садржаја путем различитих медија и приступачним облицима обавештавања (интернет, мобилне апликације)
- Афирмисање и подршка уметности и културе у јавном простору и на јавним скуповима;
- Иницирање сарадње са јавним медијским сервисима, као и медијима са националном фреквенцијом, у циљу развоја културних потреба.

3. Развој културних потреба деце и младих људи

Мере:

- Повезивање актера у областима културе, образовања, науке и социјалне политике; формирање међуресорних тимова на републичком, покрајинском, окружном и локалном нивоу за пружање подршке креирању, спровођењу и праћењу културних програма и активности за децу и младе
- Успостављање стратешких партнерстава установа културе са школама, образовним центрима и службама за социјални рад; покретање програма интерактивног рада са децом почевши од предшколског узраста
- Едукација запослених у установама и организацијама у култури за спровођење програма посебно намењених деци и младима
- Подршка пројектима посвећеним развоју културних потреба деце и младих људи на републичком и локалном нивоу.

3.5. Култура међусобног разумевања

Културна разноликост је универзално људско право и представља главни покретач одрживог развоја друштва и доживљава процват у условима демократије, толеранције, социјалне правде и узајамног поштовања међу народима и културама. Развијеност културе значајно доприноси умањењу поларизације у друштву и превазилажењу јаза између друштвених група. Полазећи од дефиниције дате у члану 4 *Конвенције о заштити и унапређењу разноликости културних израза*, „културна разноликост“ се одређује као мноштво начина на који културе група и друштава проналазе свој израз. У овом процесу треба се старати да грађани користе културна права и бринути о развоју интеркултурног дијалога, заснованог на поштовању и способности за мирољубив дијалог са другима,⁸² било да је реч о грађанима Републике Србије или грађанима других држава.

Неопходно је водити политику једнаких могућности која подразумева успостављање нових етичких стандарда у друштву, што обавезују културне институције да усвоје политику социјалне кохезије, чији је циљ укључивање свих друштвених група у културни живот и промовисање једнаких могућности за све. Брига о друштвено осетљивим групама није изоловани сегмент стварности, који се најчешће доводи у везу само са одређеним областима друштвеног живота (образовање, здравство или запошљавање), већ представља питање значајно за развој културе и квалитетних међуљудских односа. Родна равноправност је један од услова културног развоја и припада групи најзначајнијих индикатора и основних чинилаца културне разноликости. Исто важи и за равноправност националних мањина.

Одговорност државе у културној политици која је усмерена према деци и младима⁸³ веома је велика. Младима треба да буде омогућено да достигну своје потенцијале, активно учествују у друштвеном животу. Посебно је осетљиво питање деце и младих који су из група изложених опасности од вишеструке дискриминације, као што је то случај са децом улице, децом без родитељског старања или децом из мигрантских група.

Истиче се потреба да се друштвено осетљиве групе, циљне групе од посебне важности, периодично рedefинишу, зато што је друштво динамична категорија и увек изнова интегрише једне, а рађа нове осетљиве групе. Важност цивилног сектора је велика, јер он има кључну

⁸² „Интеркултуралност“ као постојање и равноправна интеракција различитих култура и могућност стварања заједничких културних израза кроз дијалог и узајамно поштовање. (Конвенција о заштити и унапређењу разноликости културних израза).

⁸³ „Национална стратегија за младе за период од 2015. до 2025. године“

улогу у развоју оних културних активности којих нема у програмима установа јавног сектора, подстиче иновативне приступе, отворен је за дијалог, а критички пропитује и промишља друштво, што може играти велику улогу у отварању установа културе ка оним слојевима становништва којима је доступност култури отежана, заговарајући инклузивне политике и праксе.

Општи циљ:

Заштитити и унапредити културу међусобног разумевања кроз културну разноликост и интеркултуралност

Основни принципи на којима се заснивају политике и мере којима долазимо до овог циља јесу:

- Поштовање људских и мањинских права и основних слобода
- Очување културног и историјског наслеђа, слобода изражавања у културном и уметничком стваралаштву и покретљивост културних активности, добара и услуга
- Отвореност и доступност културних садржаја
- Равноправност актера у култури и друштвена кохезија
- Повезаност са политикама у другим ресорима и стратешким опредељењима Владе Републике Србије.

Посебни циљеви:

1. *Неговање културе међусобног разумевања*

Мере:

- Спровођати активности предвиђене обавезама које проистичу из међународних уговора и националних стратегија
- У сарадњи с медијима подизати свест о вредностима разноликости културних израза и њиховој слојевитој и динамичној природи, о специфичности културних потреба друштвено осетљивих група и истицати значај интеркултурног приступа
- Расписивати конкурсе за суфинансирање пројеката који се односе на појединачне циљне групе (националне мањине, особе са инвалидитетом, децу и младе)
- Усклађивати такве конкурсне процедуре на свим нивоима јавне власти (сарадња са покрајинским и локалним органима јавне власти)
- Подстицати размену програма у култури на интеркултурном принципу.

2. Ојачани капацитети субјеката у култури и подржани едукативни програми у циљу развоја културе међусобног разумевања

- Подршка стручним усавршавањима, размени искустава, научним и стручним истраживањима и едукативним програмима/пројектима који доприносе интеркултуралности
- Јачање капацитета свих субјеката у култури, а посебно оних у економски неразвијеним јединицама локалне самоуправе, као и националних мањина чије седиште није на територији АП Војводине и ромске националне мањине

3. Заштита, омогућавање, подстицање и подржавање културног наслеђа и стваралаштва од посебног значаја за националне мањине и снажење њихове улоге у комуникацији већинске и мањинских култура

Мере:

- Усагласити одредбе *Закона о култури* и закона којима се регулише област права националних мањина
- Подизати свест о вредностима културе националних мањина у контексту разноликости културних израза
- Обезбеђивање садржаја, мера, активности или манифестација којима се чува и промовише културни идентитет и традиција националних мањина настањених на територији јединице локалне самоуправе, у програмима установа културе чији је оснивач јединица локалне самоуправе која се у смислу закона сматра национално мешовитом
- Континуирана и уређена сарадња са националним саветима националних мањина и другим заинтересованим странама.

3.6. Неговање српског језика и ћирилице

Ради систематског вођења политике на очувању и развоју српског језика и његовог матичног писма, Министарство културе и информисања, које је по закону одговорно за заштиту језика као сегмента културног наслеђа, формираће Савет за српски језик, у сарадњи са Министарством просвете, науке и технолошког развоја и Одбором за стандардизацију српског језика.

Изменама и допунама закона треба омогућити да се одлуке и препоруке Савета за српски језик, из области планирања, стандардизације и кодификације, примењују у области службене и јавне употребе српског језика и писма. Континуирано, кроз рад Савета за српски језик, процењиваће се учинак закона који регулише питања употребе и заштите српског језика као службеног језика и ћирилице као службеног писма у Србији.

Посебни циљеви:

У околностима преминања англофоне глобалне комуникације и латинице, потребно је предвидети законом и другим актима подстицајне мере за остваривање првог посебног циља: *Афирмисање српског језика и српске ћирилице у јавној употреби.*

Мере:

1) Смањивање пореза за објављивање листова и часописа на српском језику и на ћирилици, као и пореске олакшице приватним издавачима за ћирилична издања

2) Приликом откупа књига за библиотеке на конкурс Министарства културе и информисања предност давати домаћој књижевности и домаћој научној и стручној књизи, као и издањима штампаним ћирилицом

3) У државном финансирању преводних издања из књижевности и хуманистике давати предност оним преводима који се публикују на ћирилици; увести обавезног лектора за језички квалитет превода

4) Пореским олакшицама подстаћи дистрибутерске мреже на емитовање филмова на српском језику, као и страних филмова са ћириличким титлом

5) Стварање нормативног оквира за правилну употребу српског језика у јавној комуникацији

6) Обавезати комерцијалне телевизије да 50% титлова буде на ћирилици

7) Обавезати операторе да омогуће равноправно коришћење ћирилице на мобилним платформама

8) Културне манифестације које финансира Министарство културе и информисања морају имати и ћирилични лого

9) Препоручивати, уз одређене погодности (стимулансе), да компаније почну афирмисати ћирилицу, кроз упоредно коришћење ћириличног логотипа.

У сарадњи са Министарством просвете, науке и технолошког развоја ће се радити на остваривању другог посебног циља: *Јачање међуресорне сарадње у области неговања српског језика и ћирилице*

Предвиђене мере су:

1) Богаћење наставних планова и програма садржајима и активностима усмереним на неговање српског језика и ћирилице и увођење изборних програма који би афирмисали српски језик и језичку културу: Функционална писменост, Језик и комуникација и слично, јер је актуелна заступљеност овог предмета испод европског просека⁸⁴.

2) Покренути иницијативу да се у наставу на универзитетима уведе предмет Култура изражавања или Функционална писменост, зарад унапређења нивоа писмености најшире академске заједнице, нарочито на факултетима који школују будуће наставнике

3) Стварати материјалне и кадровске услове за наставу српског језика и културе у српској дијаспори

4) Сачинити план одржања и обнове лектората српског језика у иностранству, у координацији са министарствима просвете и иностраних послова: сагледати где је интерес државе да се задрже, а где да се отворе нови лекторати.

⁸⁴ Више о томе у: Р. Драгићевић, Нека питања наставе српског језика као важан фактор очувања идентитета српског језика и културе, *Узданица*, год. XII, бр. 1, јун 2015, стр. 117–129.

3.7. Повезивање српског културног простора

С обзиром на чињеницу да Срби данас живе у више држава (Република Србија, Република Српска – Босна и Херцеговина, Црна Гора, Хрватска, али и Словенија, Македонија, Румунија, Мађарска, Аустрија, Албанија и многе друге земље Европе и света), треба радити на систематској помоћи делатности оних установа и организација које делују на тим просторима, претварајући их у неформалне српске културне центре, уз континуирана улагања и стручно старање. У прилог оваквом приступу говоре искуства установа попут Матице српске, Вукове задужбине, СКД „Просвјета“ из Хрватске, СКПД „Просвјета“ из Републике Српске и из Федерације Босне и Херцеговине, Савез Срба у Темишвару и Румунији, Самоуправа Срба у Будимпешти и Мађарској и др.), установа из расејања (попут Српске националне академије из Торонта и др.), чији је задатак окупљање свих оних који држе до српских културних вредности.

У оквиру унапређивања делатности Културног центра Србије у Паризу и успостављања нових српских културних центара у значајнијим светским престоницама и другим градовима (опширније у поглављу 4.5.), одговарајућу пажњу посветити и њиховој улози у културном повезивању припадника наше дијаспоре. У плану је и отварање Културног центра Србије у Трсту.

Сличну функцију обављају и српски лекторати на факултетима, где се изучава и предаје српски језик и књижевност, који треба да добијају посебне подстицаје за културне програме у оквиру извођења наставе.

Посебну пажњу би требало посветити деловању путем интернета, у оквиру страница (сајтова) посвећених српском језику, књижевности и култури, како оним обликованим у Србији, тако и оним из иностранства, уз тешњу сарадњу са Управом за сарадњу с дијаспором и Србима у региону Министарства спољних послова.

Важна је брига о очувању и заштити културних добара, јавних споменика, спомен-обележја везаних за најистакнутије личности и догађаје из српске историје, а која се налазе изван територије Републике Србије. У посебну групу спадају и бројни меморијали, знаменита места као и места страдања српског народа, међу којима се издваја јасеновачки систем усташких концентрационих логора, у којем су највише страдали Срби, Јевреји и Роми, као и други нацистички логори на територији Европе, где су такође страдали заточеници из Србије и са српских простора. Поменута брига мора да буде важан аспект билатералних односа између Србије и држава на чијем се тлу налази српско наслеђе, и у томе је неопходна

координација сектора заштите културног наслеђа са дипломатском службом наше земље у другим земљама, те страних амбасадора у Србији.

Важан импулс у остварењу поменутих циљева даваће конкурси Министарства културе и информисања усмерени на очување и заштиту културног идентитета и историјског памћења српског народа изван граница Србије у областима савременог стваралаштва и културног наслеђа, његове презентације и интерпретације.

Посебни циљ: *Развој културних делатности Срба у иностранству*

Мере:

- Унапређење годишњег конкурса за подршку културним делатностима Срба у иностранству као основног инструмента културне политике Министарства културе и информисања.
- Подршка републичким установама културе да у делокругу свога рада посвете бар један програм у две године овом посебном циљу
- Подршка културним активностима усмереним ка побољшању положаја припадника српског народа у страним земљама у којима живе, а посебно у земљама региона.
- Грађење партнерских односа и сарадње у области културе између матичне државе и припадника српског народа у иностранству.
- Подршка изградњи одрживе и функционалне мреже српских културних организација у дијаспори и региону.
- Развој међуресорне сарадње са Управом за сарадњу с дијаспором и Србима у региону и другим надлежним институцијама ради остваривања мера за очување и неговање културног идентитета Срба изван матичне државе.

4. Циљеви у областима културног развоја

4.1. Културно наслеђе – истраживање, заштита и коришћење културних добара

Културно наслеђе представља скуп ресурса наслеђених из прошлости које људи препознају као рефлексију и експресију својих вредности, уверења, знања и традиција, оно је кључна компонента и темељ културног идентитета. Наслеђе је јединствен ресурс, деликатан, необновљив и непресељив, доприноси развоју и привлачности Србије. Демографске промене, миграције, политичке, економске и финансијске кризе имају значајан утицај на наше друштво, па је потребно спречити развој ситуације у којој долази у искушење да се затвара у себе и пролази кроз ерозију традиционалних вредности, што може да изазове потенцијалне потресе.

Стратешки циљеви у области истраживања,
заштите и коришћења културног наслеђа

- *Јачање институционалног оквира* – створити услове за формирање стабилног и поузданог институционалног оквира за ефикасну бригу о културном наслеђу, његово препознавање, истраживање, вредновање, заштиту, презентацију, тумачење и укључивање у савремене токове живота
- *Културно наслеђе као развојни ресурс* – обезбедити основ за коришћење културног наслеђа као ресурса привредног и друштвеног развоја
- *Културно наслеђе и знање* – савремене установе заштите захтевају стручно усавршавање и специјализацију кадра, вишестраност и способност за тимски рад. Нова поља деловања установа заштите захтевају опште и специфично образовање као и континуирану обуку
- *Придобијање подршке јавности* – подизање свести грађана о вредностима културног наслеђа, које их повезује с њиховим окружењем и историјом и помаже у преносу система вредности кроз генерације
- *Међуресорна сарадња* – успостављање чвршћег партнерства између управних и стручних институција заштите културног наслеђа са другим чиниоцима који могу да допринесу његовој ефикаснијој заштити, ревитализацији и коришћењу.

Циљеви и мере

1. *Јачање институционалног оквира*

1.1. *Доношење нових закона и подзаконских аката у области заштите културног наслеђа и њихово благовремено ажурирање:*

- Закон о културном наслеђу
- Закон о заштити непокретних културних добара
- Закон о музејској делатности
- Закон о архивској грађи и архивској делатности
- Закон о изменама и допунама закона о заштити старе и ретке библиотечке грађе.

1.2. *Регистар и документација*

- Ревизија и унапређење централних регистара непокретних културних добара, уметничко историјских дела, архивске грађе, филмске грађе и старе и ретке библиотечке грађе
- Успостављање информационог система културних добара Србије; израда тезауруса за све врсте културних добара
- Мапирање културног наслеђа Србије и интегрисање у ГИС платформу Србије
- Израда база података о украденим културним добрима, ради успостављања ефикасне и брзе размене података са другим релевантним државним органима
- Израда националне базе података културног наслеђа у опасности и мапирање ризика
- Израда регистра српског културног наслеђа изван граница Републике Србије.

1.3. *Јачање капацитета установа заштите културног наслеђа*

- Успостављање мрежа установа заштите (по врстама) културног наслеђа, које треба да примењују јединствене критеријуме и методе у обављању делатности, усагласе петогодишње планове и програме рада с приоритетима и обезбеде мобилност стручњака и знања унутар мреже
- Разграничење управних и стручних функција у конзерваторској делатности, кроз јединствену службу заштите (применом модела који се заснивају на томе да управне послове у заштити културних добара обављају органи државне управе и локалне

самоуправе, а стручне и конзерваторске послове врше за те послове основане установе и мреже установа)

- Подела одговорности за бригу о културном наслеђу на начин да републички ниво власти преузме одговорност за финансирање основне делатности установа и мрежа установа заштите, а локалне самоуправе за финансирање програма и пројеката заштите културних добара која се налазе на њиховој територији или су од значаја за локалну самоуправу
- Промена одлука о територијалној надлежности установа заштите и њихова оптимизација
- Успостављање јасних стандарда и протокола у делатности заштите и конзервације
- Изградња нових просторних капацитета за обављање основне делатности
- Опремање радних простора и простора за чување културних добара, опремање конзерваторских атељеа и лабораторија
- Повећање броја стручњака и особља у установама заштите културног наслеђа након анализе садашњих капацитета и потреба; израда планова развоја људских ресурса (2017-2027) на локалном и националном нивоу.

1.4. Јачање капацитета државне управе и локалне самоуправе задужене за заштиту културног наслеђа

- Јачање капацитета стручних служби Министарства културе и информисања у функцији праћења, анализе, оцене и давања предлога за унапређивање заштите културног наслеђа
- Јачање капацитета служби локалних самоуправа које учествују у процесу доношења одлука о културном наслеђу
- Успостављање инспекцијске службе у области заштите културног наслеђа

1.5. Дефинисање приоритетних националних пројеката

- Завршетак радова на обнови грађевина манастира Хиландар страдалих у пожару 2004. године (до 2022. године)
- Унапређење просторних и техничких услова у објектима у којима су смештене установе заштите културног наслеђа

- Оснивање следећих музеја: Музеј Немањића, Музеј Дворског комплекса на Дедињу, Музеј телевизије, Музеј архитектуре, Музеј фотографије, Музеј (национални центар за историју) пловидбе, Музеј фантастике
- Извођење конзерваторско-рестаураторских и пројеката ревитализације на културним добрима уписаним на Листу светске природне и културне баштине и Листу кандидата за упис на Листу светске баштине Унеска
- Утврђивање Листе националних приоритетних пројеката, на предлог мреже завода за заштиту споменика културе, за период 2017-2027, која би се ажурирала на сваке 3 године – извођење конзерваторско-рестаураторских пројеката и пројеката ревитализације културних добара у складу са Листом.
- Унапређење управљања културним наслеђем и урбане обнове Историјског језгра Сремских Карловаца
- Извођење радова на истраживању, заштити и презентацији у Царичином граду, Медијани, Винчи, Сирмиуму, Виминациуму, Дреновцу и археолошким налазиштима дуж Римског лимеса

2. *Разумевање и третман културног наслеђа као развојног ресурса*

2.1. *Промоција културног наслеђа у сврхе образовања, истраживања, научне и техничке сарадње*

- Обогаћивање програма основних и средњих школа темама из културног наслеђа
- Подршка пројектима сарадње установа заштите и научно-образовних институција у истраживању, заштити и ревитализацији културног наслеђа
- Подстицај пројектима билатералне или мултилатералне техничке сарадње установа или мрежа установа заштите са научно-истраживачком заједницом
- Израда националног Програма укључивања културног наслеђа у систем високог образовања као наставне базе за обуке у области истраживања и конзервације (партнерство са домаћим и страним универзитетима).

2.2. *Промоција културног наслеђа у сврху развоја туризма*

- Подстицај развоју постојећих европских културних рута кроз подршку пројектима заштите и ревитализације културног наслеђа у њиховом саставу

- Подстицање формирања нових националних и европских културних рута
- Подршка пројектима ревитализације културног наслеђа за унапређење туристичке понуде и развоја културног и образовног туризма у Србији
- Повећање разноврсности понуде локалитета културног наслеђа
- Унапређење приступа културном наслеђу, укључујући и дигиталне садржаје.

2.3. Унапређење начина финансирања заштите културног наслеђа

- Израда дугорочног плана финансирања приоритетних пројеката у области заштите културног наслеђа – на националном нивоу, израда Акционог плана за заштиту непокрених културних добара са приоритетном листом интервенција, динамиком финансирања и индикаторима за вредновање ових пројеката
- Веће учешће локалних самоуправа у финансирању пројеката у области заштите и ревитализације културног наслеђа
- Повећање удела приватног сектора у финансирању заштите и ревитализације културног наслеђа
- Охрабривање института донација, оснивање фондова и фондација за прикупљање средстава за пројекте заштите и ревитализације културног наслеђа.

3. Културно наслеђе и знање

3.1. Развој стручних кадрова у области заштите културног наслеђа

- Израда планова развоја људских ресурса за период 2017-2027 (уз увођење нових професија у заштити културног наслеђа)
- Препознавање сегмената заштите културних добара где недостају стручњаци и обезбеђивање њиховог школовања и обуке
- Успостављање стандарда компетенција и стандарда квалификација за стручна занимања у заштити културног наслеђа
- Обезбеђивање очувања и преношења знања и вештина професионалаца који брину о културном наслеђу на младе стручњаке.

3.2. Професионализација – стручно усавршавање

- Унапређење програма и начина полагања стручних испита; редефинисање критеријума и правилника за стицање виших стручних звања
- Успостављање система праћења рада и вредновања резултата рада стручњака
- Обезбеђивање услова и дефинисање обавезе континуалног образовања и усавршавања постојећих стручњака
- Охрабривање размене стручњака унутар мрежа установа заштите културног наслеђа и између различитих установа заштите
- Активан приступ и учешће у едукативним програмима Икрома, Савета Европе и Унеска.

3.3. Јачање сарадње установа заштите културног наслеђа са универзитетима и научно-истраживачком заједницом

- Унапређење веза и сарадње између управних тела, установа и научно-истраживачке заједнице,
- Редифинисање мисија институција високог образовања и науке у циљу развоја националног знања у области конзервације-рестаурације
- Доношење програма образовног и научно-истраживачког развоја у заштити културног наслеђа
- Подстицање примене научно-истраживачког рада у заштити наслеђа и примене њихових резултата у пракси установа заштите културног наслеђа
- Укључивање студената и волонтера у пројекте установа заштите културног наслеђа.

4. Придобивање подршке јавности

4.1. Охрабривање презентације и интерпретације која доприноси разумевању културних вредности наслеђа код грађана, посебно код деце и младих

- Спроводити програме образовања локалних власти о потенцијалима и користи културног наслеђа за развој локалних заједница
- Примена интерактивних, савремених начина интерпретације који подразумевају партиципацију публике

- Подстицање пројеката модернизације туристичке сигнализације непокретних културних добара.

4.2. Подстицање пројеката који се односе на тумачење културног наслеђа у медијима, посебно електронским медијима и на интернету

- Дефинисање и спровођење планова односа са јавношћу на нивоу мреже установа заштите
- Подршка филмској и телевизијској продукцији садржаја који тумаче културно наслеђе Србије
- Стално ажурирање и унапређење интернет презентација установа заштите, пројеката у области истраживања, заштите и ревитализације културног наслеђа уз могућност интеракције са посетиоцима
- Осигурати да јавности буду стално доступни подаци о културном наслеђу.

4.3. Унапређење партнерства између установа заштите и организација цивилног друштва

- Подршка пројектима и манифестацијама које развијају свест грађана да им припада и да их повезује културно наслеђе (Дани европске баштине)
- Подршка реализацији јавних дебата, дискусија и расправа о темама из области бриге о културном наслеђу.

5. Међуресорна сарадња

5.1. Унапређење међуресорне сарадње

- Успостављање међуресорне радне групе (привреда, култура, туризам) у циљу заједничког дефинисања приоритета
- Анимирање донатора за финансирање пројеката заштите и ревитализације културних добара у сарадњи с Канцеларијом за европске интеграције
- Укључивање приоритетних пројеката у програме билатералне међународне културне сарадње и рад мешовитих комисија за економску сарадњу.

5.2. *Чврстије партнерство између управних и стручних институција заштите културног наслеђа с властима у области урбанистичког и просторног планирања и локалним самоуправама*

- Доношење планова управљања за поједине врсте културног наслеђа
- Доношење просторних планова за поједине врсте непокретних културних добара, као и активније учешће установа заштите у изради и доношењу просторних и урбанистичких планова.

5.3. *Јачање сарадње између ресора културе и науке и просвете*

- У предшколском и основном образовању развити облике посебних знања о вредностима културног наслеђа и важности његовог очувања
- Увести садржаје о културном наслеђу и његовом очувању у средњошколско образовање
- Формирање нових образовних програма који би оспособљавали стручњаке различитих стручних профила у заштити и конзервацији културног наслеђа.

6. *Заштита и очување културног наслеђа на Косову и Метохији*

Очување српског културног наслеђа је од приоритетног значаја за одрживост Срба на Косову и Метохији. Оно мора бити сачувано у свом изворном облику и намени и, унапређено, предато будућим генерацијама. Србија је у обнову већине ових споменика уложила огромна средства и стручни потенцијал.

На Косову и Метохији дуго су егзистирале најмање две националне културе и два културна идентитета. Настојања албанске етничке заједнице да у постојећој ситуацији преко моноетничких установа и институција насилно створи тзв. „косоварски“ културни идентитет, намеће неодложну потребу да се понуди решење које европска пракса познаје и примењује. Више културних идентитета могу да коегзистирају уколико за то постоји политичка воља заинтересованих страна. Да би се створио потребан амбијент за такву врсту коегзистенције у култури потребно је дефинисати јасну културну политику српског народа на Косову и Метохији.

Неколико основних одлика актуелног тренутка указује на потребу доношења одлука о ефикаснијем приступу заштити и очувању културног наслеђа на Косову и Метохији. Ти

приступи се, у складу с међународно усклађеним документима, могу изразити кроз следеће ставове и оцене:

- Контрверзност поимања историјског наслеђа на Косову и Метохији, оптерећење међуетничким сукобима и уништавањем, пре свих, српских верских споменика културе свих категорија, као и продужена конфликтност садашњих међуетничких односа, захтева предузимање додатних мера и обнове система заштите културног наслеђа на Косову и Метохији
- Надлежност за вршење заштите културних добара и управљање споменицима културе може се распоредити кроз систем упоредних институција, чије се деловање одређује према врсти и категорији културног добра, територијалном распореду и етничком саставу локалних заједница, искључиво у складу са стручним критеријумима и по законима. Статус и имовина институција Српске православне цркве нису предмет разматрања у овом документу
- Мора се уважавати чињеница да Срби немају поверење у спремност и способност албанске заједнице за управљање споменицима који се сматрају темељима српске историјске баштине. Степен вандалског уништавања, бројност уништених споменика и даља континуирана угроженост српског културног наслеђа, недвосмислено указују на оправданост оваквог става о модалитету заштите властите културне баштине. Мисије Унеска, Савета Европе и релевантних међународних организација цивилног друштва (EUROPA NOSTRA) констатовале су да између албанске и српске заједнице на Косову и Метохији и даље нема поверења и успостављања дијалога, што се одражава и на кругове стручњака у области заштите наслеђа: „Треба имати у виду чињеницу да ће током дужег периода припадници свих заједница и даље неминовно бити витално заинтересовани углавном за културно наслеђе које је посебно везано за њихове заједнице и које обједињује културне, верске и социјалне елементе, односно изражава везу између ових споменика и заједнице“⁸⁵.
- Не може се игнорисати чињеница да Срби, било где у свету, споменике културе на Косову и Метохији сматрају својим етничким светињама, а територију Косова и Метохије својом духовном колевком и светим местом страдања. Та врста колективног осећања се мора поштовати у оквиру права сваког народа на неговање својих традиција.

⁸⁵ Препоруке организације EUROPA NOSTRA свим непосредним учесницима у преговорима о статусу Косова, децембар 2005

У заштити, обнови и очувању културног наслеђа на Косову и Метохији морају бити уважени основни принципи:

- Трајни карактер споменика културе и континуитет њихових вредности захтева континуитет рада служби и искључује поступке који би тај карактер и континуитет доводили у питање
- Ниједан срушени споменик културе не сме бити препуштен забораву
- На регистрованим споменицима, сагласно европским стандардима, не сме се радити без документације и особља са признатим референцама у заштити културних добара
- Обнова срушених или оштећених споменика културе мора се вршити према изворном стању, на основу документације.

Циљеви успостављања обнове институционалне заштите културног наслеђа на Косову и Метохији су:

- Одржавање упоредних и равноправних културних идентитета као темељ смиривања напетости и стварања услова за учвршћивање регионалне стабилности у складу с европским начелима толеранције и мултикултуралности
- Реорганизовање постојећих установа заштите културних добара
- Очување стручног потенцијала, стварање нових кадрова и унапређење професионалног рада у свим доменима бриге о свим врстама културног наслеђа
- Успостављање активног институционалног приступа према иницијативама које се покрећу са релевантног међународног нивоа и од стране заинтересованих домаћих институција и стручњака
- Обезбеђивање услова за спровођење посебних мера којима ће се гарантовати безбедност културног наслеђа и онемогућавање његовог намерног уништења
- Омогућавање посебног третмана срушених и оштећених културних добара на Косову и Метохији
- Интегрисање мера заштите непокретних културних добара у просторне и урбанистичке планове у оквиру надлежности Заједнице српских општина.

4.2. Савремено стваралаштво

Савремено стваралаштво обухвата уметничко и културно стваралаштво у областима: књижевности и издаваштва, музичке уметности, ликовних, примењених, визуелних уметности, дизајна и архитектуре, позоришне уметности, филмске уметности и другог аудио-визуелног стваралаштва, уметничке игре (класичног балета, народне игре, савремене игре), дигиталног стваралаштва и мултимедије, те других облика извођења културних програма и садржаја (мјузикл, пантомима, циркус, улична уметност и сл).

Полазећи од значаја културе као покретача друштвеног развоја, потенцијал савременог стваралаштва мора бити препознат и адекватно коришћен. Подстицајан амбијент за савремено стваралаштво и укључивање што већег броја припадника друштвене заједнице у културни живот стратешки су циљеви и основно полазиште у креирању културне политике.

Савремено стваралаштво собом носи разноврсну проблематику, јер свака уметничка област има своје специфичности. Основни циљ у уређивању ових области је стварање повољних и стимулативних услова за уметничко стварање, а посебну пажњу треба усмерити на постизање високих уметничких домета, али и стварање услова за експеримент и иновације. То се односи пре свега на стабилан систем финансирања и објективан и транспарентан начин расподеле средстава намењених уметничкој и културној продукцији. Поред финансијске подршке, која се реализује кроз јавне конкурсе за суфинансирање програма и пројеката, неопходно је успоставити или ојачати друге видове подршке, као што су откупи, наручивање дела, уметничке награде, подстицај спонзорству и донаторству, награде за успешна партнерства, резиденцијални програми.

Такође, пажњу треба посветити унапређењу и осавремењивању рада установа културе. Увођење стратешког планирања и стручног, савременог управљања важан је предуслов за јачање капацитета установа културе, као и перманентно професионално образовање запослених. За реализацију програма и пројеката, неопходни су адекватни просторни услови, наменски грађени објекти, који су опремљени потребном и савременом опремом. Важну улогу у повећању видљивости рада установа културе има сегмент маркетинга, посебно у програмима развоја и диверсификације публике. Стални рад на стварању нове публике и привлачењу не-публике доприноси повећању партиципације грађана у савременом стваралаштву и развоју публике.

Подједнаку важност за савремено стваралаштво има уметничка и културна продукција цивилног сектора, у оквиру којег су створена значајна дела и иницијативе. За све уметничке области цивилни сектор је веома битан и тражи континурану подршку.

Јачање сарадње сродних установа културе, заједнички пројекти, копродукције и сви други облици партнерства, могу помоћи у отклањању проблема недостатка професионалних кадрова, опреме, финансијских средстава и сл. Исто тако, од значаја је и сарадња установа и организација, које имају различите примарне функције и делатности, као и подршка установама и организацијама цивилног друштва чије примарна делатност није везана за сектор културе.

Савремено стваралаштво посебну снагу добија кроз активно учешће уметника и њихових дела у међународним токовима, те је потребан подстицај мобилности уметника, њиховом усавршавању и специјализацијама, посебно дефицитарних професионалних уметника и уметничких сарадника (менаџери у култури, особе задужене за односе с јавношћу, за коришћење дигиталних алата у презентацији, медијацији и анимацији, и др.). Успостављање партнерских и копродукционих односа наших установа културе и организација цивилног друштва са страним партнерима веома је битно и због презентације наше уметности у иностранству, али и јачања пројектног менаџмента и коришћења алтернативних извора финансирања. Независна уметничка сцена показује нешто бољу прилагодљивост пројектним захтевима међународних фондова, те активније учествује у интернационалним пројектима.

Побољшање социјалног положаја свих уметника, посебно самосталних, као и радника у култури, треба да буде један од приоритета културног развоја. Како су уметничке професије у неким областима изгубиле и на угледу и на социјалној сигурности, кроз рад и активности репрезентативних удружења и других актера неопходно је допринети оснаживању социјалне сигурности и укупној афирмацији ових професија. Праћење спровођења заштите ауторских и сродних права, као и подршка колективним организацијама у тој области, такође ће унапредити положај уметника и помоћи им да остварују своја права.

Стратешке мере које се односе на репрезентативна удружења у култури, односно статус самосталних уметника:

1. Предузимање мера за јачање капацитета репрезентативних удружења у култури, у циљу ефикаснијег, транспарентнијег и стручнијег решавања статусних проблема и послова везаних преваходно за самосталне уметнике односно самосталне стручњаке, сараднике у култури и самосталне извођаче културних програма.

2. Анализа и унапређење нормативних мера

3. Подизање нивоа одговорности репрезентативних удружења у култури за рад и одлуке које доносе, а које се тичу финансирања вршења поверених послова кроз непосредни и константни дијалог између Министарства културе и информисања и репрезентативних удружења у култури.

3.2.1. Књижевност, издаваштво и библиотечко-информациона делатност

Општи циљ у области књижевног стваралаштва и издаваштва представља стварање подстицајног амбијента за књижевну (књижевноуметничку, научну, преводачку) делатност, као и осигурање услова за стабилно функционисање програмски различитих издавача, а све зарад задовољења и развоја потреба и навика читалачке публике.

Развој читалаштва као културне потребе подржати кроз јачање капацитета библиотека: најпре кроз доступност и континуирану попуњу фондова библиотечком грађом и достизање стандарда одређених националним стандардима у овој области. У тешњој међуресорној сарадњи министарстава културе, просвете и науке, препознати јавне, школске, али и специјалне библиотеке као носиоце развоја читалаштва. Школске библиотеке треба да преузму снажнију улогу у развијању и неговању навике читања код млађе читалачке публике.

Медији морају усмереније деловати у популаризацији читалаштва: у представљању дела књижевне уметности и хуманистичких наука, књижевних манифестација и награда, периодике и осталих видова издаваштва, као и у праћењу нових технологија које обезбеђују доступност различитих садржаја и подстичу читалаштво.

Министарство културе и информисања помаже изградњу партнерских односа установа културе са издавачима ради формирања издавачких програма и пројеката од значаја за културу, као и на пољу унапређивања издавачких стандарда, пре свега путем конкурса за суфинансирање издавања капиталних и вредних дела.

Реализацијом конкурса за суфинансирање превођења дела српских аутора у иностранству, у чему приоритет треба да буду писци и дела која су уграђена у канон српске књижевности и који најбоље репрезентују њена усмерења и домете, поспешује се међународна промоција српске књижевности и културе. Тиме се повећава видљивост српске културе у иностранству, али и побољшава статус аутора и књиге у самој земљи. Зарад унапређења овог програма требало би израдити квалитетан електронски каталог водећих српских писаца намењен страним издавачким кућама, као и разуђену базу с тим повезаних података.

Као важна тема културне политике намеће се потреба за систематским развојем националне енциклопедистике. Упркос чињеници да српски енциклопедистички систем није успостављен у форми посебне установе, што је негативно наслеђе из југословенског периода, остварено је више вредних енциклопедијских публикација. Од стратешке важности за обликовање савременог идентитета српске културе и националне самосвести, као основе за адекватну интеркултурну и транскултурну сарадњу, јесте заснивање енциклопедистике као организоване делатности.

Циљеви и мере:

1. *Развој читалачке културе*

Мере:

- Популаризација читалаштва и издавачке продукције у јавности
- Подстицај књижевним манифестацијама и наградама од угледа у стручној и широј јавности
- Унапређивање система откупа књига за библиотеке на свим нивоима
- Развијање читалачких потреба код деце и младих

2. *Подришка издаваштву*

- Стварање услова за суфинансирање дугорочних издавачких пројеката и унапређење конкурса за суфинансирање капиталних издања
- Подстицање научних, образовних и установа културе, организација цивилног сектора и издавача на умрежавање ради дугорочног планирања издавачких пројеката већег обима
- Унапређење и афирмација професионалних стандарда у издавачкој делатности.

3. *Развој енциклопедистике*

- Пружање финансијско-материјалне подршке пројектима енциклопедистике у Србији, који су у току (пројекти САНУ, Матице српске)
- Оснивање и успостављање стабилног система финансирања посебне установе која би се бавила националном енциклопедијском делатношћу у Србији.

Унапређивање библиотечко-информационог система

- Обезбеђивање материјалних, техничких и организационих услова за потпуну и јединствену аутоматизацију пословања мреже јавних библиотека

- Дугорочно решавање питања софтверске подршке за рад библиотечко-информационог система Србије, уз подршку развијању домаћих софтверских решења
- Унапређење културно-просветне и издавачке делатности библиотека.

Посебни циљеви и мере:

1. *Развој нормативног оквира*

- Окончање процеса рада на изменама и допунама *Закона о библиотечко-информационој делатности*
- Доношење правилника, стандарда и упутства за дигитализацију библиотечко-информационе грађе и извора
- Иновирање законске регулативе у области матичних функција, уз даље увећање средстава за обављање матичних функција и подизање квалитета вршења матичних функција

2. *Ширење библиотечке мреже*

- Оснивање самосталних библиотека у општинама где то до сада није учињено, у складу са законском обавезом јединица локалне самоуправе
- Развој мреже огранака јавних библиотека у насељеним местима и градским насељима, отварањем стационарних огранака или организацијом покретних огранака
- Разматрање предуслова за оснивање библиотеке за слепе

3. *Развој људских ресурса, просторних услова и опреме у библиотекама*

- Побољшање просторних услова мреже јавних библиотека, према посебној анализи
- Обезбеђивање услова за потпуну и јединствену аутоматизацију пословања мреже јавних библиотека, унапређење библиотечке опреме (аутоматизација стручних послова, коришћење удаљених извора и дигитализација грађе)
- Јачање људских ресурса у мрежи јавних библиотека стручњацима с одговарајућим академским образовањем и њиховим континуираним стручним усавршавањем

4. Унапређење набавне политике књига и остале библиотечке грађе

- Унапређење сарадње Министарства културе и информисања с другим министарствима, органима аутономних покрајина, као и органима јединица локалне самоуправе у којима се налазе матичне библиотеке у планирању активности, с циљем попуне фондова јавних, школских и стручних библиотека у складу са стандардима
- Обогаћивање збирки библиотечко-информационе грађе и извора
- Подстицање стручног рада на координираној набавци и заједничком коришћењу ресурса.

4.2.2. Визуелне уметности

Презентација савремене уметничке праксе, од традиционалних форми као што су сликарство или скулптура, примењене уметности и уметнички занати, до оних које су настале и позиционирале се у скоријем времену попут фотографије, видео-уметности, нових медија и перформанса једне средине, омогућава јавности увид у актуелна дешавања на сцени. Веома је важно постићи разноврсност, али и профилисаност унутар галеријског система и презентацију савремених уметничких кретања у свим аспектима и сегментима – институционалним и ванинституционалним. Галерије и изложбени простори омогућавају контекстуализацију текућих уметничких пракси и вођење дебате о актуелним појавама. Ове функције врше се кроз реализацију годишњег програма изложби, али и организовањем радионица, округлих столова и неформалних разговора, манифестација, пројеката, издавање публикација, покретање едиција итд.

Кроз пројекте међународне сарадње, галерије и изложбени простори настоје да интернационализују рад, увећају видљивост, јачају капацитете и партнерства, што доприноси даљој афирмацији уметника које представљају. Важан сегмент међународне сарадње јесте и позитивно представљање домаће уметничке сцене, што се постиже умрежавањем домаћих и иностраних галерија и изложбених простора.

Циљеви и мере:

1. *Професионализација и модернизација система визуелних уметности и јачање капацитета рада установа и организација*

- Подршка развоју излагачке инфраструктуре и техничке опремљености

- Доедукација стручних кадрова у области визуелних уметности кроз програме целоживотног учења и размене, а у складу са Планом развоја људских ресурса
- Реализација нових конкурса и других видова подршке (за уређење простора галерија и излагачких простора, за кустоске пројекте, за младе уметнике и њихове прве пројекте, за нове иницијативе, галерије и излагачке просторе)
- Подршка развоју пројеката и јачање капацитета установа и организација за критичко мишљење, критику, праћење и контекстуализацију уметничког и културног стваралаштва.

2. Равномеран развој система визуелних уметности на укупној територији Републике Србије

- Подршка квалитетним пројектима који се реализују у мањим и неразвијеним срединама и који омогућавају повезивање стваралаца из различитих локалних средина
- Осавремењивање концепта ликовних колонија и њихово умрежавање на националном и на међународном нивоу.

3. Интернационализација и регионално повезивање

- Подршка пројектима презентације домаћег стваралаштва у иностранству
- Подршка пројектима који повезују домаће ствараоце с професионалцима из региона и других земаља, базираним на стварним професионалним потребама и интересима

4. Развој публице, унапређење партиципације и аматеризма

- Подршка пројектима с вишим степеном партиципације и рада са публиком: савремена уметност у јавном и негалеријском простору и установама које се (примарно) не баве културом
- Развој аматерског стваралаштва у овој области.

4.2.3. Позоришна уметност

Приоритет у области позоришног стваралаштва је стварање ефикасног и економичног савременог позоришног система који омогућава квалитетну продукцију високих уметничких домета и чини је доступном у свим деловима Републике Србије. Тај систем треба да прати иновације у театру 21. века, као и да се изразитим уметничким садржајима супротстави

утицају оних који су површни и комерцијални. Важан циљ стратегије развоја чини реорганизација Народног позоришта у Београду и Српског народног позоришта у Новом Саду, како би се њихова сложена троделна организација учинила ефикаснијом у раду и одрживом. Јачање стручних управљачких структура позоришта и стратешко планирање мора бити полазиште у постизању њихове одрживости.

Посебно важан циљ чини јачање дечјих и луткарских позоришта, како би она имала активну улогу у васпитању и одрастању нових генерација и формирању будуће публике. Развој публике је важан и с комерцијалног аспекта, па програме едукације публике треба стално подстицати, нарочито за друштвено осетљиве групе. Такође, значајан потенцијал драме и позоришта у раду са припадницима различитих осетљивих група и могућности „примењеног“ позоришта морају да буду видљивији. Аmaterско сценско стваралаштво подједнако успешно „регрутује“ нову публику и потенцијалне професионалне уметнике.

Поред ослонаца на буџетска средства, неопходно је усмеравати позоришта на партнерство с успешним компанијама и стварати погодне услове за донаторство, спонзорство, подршку фондација, задужбина и друго. Оснивање приватних позоришта требало би регулисати и стимулисати адекватним законским мерама и прописима. Важна је и стална подршка уметничком раду независне позоришне сцене, у оквиру које су остварена значајна дела савременог позоришног стваралаштва, а која представља и врло динамичан и виталан сегмент позоришног система.

Систематски треба подстицати извођења дела домаћих аутора у програмима позоришта, фестивала, манифестација и обележавања значајних датума у историји српског позоришта.

Циљеви и мере су следећи:

1. Стварени подстицајни услови за унапређење позоришне уметности

Мере:

- Израда закона о позоришту, те других правних прописа и измена и допуна постојећих прописа неопходних за боље функционисање позоришног система
- Подстицање стваралаштва и продукције домаће позоришне уметности у оквиру репертоарских политика, а посебно оних који су намењени деци и младима као и осталим друштвено осетљивим групама
- Стимулисање најистакнутијих домаћих уметника и институција
- Јачање капацитета приватних позоришта

- Стварање подстицајног окружења за унапређење капацитета организација цивилног друштва
- Промоција и афирмација позоришне уметности

2. Јачање и осавремењивање капацитета у области позоришног стваралаштва

Мере:

- Унапређење организационе структуре установа културе – позоришта, преванствено Народног позоришта у Београду и Српског народног позоришта у Новом Саду по узору на савремене европске праксе
- Обнављање и техничко осавремењивање позоришне инфраструктуре
- Промовисање алтернативних извора финансирања
- Подстицање свих видова умрежавања
- Стварање услова за подстицање међународне, а нарочито регионалне сарадње

3. Равномерни развој позоришног стваралаштва и повећана доступност квалитетних позоришних програма и представа

Мере:

- Стварање подстицајног окружења за сарадњу и умрежавање локалних самоуправа као основног инструмента подршке развоју позоришта
- Стварање услова за изградњу и опремање нових позоришта
- Подстицање развоја позоришне уметности, посебно у срединама у којима нема институционалног утемљења
- Подршка стварању мреже гостовања као и јачање мобилности уметника и професионалаца
- Подршка развоју и оснаживању позоришног аматеризма

4.2.4. Уметничка игра

Рад постојећих ансамбала класичног балета (Народно позориште у Београду и Српско народно позориште у Новом Саду) приоритетно треба унапредити и извршити темељите реформе у складу са светским искуствима и стандардима. У оквиру тих реформи, неопходно је решити вишегодишњи проблем престанка активног играчког стажа и преквалификације

играча, како би наставили свој радни век у некој од примењених области игре. Оснивање фондова за финансирање трошкова „транзиције“ играча знатно би олакшало овај процес.

Успоставити систем сталне подршке домаћем стваралаштву, у оквиру репертоарских политика, укључујући и обавезни доњи процентуални лимит за дела домаћих аутора.

Услед снажне концентрације активности и програма у области уметничке игре у само два центра, Београду и Новом Саду, неопходно је интензивирати гостовања значајних дела уметничке игре по градовима Републике Србије, где постоје потребни просторни услови. Подршка независној сцени мора бити континуирана, као и проналажење могућности, у сарадњи с локалним срединама, да се обезбеди простор за њен рад.

Формирање центра за уметничку игру, при некој од постојећих установа, убрзало би решавање бројних проблема у овој области. Слични организациони облици имају добре резултате и значајна достигнућа у свету, те би било пожељно размотрити и могућност прерастања неке од постојећих установа културе у поменути центар.

У сарадњи са министарством надлежним за просвету размотрити могућност формирања нижих школа по Србији (у оквиру музичких школа), како би образовање у овој области било што доступније. Важно је питање отварања смера за уметничку игру (педагогија и кореографија) при неком од постојећих уметничких факултета, што би трајно решило питање дефицитарних кадрова, као и упошљавање играча чији је активни играчки стаж завршен или при крају.

Циљеви и мере су следећи:

1. *Унапређење услова за развој уметничке игре (класичног балета, народне игре и савремене игре)*

Мере:

- Стварање услова за заокружен високообразовни систем у области уметничке игре
- Стварање подстицајног окружења за унапређење социјалног статуса играча
- Јачање капацитета установа културе, организација цивилног друштва и појединаца
- Подстицање домаћег стваралаштва, продукције и интерпретације
- Унапређење међународне размене а посебно мобилности уметника и професионалаца

2. *Повећање доступности плесних представа и популаризација уметничке игре*

Мере:

- Подстицање развоја публице
- Стварање услова за формирање мрежа гостовања

- Оснаживање аматеризма
- Популаризација и афирмације уметничке игре

4.2.5. Филмска уметност и аудио-визуелно стваралаштво

У овој области, стратешки приступ обухвата: јачање продукцијских ресурса и стабилног финансирања националне кинематографије, повећање ефикасности, подстицање копродукција и пласмана на домаћем и међународном тржишту, дигитализацију опреме биоскопских дворана, те сталну едукацију филмских професионалаца. Потребно је проширити изворе финансирања филмске уметности и осталог аудио-визуелног стваралаштва. Поред буџета Министарства културе и информисања, неопходно је отворити нове могућности финансирања тако да читав сектор што мање зависи од државне помоћи. Новим законским решењем регулисати да субјекти који имају директне користи од коришћења аудио-визуелног дела учествују у финансирању филмске уметности и осталог аудио-визуелног стваралаштва.

Такође, важно је одржати висок ниво домаћих и међународних манифестација у Србији и имати у виду потребу за децентрализацијом. Подршком манифестацијама које промовишу филмску уметност уједно се врши и анимирање културне јавности у локалним срединама и подстиче већа ангажованост локалних власти.

Међународно представљање кинематографије Србије усмерити ка постизању што боље видљивости филмова и њиховој дистрибуцији изван земље. Радити на укључивању у европске и светске филмске организације и на што већем коришћењу међународних фондова, подстицати регионално повезивање и оснивање наменских регионалних фондова у овој области.

Циљеви и мере су следећи:

Унапређење филмске продукције

Мере:

- Израда новог *Закона о аудио-визуелним делатностима* и усклађивање са Саопштењем Комисије о државној помоћи за филм и друга аудиовизуелна дела (2013/С 332/01)⁸⁶ и осталим прописима релевантним за аудио-визуелно стваралаштво;
- Унапређење система финансирања и јачање продукцијских капацитета

⁸⁶ Саопштење Комисије о државној помоћи за филм и друга аудиовизуелна дела (2013/С 332/01) / *Communication from the Commission on State aid for films and other audiovisual works* је документ Европске комисије којим се регулише однос државних аудио-визуелних европских центара, агенција и фондова.

- Обезбеђивање пореских олакшица за привлачење страних продукција, убрзање процедура за добијање дозвола од стране државне управе и локалних самоуправа
- Јачање међународне сарадње и развој копродукционих односа уз веће коришћење међународних фондова и програма („Еуримаж“, „Креативна Европа МЕДИА“)
- Израда каталога продуцентата, дистрибутера и приказивача
- Едукација домаћих филмских професионалаца у земљи и иностранству

Повећање броја гледалаца

Мере:

- Подстицање дистрибуције домаћих филмова у биоскопима и на телевизији
- Подстицање приказивања и медијског рекламирања домаћих филмова на телевизији
- Одржавање репертоарске и жанровске разноврсности у производњи филмова
- Подршка запаженијем присуству домаћих филмских остварења на престижним филмским фестивалима и манифестацијама
- Унапређење конкурса намењеног филмским фестивалима, манифестацијама, радионицама и колонијама
- Подстицање производње и прилагођавању филмских и аудиовизуелних садржаја за особе са инвалидитетом
- Афирмисање филмске и аудиовизуелне уметности код деце и младих

Дигитализација биоскопа и развој биоскопске мреже

Мере:

- Пред-дигитализација биоскопа и довођење сала за пројекције на технички ниво неопходан за коришћење савремених технологија
- Стимулација дистрибутера и приказивача који дистрибуирају и приказују уметнички филм и филмове са захтевним садржајем
- Јачање и дигитализација биоскопске мреже у поливалентним центрима
- Сарадња са локалним самоуправама у местима у којима нема биоскопа или биоскопи нису у функцији.

Побољшање пласмана српског филма у свету

Мере:

- Подстицање страних дистрибутера у промоцији српског филма
- Организовање ревија и викенда српских филмова зарад упознавања и представљања иностраној јавности и професионалцима.

4.2.6. Музичка уметност и дискографија

Развој музичке уметности и савременог музичког стваралаштва у Републици Србији је, с једне стране, неопходно усмерити ка подстицању креативног ауторског и репродуктивног стваралаштва (извођаштва), затим различитих фестивала и музичких манифестација, као и независних продукција у локалним срединама, ради успостављања и ширења мреже концертних гостовања и уметничког усавршавања. Са друге стране, развој целокупне области једнако је условљен популаризацијом уметничке музике, чиме се доприноси неговању и развоју нове публике. Подршка уметничком усавршавању подразумева и међународне струковне конференције, симпозијуме, мајсторске радионице, музичка такмичења и друге облике уметничке надградње.

Подстицање креативног ауторског и репродуктивног стваралаштва треба да се односи на ауторске рукописе који афирмишу савремено српско композиторско стваралаштво и извођачку праксу у свим њеним облицима, чиме се уједно подстичу нотна и дискографска делатност. Дискографија се односи на све врсте издавања звучног записа на носачу звука, што музичке садржаје чине доступним јавности, уз поштовање ауторских права композитора и извођача.

Стабилним финансирањем музичких манифестација и фестивала различитих профила подстиче се разноврсност стваралачке, репродуктивне и продукцијске сцене.

У циљу равномерног културног развоја, неопходно је успостављање системске сарадње са локалним организаторима, а потом и стимулација домаћих извођача – појединаца и ансамбала, ради стварања и континуираног ширења мреже концертних гостовања у Србији.

Непосредном сарадњом појединаца и ансамбала са уметничким организацијама, музичким школама и факултетима, као и поливалентним центарима за културу остварује се квалитетнији репертоар, смањење трошкова и већа мобилност уметника.

Потребна инвестициона улагања односе се, поред ревитализације концертних простора, пре свега на набавку инструментаријума – концертних/полуконцертних клавира и музичких инструмената за оркестре.

За развој културно-уметничког аматеризма важна је континуирана подршка фестивалима, манифестацијама и програмима фолклорних музичких ансамбала, која укључује сарадњу са стручним особама у обликовању поменутих програмских садржаја аматеризма, као и програма семинара и радионица. Будући да музички извођачи „world music“ сцене у Србији представљају изузетно успешан и продоран сегмент целокупне српске музичке сцене у земљи и иностранству, потребна је посебна стимулација извођача и музичког садржаја поменутог профила.

Након укидања Музичко-информативног центра СОКОЈ-а од стране оснивача – СОКОЈ-а, оснивање српског *музичког портала* намеће се као реална потреба. У оквиру портала би се, на организован и систематски начин, третирали музичко стваралаштво, продукција и интерпретација у Србији.

Сходно наведеном, циљеви су следећи:

Институционализација праћења и пружања информација у области музике

- Формирање центра за музику, који би континуирано водио бригу о наслеђу музичке уметности и пружао информације
- Праћење, промовисање и пружање релевантних информација о целокупној српској музичкој сцени преко портала центра за музику
- Унапређивање базе података некадашњег Музичко информативног центра СОКОЈ-а (МИЦ СОКОЈ-а) и доступности композиторског и извођачког опуса
- Повећање присуства музичких дела домаћих композитора и извођења домаћих извођача у дигиталном формату на иностраним музичким порталима

Развој и популаризација уметничке музике у Републици Србији

- Стимулација нотног издаваштва и подршка дискографској делатности
- Подстицање креативног ауторског и репродуктивног стваралаштва
- Осавремењивање музичких манифестација и фестивала
- Стимулација непосредне сарадње појединаца/ансамбала и уметничких организација
- Стимулисање професионализације у овој области
- Пружање подршке културно-уметничком аматеризму

Ојачани професионални капацитети у области музике

- Јачање оперске продукције у земљи: у оквиру Народног позоришта и Српског народног позоришта, али и подршком пројектима самосталних продукција
- Јачање капацитета оркестара у земљи путем подршке репертоарском профилисању филхармонијских и симфонијских оркестара
- Унапређење рада камерних ансамбала и подршка мобилности
- Подршка пројектима самосталних извођача и јачање њиховог професионалног положаја у друштву

Подршка обнови постојеће инфраструктуре

- Ревитализација и опремање концертних простора
- Набавка инструментаријума (концертних клавира и инструмената за оркестре)
- Опремање професионалних музичких простора.

4.3 Дигитализација културног наслеђа и савременог стваралаштва

Дигиталне технологије омогућавају динамичан и отворен приступ свим најважнијим садржинама које одређују културно памћење. То је данас посебно деликатан задатак и он, истовремено, значи одговор на разне ударе, манипулације и погрешно представљање, или преотимање нашег културног наслеђа, његово потискивање или стварање искривљене перцепције, не само новије историје. Зато је област дигитализације културног наслеђа витално питање културне политике, па и опстанка наше културноисторијске заједнице.

Носиоци послова дигитализације су: установе културе на националном, покрајинском и локалном нивоу чији су оснивачи Република, покрајина или орган локалне самоуправе. Носиоци послова дигитализације могу бити, уколико Министарство културе и информисања тако утврди, и установе културе чији је оснивач физичко или правно лице, удружење грађана и самостални уметник, појединац или правно лице чије остварење спада у корпус дигиталне уметности или дигиталног наслеђа на основу Повеље Унеска о дигиталном наслеђу.

Под дигитализацијом националне културне баштине и савременог стваралаштва подразумева се свеобухватан поступак који укључује, али се не ограничава на:

- развој потпуних електронских каталога националне културне баштине, достигнућа савременог стваралаштва и учесника у овим областима;
- превођење из аналогне у дигиталну форму националне културне баштине и савременог стваралаштва и одговарајуће документације;
- описивање националне културне баштине и савременог стваралаштва;
- развој и повезивање програмске и физичке мреже информационих система о дигитализованој националној културној баштини и савременом стваралаштву;
- истраживање дигитализоване националне културне баштине и савременог стваралаштва;
- развој алата и инструмената, укључујући и правне, за различите врсте обраде и заштите дигитализоване националне културне баштине и савременог стваралаштва. Посебно израду националног заштитног знака (watermark);

- дуготрајно чување дигитализоване националне културне баштине и савременог стваралаштва, укључујући и решавање проблема промене формата физичких носача и записа дигиталних информација, као и обезбеђивање чувања на више локација на поузданим носачима (сервери савремених и напредних перформанси, нестандартни ЦД и ДВД носачи намењени архивском чувању, екстерни хард дискови напредних перформанси и други носачи у складу са међународним стандардима потврђеним у пракси);
- мултимедијално представљање дигитализоване националне културне баштине и савременог стваралаштва;
- обезбеђивање трајног и поузданог приступа дигитализованој грађи, као и оптималног и безбедног коришћења те грађе за најразличитије намене без икаквих ограничења.

Стратешки принципи којих се треба придржавати у процесу дигитализације културног наслеђа и савременог стваралаштва су:

- Инсистирање на квалитету садржаја и приступа дигитализованом културном наслеђу и савременом стваралаштву треба да дугорочно створи општу друштвену свест о значају културног наслеђе и савременог стваралаштва уопште, као и о његовој дигитализованој репрезентацији. Посебно треба водити рачуна о укључивању дигитализованог културног наслеђа у наставне програме школа и универзитета и о доступности свим заинтересованим странама, без обзира на узраст, физичка ограничења, познавање језика и техничку обученост.
- Дигитализовано културно наслеђе и савремено стваралаштво, како оно јавно доступно, тако и оно за које то из оправданих разлога није случај, треба да буде чувано и у архивској форми, у циљу заштите културног наслеђа, промоцији савременог стваралаштва и употпуњавања фондова институција које нису у могућности да буду у поседу оригиналних културних добара.
- Једном дигитализовано културно наслеђе и савремено стваралаштво треба да се користи за развој нових услуга и производа. Дигитализовано културно наслеђе и савремено стваралаштво треба да буде организовано тако да се омогуће његово истраживање и примене у науци, образовању и, уопште, изградњи друштва заснованог на знању, као и у економском развоју земље (на пример: туризам, индустрија дигиталних медија).

- Дугорочно, дигитализовано и адекватно репрезентовано културно наслеђе и савремено стваралаштво треба да допринесе очувању националног идентитета и културне разноликости нашег поднебља, као и побољшању позиције наше земље на глобалном плану. Имајући то у виду, од суштинског је значаја развој вишејезичког окружења у коме ће дигитализовано културно наслеђе и уметничко стваралаштво бити представљено.
- Посебно треба водити рачуна о приступачности дигитализоване грађе и интернет презентација установа културе, поштујући принципе универзалног дизајна и универзалног приступа, Конвенцију УН о правима особа са инвалидитетом а све у складу са WAI стандардима (Web Accessibility Initiative of the World Wide Web Consortium -W3C).
- У поступку дигитализације културног наслеђа и савременог стваралаштва потребно је следити принципе и стандарде дефинисане на националном нивоу и усклађене са одговарајућим међународним смерницама које су формулисали Унеско, Савет Европе, Европска унија итд, чиме треба да буде постигнута интероперабилност, како у земљи, тако и у окружењу. Посебно треба водити рачуна о усклађености са: постојећим националним стратегијама у релевантним областима (Стратегија развоја информационог друштва до 2020, Стратегија развоја образовања до 2020, Стратегија научног и технолошког развоја 2016–2020, Стратегија развоја е-комуникација у Србији 2010-2020), другим правним актима и препорукама (Листа стандарда интероперабилности - верзија 1.0 и др.) и стратегијама важним за развој ове области у региону и ширем окружењу, као што је Стратегија „Европа 2020“, Дигитална агенда ЕУ и Унескова повеља о очувању дигиталне баштине.
- Имајући у виду мултидисциплинарност дигитализације културног наслеђа и уметничког стваралаштва, у складу са дефиницијом појма дигитализације која је дата у овом документу, потребно је остварити сарадњу свих релевантних учесника процеса: појединаца, локалних, регионалних, европских и других међународних пројеката, установа, организација и индустрије, и то у области културе, истраживања, образовања, информационо-комуникационих технологија, туризма итд. За постизање ове сарадње задужен је Сектор за развој дигиталне истраживачке инфраструктуре у области културе и уметности Министарства културе и информисања.
- Сарадња домаћих културних и научно-истраживачких институција је неопходна јер је и на међународном нивоу уочено да се без истраживања, иновација и развоја нових решења, дигитализација културног наслеђа и уметничког стваралаштва не може успешно спроводити. Та сарадња се нарочито односи на креирање одговарајућих упутстава и

водича, проучавање, прилагођавање и примену стандарда за дигитализацију и обраду, изградњу система заштите дигитализованог садржаја и његово дуготрајно чување укључујући решавање проблема миграције приликом појаве нових технологија, стандарда и физичких носилаца дигиталних информација.

- Установе културе у којима ће се спроводити дигитализација културног наслеђа и савременог стваралаштва треба да, поред савремене опреме, поседују и компетентне кадрове који ће бити у стању да реализују одговарајуће пројекте и успоставе сарадњу са другим учесницима у процесу.
- Од посебног значаја је систематско омогућавање приступа брзом/широкопојасном интернету за све домаће установе културе. У складу са претпостављеним развојем информационог друштва, интернет треба да буде коришћен као главно средство представљања дигитализованог културног наслеђа.
- Дигитализација културног наслеђа и савременог стваралаштва треба да буде законски дефинисана као културна активност, а примена информационо-комуникационих технологија као општи интерес у култури, тако да дигитализација постане обавеза установа које се баве заштитом, стваралаштвом и представљањем културног наслеђа.

Посебно је потребно законски регулисати:

- могућност приступа дигиталном садржају водећи рачуна о заштити интелектуалних права и приватности,
 - права на комерцијалну дистрибуцију додатно обрађених јавно доступних дигитализованих садржаја,
 - обавезност депозита дигиталних верзија нових издања, као и садржаја који су оригинално настали у дигиталној форми, код релевантних институција и обавезне резервне копије на за то предвиђеном месту ван просторија установе и
 - права аутоматског прикупљања дигиталних садржаја (Web-harvesting)
- Ширење добре праксе у области дигитализације културног наслеђа и уметничког стваралаштва има за циљ узајамно упознавање и унапређење знања учесника у процесу. Праћењем оствареног напретка и упознавањем са проблемима који су се појавили код других, процес дигитализације културног наслеђа и уметничког стваралаштва се може убрзати у учинити квалитетнијим. Због тога је потребно развити оквир за компаративно вредновање постигнутих резултата у оквиру наше земље, као и у односу на окружење. Општи показатељи успешности могу бити квантитативни (процент јединица унетих у

дигитални каталог, проценат дигитализованих културних добара, број приступа презентацији) и квалитативни.

- Познавање постојећег културног наслеђа и уметничког стваралаштва, његове угрожености и доступности, претходи превођењу културног наслеђа и савременог стваралаштва у дигиталну форму, због чега је развој потпуних каталога неопходан први корак за остваривање успешне дигитализације. Постојање дигиталних каталога треба да обезбеди систематски приступ дигитализацији, којим ће се избећи вишеструка дигитализација или изостављање појединих делова.

Стратегија развоја дигитализације културног наслеђа и савременог стваралаштва подразумева остваривање циљева које ће у периоду 2017-2027 у највећој мери довести до нивелисања тренутног раскорака у набавци и употреби савремене информационе и комуникационе технологије, оспособљености запослених у установама културе и стварних потреба за дигитализацијом културног наслеђа и савременог стваралаштва.

Специфични циљеви су:

- Успостављен регулаторни оквир дигитализације који би уредио: обавезе и надлежности установа културе и учесника у процесу дигитализације; имплементацију међународних стандарда; интероперабилност; промоцију дигитализоване грађе кроз постојећи систем функционисања установа културе, а према надлежности
- Омогућена компатибилност и умрежавање у областима и ситуацијама где није могуће увести јединствени информациони систем увођењем минимума заједничког именитеља дигитализоване грађе
- Развијен систем речника контролисаних термина и метаподатака за потребе описивања дигитализованог културног наслеђа и савременог стваралаштва у складу са међународним терминима
- Отворен приступ дигитализованој грађи у јавним установама и културном наслеђу и савременом стваралаштву дигитализованим јавним средствима у мери у којој се не нарушавају законски оквири заштите интелектуалне својине
- Техничко-технолошка модернизација релевантних институција које се баве дигитализацијом културног наслеђа и савременог стваралаштва

- Дигитализација савременог стваралаштва, књижевности и издаваштва (е-књиге, продукција и е-трговина), музичке уметности и дискографије (интернет издања и е-трговина) и представљање остварења националне уметности и културе, укључујући остварења професионалних и аматерских друштава и удружења, дечјег стваралаштва и стваралаштва наивне и маргиналне уметности
- Образовани редовни, мастер и докторски програми на акредитованим установама високог образовања из области дигитализације
- Израђен Национални портал за активно, константно и интензивно представљање дигитализованог културног наслеђа и савременог стваралаштва
- Развијена дигитална култура и дигитална писменост
- Обједињена дигитализација културног, природног и научног наслеђа у складу са међународним стандардима и трендовима

Мере које је неопходно применити да би се наведени специфични циљеви остварили су:

1. Дефинисање права и обавеза учесника у процесу дигитализације кроз постојећи систем установа културе и делегирање надлежности на матичне, регионалне и локалне установе; дефинисање приоритета дигитализације културне грађе и усвајање од стране централних установа културе у складу са Планом.
2. Дефинисање минималног заједничког именитеља дигитализоване грађе и специфичности имплементације у савременом стваралаштву, аудио-визуелним архивима и њихово интегрисање у процес дигитализације на националном нивоу; дефинисање приоритета дигитализације; успостављање система заштите и система ограничавања приступа дигитализованој грађи; оснивање посебних организационих јединица за дигитализацију у установама културе у којима оне још не постоје.
3. Израда јединственог речника термина и метаподатака у складу са међународним стандардима.
4. Креирање регистра дигитализоване грађе, базе података и обезбеђивање најсавременијих модела интернет конекција великог протока података, приступањем постојећим академским мрежама стварањем посебног мрежног система или обезбеђивањем ових услова на други начин.
5. Осавремењивање и унапређење техничко-технолошке опремљености установа културе; јачање капацитета запослених у установама културе за спровођење процеса

дигитализације и овладавање савременим информационим и комуникационим технологијама и софтверима.

6. Увођење електронског пословања у установе културе у оквиру започетих процеса е-Управе; подстицање дигиталног стваралаштва, дигиталних и виртуелних музеја и изложби.
7. Иницирање оснивања образовних програма (основне, мастер и докторске студије) на универзитетима у Србији којим би се обезбедио потребан број кадрова за несметан развој и реализацију процеса дигитализације.
8. Израда идејног решења и израда Националног портала; израда заштитног знака (*watermark*) дигитализоване грађе; инсталирање Националног портала на АМРЕС базу у склопу система е-Управе; успостављање јединственог система активног, константног и интензивног представљања дигитализоване грађе са успостављеним информационим системом надзора над поштовањем ауторских и сродних права приликом представљања дигитализованог културног наслеђа и савременог стваралаштва на Порталу.
9. Подизање свести о значају развоја дигиталне културе и дигиталне писмености; употреба информационо-комуникационе технологије у култури уз праћење трендова развоја дигиталне културе и рад на примени информационо-комуникационе технологије у култури.
10. Евидентирање постојећих културних садржаја у циљу њиховог обједињавања, али и стимулисања креативности у процесу дигитализације и оптимализације коришћења ресурса; јачање капацитета запослених за генерисање обједињене базе дигитализованог садржаја.

4.4. Међуресорно и међусекторско повезивање и сарадња различитих нивоа власти

Међуресорна подручја културе (даље у тексту: МПК) јесу она у којима се преплићу различити системи (просветни, туристички, социјални, научни, спољни послови, привреда) те чијим развојем управљају различити ресорни органи и тела државне управе. Отварање културног система према другим системима подразумева повезивање ресорних органа и тела државне управе и локалне самоуправе, као и укључивање различитих друштвених група и заједница у културни систем и њихово подстицање на активан однос према култури и њеној улози у друштвеним променама.

Међусекторско повезивање односи се на сарадњу јавног, цивилног и приватног сектора, што је веома значајно за развој система културе. Континуирано прожимање и допуњавање различитих функција три сектора, њихових активности, програма и садржаја, специфичних циљева, модела пословања и укупног деловања ствара неопходну динамику и уједно еклатантно показује важност културе за целокупно друштво.

Значај сарадње различитих нивоа власти, поред заједничког рада на спровођењу циљева јавних политика и одрживог развоја, лежи и у стварању подстицајног окружења за даљи развој децентрализације и демотрополизације. Стога је неопходно развијати капацитете локалних установа и организација цивилног сектора како би се директно поспешило локални развој а не „извоз“ садржаја из већих градских центара у мање. Статистике Министарства културе и информисања јасно показују не само да су неке локалне средине амбициозније од других, већ и да је на општем плану број пристиглих конкурсних пријава из градова и општина миноран у односу на оне из Београда. Слично је и када се пореде квалитет и савременост концепата пројеката, план активности и реализације и квалитет конкурсних пријава на општем плану. Зато је неопходно континуирано унапређивати капацитете локалних установа и организација. С тим у вези су и пословни капацитети и менаџерске вештине запослених у локалним установама и организацијама за писање пројеката, који се уједно тичу и учешћа ових установа и организација у програмима регионалне и европске сарадње. Остваривање сарадње, а самим тим и коришћење значајних финансијских средстава из европских и међународних фондова остају незнатни. Илустративан је и податак о учешћу установа и организација из Србије у главном програму Европске уније за културу –

Креативној Европи, у коме је осим Београда заступљено тек неколико других градова и општина, а то су Нови Сад, Сремска Митровица и Смедерево.

4.4.1. Међуресорно подручје културе и образовања: образовање у култури, култура у образовању

Основни дугорочни циљ у наредном периоду јесте развој културе у образовању и образовања у култури кроз стратешко повезивање културе и образовања и њихово систематско осмишљено и организовано умрежавање. Међуресорна сарадња у овом пољу важна је због развоја креативности и критичког мишљења, интеркултурног дијалога и поштовања различитих култура и идентитета како заједница тако и појединаца, интердисциплинарности (нпр. о физици учимо и кроз поставку Музеја науке и технике).

Стога су од посебне важности следећи приоритети:

1. Развој и успостављање културне улоге школе (што је прецизно одређено у стратегији образовања)
2. Коришћење могућности које постоје у области културе за побољшавање резултата образовања
3. Успостављање и развој планске и системске сарадње између школе и културних институција
4. Развој едукативне функције културних институција
5. Увођење сталних истраживања у овој међуресорној области: од идентификовања проблема и потреба до праћења, анализе и вредновања примењених решења.

Коначни циљ наведених стратешких приступа је диверсификација образовних програма школа и установа културе, као и повезивање људских, просторних и финансијских ресурса.

Инструменти међуресорног подручја културе и образовања:

- Организациони: дефинисање улога и одговорности кључних актера у развоју међуресорне сарадње култура–образовање; стратешко планирање квалификација
- Финансијски: планирање буџетских средстава за реализацију међуресорних програма и пројеката, алоцирање средстава из ИПА фондова, међународних фондова, фондова разних агенција и сл.

- Правно-политички: стварање правног оквира и доношење одговарајућих законских и подзаконских решења на нивоу ресорних министарстава, као и правилника и протокола на локалном нивоу.

Мере:

1. Развој методика уметничких дисциплина (развој уметничке педагогије); мењање метода рада са садржајима из области уметности у школи и увођење запостављених облика културног деловања као што је, на пример, позориште у образовању
2. Развој сарадње и заједничких програма школа и институција културе, као и реализовање дела наставног програма у институцијама културе, припрема и вођење деце да циљано виде део програма установа
3. Регионална дистрибуција уметности широј популацији (посебно у руралним деловима) уз помоћ образовних ресурса
4. Обука кадра (за рад са школама и другим образовним институцијама; обука наставника за реализацију уметничких садржаја у школи⁸⁷)
5. Развој акредитације уметничких и едукативних програма који су у складу са природом и функцијом институције; обука кадра у јавним установама културе за реализацију таквих програма.

4.4.2. Међуресорно подручје културе и туризма (културни туризам)

Према повељи Међународног Савета за споменике и локалитете (International Council of Monuments and Sites – ICOMOS) „Културни туризам је посебан облик туризма који обухвата посете туриста ван места свог сталног боравка мотивисане потребом за културом, што подразумева историју, уметност, наслеђе или стил живота људи на неком локалитету.”

С обзиром на до сада учињене помаке, дугорочно, циљеви којима треба тежити су:

1. Побољшање позиције Србије као одредишта које понуду базира на богатству наслеђа и савремене културе, што подразумева развој конкурентних и атрактивних (културно-туристичких) производа
2. Креирање различитих одрживих интегралних туристичких производа насталих умрежавањем земаља у региону са сличним културним наслеђем (преко билатералних

⁸⁷ То је обухваћено и Стратегијом образовања.

односа, прекограничне сарадње), даљи развој регионалних културно-туристичких рута (итинерера)

3. Повећање учешћа културног туризма у приходима оствареним од туризма и повећање броја туриста и посетилаца културних локалитета и културних садржаја (манifestације, фестивали, културни програми и садржаји и др.) на локалном нивоу.

Стратегија диверсификације људских ресурса је повезана са стратегијом повећања запослености увођењем различитих дефицитарних професија и занимања (културно-уметнички аниматори, комуникатори, менаџери културног туризма и сл.).

Мере:

1. Подстицање развоја разноликих, квалитетних, атрактивних и иновативних културно-туристичких производа, програма и садржаја привлачних за домаће и стране туристе
2. Боље коришћење потенцијала културног наслеђа у развоју публике, кроз иновације у презентовању његовог значења и значаја
3. Развој одрживих развојних пројеката у сарадњи туристичких организација и установа културе
4. Примена конкурентске стратегије (аутентичност, висок квалитет, ниже цене у односу на земље у окружењу), као и усмеравање маркетиншких активности ка специјализованом тржишту културног туризма
5. Подстицање и подршка пројектима који повезују креативне индустрије и туризам (на пример развој сувенира, дизајн локалитета и друго).

4.4.3. Међуресорно подручје науке и културе – научна истраживања

Будући да се научним истраживањима утврђују чињенице на којима почива процес доношења одлука у савременим јавним политикама, укључујући и културну политику, на њихов значај је указивано у готово свим сегментима Стратегије развоја културе у Републици Србији. Важан предуслов за културну политику засновану на емпиријским подацима и реалним потребама јесу пројекти који подразумевају настајање статистика у култури. Развој научних истраживања почива на блиској сарадњи у ресорима културе и науке. Наиме, рад

многих научника је незамислив без ресурса из области културе, док је дискурс о развоју културних делатности утемељен у хуманистичкој и друштвеној теорији.

Неопходно је подржавати и пројекте који формирају интердисциплинарни тимови – научници, истраживачи, уметници, кустоси и други професионалци у области културе, и увећати финансијска средства за те намене

Мере:

- Усаглашавање основа за стратешку сарадњу Министарства културе и информисања и Министарства просвете, науке и технолошког развоја у области научно-истраживачког рада
- Подршка развоју научних и примењених истраживања у функцији развоја културних политика заснованих на доказима (анализа практичне политике, предлагање различитих могућности и делотворних решења постојећих проблема, као и концепције практичне политике, њеног спровођења и праћења, процене ефикасности спровођења, што је основа за доношење будућих одлука (ова истраживања треба да се реализују интердисциплинарно, са тимовима стручњака из различитих ресора, од стране различитих референтних образовних и културних институција)
- Покретање пројеката који дугорочно интегришу образовне, истраживачке и привредне ресурсе (државну управу и културне и уметничке организације) – иновације у производњи, дистрибуцији, рецепцији, као и иновације на плану инклузивних инструмената (процедура) културне политике
- Оснивање сталног програма финансијске подршке који би објединио истраживаче у доменима који повезују културу и науку.

Посебни циљ 1: *Развој капиталних лексикографских пројеката*

Заједничка стратегија Министарства културе и информисање и Министарства просвете, науке и технолошког развоја треба да буде ефективна подршка капиталним лексикографским пројектима, као што су израда Речника САНУ, дијалектолошке лексикографије, израде дијалектолошког атласа српског језика, етимолошког речника српског језика, термилошких, историјских речника српског језика и др. Приоритет, с друге стране, треба да буде подршка речницима савременог језика, од вишетомних до издања за школску и широку употребу. Систематска подршка државе обухвата и нова издања српског правописа (његових мањих деривата, усклађених са основним правописним приручником), правописног

речника српског језика и нормативне граматике српског језика, посебно њихово преношење у дигитални облик, као и давање снажног импулса даљем раду на електронском корпусу српског језика и другим истраживањима у области српске корпусне лингвистике. У области стандардизације језика, држава прати и подржава пројекат Института за српски језик САНУ „Опис и стандардизација српског језика“, као и друге научне пројекте од интереса за развој српског језика, посебно пројекте катедри на којима се изучава српски језик (синхронија и дијахронија).

Посебни циљ 2: *Пројекти истраживања теме геноцида над српским народом у 20. веку и сродних тема у оквиру неговања културе сећања*

Искуство геноцида током 20. века битно је одредило историју српског народа и неизбежна је одредница историјске самосвести наше савремености и будућности. Отуда је важно да се, након полувековног идеолошки лимитираног приступа овој тематици и у контексту актуелних изазова релативизације или ревизије историјских чињеница, приступи систематској подршци установама и истраживачима у изучавању ове опсежне тематске области, као и широком и одговорном презентовању досадашњих резултата, кроз различите облике културе сећања у земљи и иностранству (од музејских поставки и тематских изложби, до публикација и комеморативних манифестација и програмских садржаја у школама и медијима). При томе, неопходно је неговати приступ који ће избећи једностраност и уважити све историјске и савремене аспекте теме, али и без дневне политизације садржаја који треба да упуте пре свега на цивилизацијски и етички одговор у садашњем и сваком будућем времену.

4.4.4. Међуресорно подручје креативних индустрија

Унеско дефинише креативне индустрије као индустрије које стварају, производе и комерцијализују нематеријалне садржаје културне природе. Ти садржаји, у виду производа или услуга, обично су заштићени правима интелектуалне својине. У зависности од контекста, економског или технолошког, културне индустрије називамо и *креативним индустријама*, *индустријама будућности* или *индустријама садржаја*. Појам културних индустрија односи се на штампање, издавачку делатност и мултимедију, аудио-визуелне делатности, музичке и кинематографске продукције, као и на занате и дизајн. У неким земљама, појам културних

индустрија укључује и архитектуру, визуелне и сценске уметности, спорт, производњу музичких инструмената, рекламу и културни туризам.

Креативне индустрије репрезентативно указују на самоодрживе моделе у култури, а најпре кроз успешност на тржишту и повећање запослености. Тако се потпомаже и стварање услова за партнерски однос јавног, приватног и цивилног сектора. Концепт креативних индустрија културу афирмише као развојни фактор.

Веома важан аспект креативних индустрија лежи у повезивању културе са привредом, туризмом, образовањем, економијом, културним наслеђем, итд. али и у њиховом међусобном преплитању. Креативне индустрије доприносе креирању имица појединаца, заједница, градова, регија и државе; важан су део градске економије, како директно тако и индиректно (неки пројекти у култури генеришу новац и путем прихода других иницијатива – кетеринг, смештај, градски туризам); доприносе запошљавању; могу бити расадници знања, умећа и креативности и чворишта развоја (креативни градови нпр.); доприносе динамичној међународној сарадњи, интернационализацији и бољој међународној позиционираниости.

Мере:

- Мапирање стања, актера и постојећих иницијатива, и састављање препорука за развој креативних индустрија у Србији; дефинисање статистичких података, параметара и стандарда за поље креативних индустрија
- Дефинисање секторских приоритета, области и посебности у контексту креативних индустрија (филм: продукција, приказивање и биоскопске мреже, Србија као пословна локација за филмску индустрију; музика: дискографија, ефикасни систем заштите ауторских права; издаваштво: развој тржишта књига и др.)
- Успостављање системске сарадње између министарстава за културу и привреду и јединица локалне самоуправе и дефинисање потенцијала и мера за унапређење креативних индустрија, креативних кластера и креативних градова и региона
- Уступање инфраструктуре (некоришћених јавних простора и др.) за развој креативних индустрија и уступање пословног простора по повлашћеним ценама
- Подршка пројектима који подразумевају едукацију везану за нове професије, нове концепте у култури, нове генерације техничке опреме и рачунарских софтвера (културна политика, менаџмент у култури, дигитално стваралаштво и дигитализација, видео игре и анимација, опрема за креирање садржаја у култури, снимање, репродуковање и др.).

4.5. Развој међународне културне сарадње

Ојачавање капацитета културног сектора за међународну културну сарадњу треба да буде у складу са билатералним и мултилатералним споразумима и са спољнополитичким приоритетима Републике Србије. Јачање српског културног утицаја и промоција развојних приоритета треба да се ослања не само на проактивну и видљиву билатералну сарадњу, већ и на становишту да највиши домети српске културе јасно сведоче припадност европском културном контексту. Мултилатерална културна сарадња данас представља стандард у оквиру међународних односа у области културе и даје логистички оквир за сарадњу са релевантним организацијама и установама културе, помаже стварању стабилне основе за законе на националним нивоима и за креирање успешне културне политике.

Стратешки циљеви:

1. *Јачање билатералне сарадње*

Јачање билатералне сарадње у светлу спољне политике у интересу је стварања културних веза ради промоције и повезивања са светским културним токовима. Користећи снагу и инструменте културне дипломатије, ослонац је на сарадњи са земљама са којима Република Србија има традиционално добре и континуиране културне односе, а истовремено на стварању система подршке са земљама са којима је културна сарадња динамична и континуирана. Издвајају се следећа подручја деловања: регион Југоисточне Европе; Европа и интерконтинентална сарадња, и са земљама са којима постоји међусобни интерес за културну размену и везе. Надаље ће се иницирати нове линије сарадње и подстицати постојеће везе и партнерства, према потписаним међународним уговорима, што може повољно утицати и на шире односе.

1.1. *Подршка сарадњи између републичких установа културе и иностраних партнера*

Посебно значајан аспект билатералне културне размене биће подстицање и успостављање непосредних и континуираних веза између републичких установа културе (протоколи о сарадњи музеја, архива, библиотека, филмских центара и архива, позоришта – опере, драме, балета и др.) с хомологним партнерима, те стална размена квалитетних

програма, размена стручњака, мобилност уметника и умрежавање свих професионалних актера. Потребно је успоставити концепцијску повезаност између програмских садржаја који се представљају у иностранству и приоритета националне културне политике.

1.2. Поддршка међуржавном представљању културе и уметности

Важан вид културне дипломатије је представљање националне културе и уметности на међуржавном нивоу координисаним активностима министарстава надлежних за културу, кроз реализацију различитих манифестација/пројеката (културне сезоне, дани културе и други формати представљања), у којима се најчешће примењује начело реципроцитета.

1.3. Стварање мреже културних центара Србије у иностранству

На пољу билатералне сарадње, у оквиру јавне и културне дипломатије, посебан аспект представљаће деловање културних центара у земљама пријема. Културни центри промовишу језик, културу и културне вредности, доприносећи унапређењу билатералних односа и у другим ресорима (образовање, туризам, информисање и др). Република Србија има у плану да прошири мрежу деловања, али и утицаја, отварањем нових културних центара у иностранству, те је, поред активног Културног центра Србије у Паризу, у првој фази планирано отварање културних центара Републике Србије у Москви, Пекингу и Берлину, али и Трсту, а потом и у другим градовима и светским центрима. У плану је да Културни центар Србије у Паризу прошири своје деловање и на друге европске градове, пре свега Брисел, али и да се реорганизује начин рада и појачају стручни капацитети профилисани у домену културе и уметности. За сваки центар неопходно је урадити јединствену стратегију, укључујући промишљену кадровску и програмску анализу.

Неопходно је урадити пилот-стратегију за Културни центар Србије у Паризу, имајући у виду његово неадекватно деловање дуги низ година. Такође, потребно је појачати међуресорну сарадњу са Министарством спољних послова и министарствима надлежним за просвету и туризам, и иницирати измене и допуне Закона о спољним пословима које ће дати конкретна решења за деценијски проблем функционисања културних центара Србије у иностранству, као и нерешени статус културних центара у Србији који већ функционишу.

1.4. Поддршка изучавању српског језика и књижевности у иностранству

Академско изучавање српског језика и књижевности има посебан значај, јер представља основу и предуслов сваког другог облика културне сарадње и утиче и на

квантитет и квалитет рецепције српске културе у свету. Због тога је потребна тесна међуресорна сарадња с министарствима надлежним за образовање и спољне послове, како би унапредио статус србистике у оквиру светских студија славистике.

Мере за постизање стратешких циљева:

- Унапређење међуресорне сарадње са Министарством спољних послова у циљу унапређења међународне културне сарадње и размене, као и решавања питања културних центара: успостављање мреже нових културних центара Србије у Пекингу, Москви, Берлину, Вашингтону, Трсту и реформисање постојећег Културног центра у Паризу, као и регулисање статуса страних културних центара у Србији
- Израда годишњег програма кроз конкурс Министарства културе и информисања за предлагање програма/пројеката у области културе и уметности за културне центре.
- Унапређење међуресорне сарадње с министарствима надлежним за образовање и спољне послове, ради решавања статуса србистике у оквиру светских студија славистике
- Јачање капацитета културног сектора за остваривање успешне билатералне сарадње, кроз пружање подршке за реализацију репрезентативних пројеката на међународној сцени, као и кроз подршку мобилности уметника и професионалаца у области културе.

2. Унапређење мултилатералне сарадње

Мултилатерална сарадња подразумева и културну сарадњу између држава чланица међународних организација, увођење међународних стандарда и општеприхваћених норми и принципа који доприносе општем добру.

2.1. Сарадња са Унеском

Унапређење сарадње с Унеском, чије деловање у области културе можемо да поделимо у три области:

- Заштита и очување културне баштине;
- Развој интеркултурног дијалога и очување културне разноликости;
- Култура као фактор одрживог развоја.

Заштиту и очување културног наслеђа дефинишу пет Унескових конвенција које уводе одређене стандарде, а Србија је досад ратификовала четири конвенције. Ове активности су утемељене у *Конвенцији о заштити светске културне и природне баштине*, чијим се потписивањем Србија обавезује да сачува, не само светску баштину која се налази на њеној територији, већ и своју националну баштину. Конвенција нуди могућности номинације природних и културних споменика и локалитета на *Листу светске културне баштине* и на *Листу светске баштине у опасности*, што представља добар предуслов за перманентну заштиту по светским стандардима, али често коришћену и као подстицај економског развоја тих региона. У овом часу, Србија има четири уписа: Студеница, Стари Рас са Сопоћанима и Стећке, као регионални упис, на *Листи светске баштине* док на *Листи светске баштине у опасности* има један упис: Средњовековни споменици на Косову. Циљ је да до 2027. године Србија има још четири уписана културна добра, а да Средњовековни споменици на Косову буду пребачени на *Листу светске баштине*. Такође, Србија има обавезу да у року од годину дана изради менаџмент-планове за Студеницу, Стари Рас са Сопоћанима и Гамзиград.

Очување нематеријалног културног наслеђа, утемељено на *Конвенцији о очувању нематеријалног културног наслеђа* из 2003. године, важан је фактор у одржавању културне разноликости у доба глобализације. Србија има један уписани елеменат нематеријалног културног наслеђа – Породична слава, на Унескову *Репрезентативну листу нематеријалног културног наслеђа*. Циљ је да до 2027. буде још најмање пет уписа на *Репрезентативну листу нематеријалног културног наслеђа*.

У оквиру *Конвенције о заштити културних добара за време оружаног сукоба* (Хашка конвенција) Србија би требало да размотри упис извесних културних добара у Међународни регистар културних добара која су под специјалном заштитом, у циљу добијања посебне заштите за такву имовину.

Конвенцију о мерама за забрану и спречавање недозвољеног увоза, извоза и преноса својине културних добара Србија је ратификовала како би сузбила растућу нелегалну трговину културним добрима у свету, али није ратификовала Конвенцију UNIDROIT о украденим или незаконито извезеним културним добрима (Рим, 1995), што би представљало циљ до 2027. године.

Конвенција о заштити и унапређењу разноликости културних израза из 2005. године је међународни споразум који обезбеђује услове уметницима, културним професионалцима широм света да стварају, производе, дистрибуирају и уживају у широком спектру културних добара, услуга и активности. Ова конвенција препознаје дуалност – економску и културну, као и специфичност културних добара. Конвенција је једина обавезујућа правна тековина ЕУ (видети одељак *Процес европских интеграција*), њено спровођење кроз законодавни, институционални (са фокусом на локални и регионални ниво) и програмски оквир представља главни изазов у третираном периоду стратегије.

2.2. Сарадња са Саветом Европе

Унапређење сарадње с Саветом Европе, чије деловање у области културе можемо да поделимо на следеће области:

Област културног наслеђа се регулише сетом европских конвенција које уводе нове принципе и стандарде у заштиту и очување културног наслеђа, а које је Србија ратификовала. У наредном периоду потребно је ускладити прописе (нови сет закона) из области културног наслеђа, посебно непокретног културног наслеђа, с дефиницијама, принципима и стандардима из горе наведених конвенција.

Еуримаж представља један од најважнијих европских фондова за финансирање кинематографије. Србија има вишеструке користи од чланства у фонду, а српски филмови годинама оз њега повлаче значајни део средстава. Циљ је да се, годишње, из овог фонда врате уложена средства дата кроз годишњу контрибуцију и то, пре свега, кроз већинске и мањинске копродукције, као и да се повећа присуство Србије у радним групама СЕ, пре свега за промоцију и пласман, документарни филм и родну равноправност. Посебна подршка фонда намењена је дигитализацији биоскопских дворана.

Парцијални споразум Савета Европе о путевима културе у оквиру којег је Србији дата могућност да учествује у европским сертификованим рутама које ће промовисати културу и културно наслеђе Србије у ширим европским оквирима. Циљ је да се, поред постојећих европских културних путева, културно наслеђе из Србије укључи и у нове културне путеве у циљу развоја културног туризма, а посебно Дунавског региона.

2.3. Сарадња у оквиру механизма Централне и Источне Европе и Кине 16+1

Наглашавајући је значај који Кина придаје сарадњи са Србијом, у оквиру овог механизма, као и успон српско-кинеских односа, о којима сведоче и резултати у области

културе. Посебан значај има и област културних индустрија као саставни део пројекта „Један појас, један пут“.

У наредном периоду радиће се на позиционирању културних индустрија из Србије на кинеском тржишту с широм азијском перспективом (извођачке уметности, дизајн, аудио-визуелне индустрије, видео игре, анимација), али и на унапређењу сарадње са другим земљама Централне и Источне Европе.

2.4. Унапређење регионалне сарадње је циљ који доприноси неговању добросуседских односа и јачању међусобног поверења, као и стварању услова за спровођење регионалне културне политике. Сарадњом у оквиру регионалних организација, иницијатива и мрежа које делују у овој области, биће омогућено и заједничко деловање према фондовима намењеним култури. Приоритетне области регионалне сарадње чине: вредновање културног наслеђа, ширење креативних идеја и уметничких остварења, мобилност уметника, експертска размена искустава и умрежавање и ширење јединственог тржишта, посебно када је реч о креативним индустријама и одрживом развоју. Нарочито се издваја активно учешће у следећим организацијама и стратегијама:

- Савет министара културе југоисточне Европе
- Регионални савет за сарадњу
- Организација за црноморску економску сарадњу
- Централно-европска иницијатива

Мере за постизање стратешких циљева:

- Активно учешће Србије у међународним организацијама, иницијативама, мрежама кроз учешће високо професионалних представника и квалитетних пројеката у циљу репозиционирања српског културног сектора и утицаја;
- Успостављање механизма за спречавање пријема тзв. Косова у Унеско и у друге међународне организације и тела, кроз осмишљену и промишљену кампању у сарадњи са Министарством спољних послова, Канцеларијом за Косово и Метохију и осталим релевантним органима;
- Појачано интегрисање универзалних норми и принципа које дефинишу међународне организације у конвенцијама и другим актима у области културе и уметности;
- Ратификација и интегрисање Конвенције UNIDROIT о украденим или незаконито извезеним културним добрима (Рим, 1995)

- Ратификација и интегрисање Конвенције Савета Европе о кинематографској копродукцији (ревидирана)
- Иницирање нових предлога номинација за *Листу светске баштине*, како би Србија до 2027. године имала још четири уписана културна добра, као и за *Репрезентативну листу нематеријалног културног наслеђа*, на којој би до 2027. године требало да буде још најмање пет уписа
- Израда менаџмент планова за споменике на *Листи светске баштине* (Студеница, Стари Рас са Сопоћанима и Гамзиград)
- Ојачавање културних индустрија кроз међуресорну сарадњу са секторима привреде, трговине, туризма и др. као и са цивилним сектором, кроз нова иновативна партнерства, стварање олакшица и подстицаја за улагање у сектор културе и подршка стратешким иницијативама, пројектима/програмима који у себи имају елемент иновативности и креативности, а у складу са Конвенцијом 2005.

3. Процес европских интеграција

Јачање међународне културне сарадње, са јасним иницијативама и партнерствима у сектору културе, представља важну компоненту у европским интеграцијама Србије. Овакву културну политику Европска унија подржава и финансијски. Европска комисија мери напредак Србије кроз два паралелна процеса: спровођење Споразума о стабилизацији и придруживању и преговарачки процес кроз учешће у преговарачким групама и то:

- Преговарачка група 26 – Образовање и култура
- Преговарачка група 10 – Информационо друштво и медији
- Преговарачка група 1 – Слободно кретање роба
- Преговарачка група 8 – Политика конкуренције
- Преговарачка група 3 – Право пословног настањивања и слобода пружања услуга
- Преговарачка група 23 – Правосуђе и основна права
- Преговарачка група 29 – Царинска унија

3.1. Учесће у програмима Европске уније

Република Србија, као кандидат за чланство у ЕУ, има могућност да учествује у програмима и иницијативама Европске уније у области културе као што су:

3.1.1. Програм Креативна Европа – потпрограми Култура и МЕДИА

Учешће Републике Србије у програму *Креативна Европа* је од посебног и стратешког значаја јер се тиме обезбеђује интеграција наше културе у међународне културне токове, подстиче мобилност уметника, промовише културна разноликост и интеркултурни дијалог, као и финансијска подршка за домаће културне организације – како јавног, тако и цивилног сектора.

Циљеви су повећање подржаних пројеката установа и организација из Србије у два потпрограма (*Култура* и *МЕДИА*) за 30%; повећање броја носилаца пројеката из Србије у потпрограму *Култура* са 1 на 3; омогућавање приступа свим конкурсима потпрограма *МЕДИА*.

3.1.2. Подрика Граду Новом Саду као Европској престоници културе за 2021. годину

Град Нови Сад проглашен је 13. октобра 2016. Европском престоницом културе за 2021. годину. На седници Владе Републике Србије, одржаној 29. децембра 2016. године, донет је Закључак о проглашењу пројекта под називом „Нови Сад 2021 – Европска престоница културе“ културним пројектом од националног значаја за Републику Србију, имајући у виду стратешку важност ове европске титуле. Осмишљен као платформа за развој културних и креативних потенцијала Новог Сада, пројекат ће, наредних година, оснажити културну виталност града, урбану регенерацију и одрживи развој који подразумева структурне промене и побољшати међународни углед града Новог Сада и Републике Србије на међународној мапи. Пројекту „Нови Сад 2021 – Европска престоница културе“ биће пружена финансијска, организациона и техничка подршка у циљу успешне реализације планираних активности.

3.1.3 Програм Ознака европског наслеђа

По ступању у чланство ЕУ циљ је да што већи број споменика културе и локалитета у Србији буде спреман да се кандидује и понесе *Ознаку европског наслеђа*. Република Србија, са својим богатим културним наслеђем, намерава да активно учествује у овој иницијативи ЕУ.

3.2. Фондови Европске уније

Инструмент за претприступну помоћ (ИПА) је доступан механизам Европске уније који пружа земљама кандидатима бесповратну финансијску помоћ током процеса приступања. Коришћење средстава из претприступних фондова ЕУ за реализацију пројеката

из области културе подразумева континуиран рад на јачању капацитета установа и организација за аплицирање.

По ступању у чланство, стиче се могућност коришћења структурних фондова Европске уније, у оквиру којих се финансирају и пројекти из области културног наслеђа (*Европског фонда за регионални развој, Европског социјалног фонда, Европског пољопривредног фонда за рурални развој* (који пружа подршку обнови, одржавању и унапређењу културног и природног наслеђа села, сеоских предела), *Европског фонда за поморство и рибарство*, итд.)), али и сектора креативних индустрија. Ови фондови пружају модалитете финансирања сектора културне и креативне индустрије, као извора иновација, а у циљу унапређења културних политика у овом домену (*Кохезиони фондови у складу са основним циљевима и приоритетима Стратегије 2020; Јединствено дигитално тржиште*).

Важно је и учешће српских пројеката у спровођењу Европске стратегије за регион Дунава (*EUSDR*), као и Јадранско-јонске стратегије (*EUSAIR*) и њиховим програмима.

3.3. Хармонизација националних прописа у области културе са правним тековинама Европске уније

У складу са Националним програмом за усвајање правних тековина ЕУ (НПАА), циљ је да се национални прописи у области културе ускладе са релевантним правним тековинама Европске уније, и то:

1. Директива 2014/60/ЕУ Европског парламента и Савета од 15. маја 2014. о повраћају културних предмета незаконито изнетих с државног подручја државе чланице и о измени Уредбе (ЕУ) бр. 1024/2012 (прерађена)
2. Уредба Савета (ЕЗ) број 116/2009 од 18. децембра 2008. године о извозу културних добара
3. Спроведбена уредба Комисије (ЕУ) број 1081/2012 од 9. новембра 2012. у сврхе Уредбе Савета (ЕЗ) број 116/2009 о извозу културних добара.

Мере за постизање стратешких циљева:

- Јачање капацитета установа културе за аплицирање за средства из међународних фондова и фондова Европске уније, организацијом едукативних семинара и радионица за припрему пројеката и подршка републичким установама културе да свака у своме делокругу учествује на европским конкурсима

- Пружање подршке учешћу установа и организација из Србије у програмима Европске уније суфинансирањем пројеката који су остварили подршку у оквиру ових програма, до достизања нивоа одрживости пројеката
- Усклађивање националних прописа из области културе с релевантним правним тековинама ЕУ у складу са Националним програмом за усвајање правних тековина ЕУ (НПАА)
- Подстицање мобилности уметника и професионалаца у области културе у складу са приоритетима културне политике ЕУ предвиђеним Европском агендом за културу – Планом рада за период 2015-2018 (кроз позив Министарства културе и информисања за суфинансирање мобилности уметника и професионалаца у области културе и уметности)
- Пружање финансијске, техничке, организационе и програмске подршке Граду Новом Саду, који је проглашен за Европску престоницу културе за 2021. годину
- Учешће у спровођењу Европске стратегије за регион Дунава (EUSDR), као и Јадранско-јонске стратегије (EUSAIR) и њиховим програмима.

4. Подршка учешћу на међународним манифестацијама у земљи и иностранству

Пружање подршке различитим, институционалним и ванинституционалним актерима, за учешће на престижним међународним манифестацијама, гостовањима односно националним представљањима, доприносиће промоцији културе, културног наслеђа и савременог стваралаштва на међународном плану, а тиме и обликовању и промени слике земље у иностраној јавности. Иницирањем и представљањем програма на међународној сцени, кроз промоцију културног идентитета, акценат ће бити на мерилима квалитета и репрезентативности (изврности) и иновативности. Посебна пажња биће посвећена истакнутим манифестацијама, пре свега, Венецијанском бијеналу, међународним филмским фестивалима у Берлину, Кану и Венецији и представљању српске књижевности на сајмовима књига у Москви, Лајпцигу, Франкфурту, Пекингу, итд. Подстицаће се учешће на међународним манифестацијама, ради позиционирања и промовисања српске културе и уметности, као и отварања нових могућности за презентацију, у складу са светским трендовима.

Мере за постизање стратешких циљева:

- Пружање програмске, финансијске и техничке подршке за реализацију учешћа представника Србије на међународним манифестацијама од интереса за Републику Србију

АНЕКС 1

Закони, подзаконски акти и потврђена међународна документа у области културе

У области културе у Републици Србији на снази су следећи закони и подзаконска акта⁸⁸:

- *Закон о издавању публикација* („Сл. гласник РС“ бр. 37/91, 53/93-др. закон, 67/93-др. закон, 48/94-др. закон, 135/04 и 101/05-др. закон);
- *Закон о обнови културно-историјског наслеђа и подстицању развоја Сремских Карловаца* („Сл. гласник РС бр. 37/91, 53/93-др. закон, 67/93-др. закон, 48/94-др. закон и 101/05-др. закон);
- *Закон о Матици српској* („Сл. гласник РС“ бр. 49/92)
- *Закон о оснивању Музеја жртва геноцида* („Сл. гласник РС“ бр. 49/92, 53/93-др. закон, 67/93-др. закон, 48/94-др. закон и 101/05-др. закон);
- *Закон о културним добрима* („Сл. гласник РС“ бр. 71/94, 52/11-др. закон, 52/11-др. закон, 99/11-др. закон)
- *Закон о Српској књижевној задрузи* („Сл. гласник РС“ бр. 20/97)
- *Закон о култури* („Сл. гласник РС“ бр. 72/2009, 13/2016 и 30/2016 – испр.)
- *Закон о ауторским и сродним правима* („Сл. гласник РС“ бр. 104/2009, 99/2011, 119/2012 и 29/2016 – одлука УС
- *Закон о задужбинама и фондацијама* („Сл. гласник РС“ бр.88/2010, 99/2011- др. закон);
- *Закон о старој и реткој библиотечкој грађи* („Сл. гласник РС“ бр. 52/2011);
- *Закон о обавезном примерку публикације* („Сл. гласник РС“ бр. 52/11 , 13/16);
- *Закон о библиотечко – информационој делатности* („Сл. гласник РС“ бр. 52/2011);
- *Закон о кинематографији* („Сл. гласник РС“ бр. 99/2011 и 02/2012);
- *Правилник о начину вођења евиденције о непокретностима које уживају претходну заштиту* („Службени гласник РС”, број 19/95);
- *Правилник о обрасцима за документацију која се води о археолошком ископавању и истраживању* („Службени гласник РС”, бр. 19/95 и 102/06);

⁸⁸ Редослед је према години доношења основног текста, најпре закона а потом подзаконских аката.

- *Правилник о ближним условима за почетак рада и обављање делатности установа заштите културних добара („Службени гласник РС”, број 21/95);*
- *Правилник о подацима који се уписују у регистар, начину вођења регистра и централног регистра непокретних културних добара и о документацији о овим културним добрима („Службени гласник РС”, бр. 30/95 и 37/95);*
- *Правилник о програму стручног испита у делатности заштите културних добара и начину његовог полагања („Службени гласник РС”, бр. 11/96 и 15/96-исправка);*
- *Правилник о начину вођења евиденције регистраторског материјала који ужива претходну заштиту (“Службени гласник РС”, број 28/96);*
- *Правилник о регистрима уметничко-историјских дела („Службени гласник РС”, број 35/96);*
- *Правилник о регистрима филмске грађе („Службени гласник РС”, број 47/96);*
- *Правилник о стављању ознака на непокретна културна добра („Службени гласник РС”, број 51/96);*
- *Правилник о регистрима архивске грађе („Службени гласник РС”, број 24/97);*
- *Правилник о улагањима у културу која се признају као расход („Сл. гласник РС“ бр. 9/2002);*
- *Уредба о ближним условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина („Службени гласник РС”, број 36/10);*
- *Правилник о садржини и начину вођења централне евиденције установа културе основаних средствима у јавној својини са седиштем на територији Републике Србије („Службени гласник РС”, број 38/10);*
- *Уредба о условима, критеријумима и начину стицања, односно одузимања статуса установе културе од националног значаја („Службени гласник РС”, број 40/10);*
- *Правилник о садржини и начину вођења евиденције лица која самостално обављају уметничку или другу делатност у области културе („Службени гласник РС”, број 41/10);*
- *Правилник о саставу и начину рада Комисије за утврђивање репрезентативности удружења у култури и о ближним условима и начину утврђивања и престанка статуса репрезентативног удружења у култури („Службени гласник РС”, бр. 57/10 и 21/13);*

- *Уредба о републичким наградама за посебан допринос развоју културе („Службени гласник РС”, број 91/10);*
- *Правилник о ближој садржини и начину вођења регистра задужбина и фондација („Службени гласник РС”, бр. 16/11);*
- *Правилник о садржини и начину вођења регистра представништава страних задужбина и фондација („Службени гласник РС” бр. 16/11);*
- *Правилник о достављању обавезног примерка електронских публикација депозитним библиотекама и њиховом коришћењу („Службени гласник РС“, број 98/11);*
- *Правилник о чувању, заштити и коришћењу обавезног примерка публикација у депозитним библиотекама („Службени гласник РС“, број 98/11);*
- *Правилник о критеријумима за стицање статуса истакнутог уметника, односно истакнутог стручњака у култури („Службени гласник РС”, број 58/12)*
- *Правилник о Програму стручних испита у библиотечко-информационој делатности, начину њиховог полагања и висини накнаде за рад чланова Комисије за полагање стручних испита („Службени гласник РС”, број 123/12);*
- *Правилник о сталном стручном усавршавању у библиотечко-информационој делатности („Службени гласник РС”, број 18/13);*
- *Правилник о ближим условима за стицање виших стручних звања у библиотечко-информационој делатности („Службени гласник РС”, број 22/13);*
- *Правилник о ближим условима за обављање библиотечко-информационе делатности јавних библиотека („Службени гласник РС”, број 13/13);*
- *Правилник о националним стандардима за обављање библиотечко-информационе делатности („Службени гласник РС“, број 39/13);*
- *Правилник о инвентарисању, обради, ревизији и отпису библиотечко-информационе грађе и извора, као и вођењу евиденције о библиотечко-информационој грађи и изворима („Службени гласник РС“, број 47/13);*
- *Правилник о ближим условима и начину коришћења старе и ретке библиотечке грађе („Службени гласник РС”, број 22/13);*
- *Правилник о мерама техничке заштите старе и ретке библиотечке грађе („Службени гласник РС”, број 22/13);*
- *Правилник о садржини и начину вођења регистара категорисане старе и ретке библиотечке грађе („Службени гласник РС”, број 22/13);*

- *Правилник о начину, мерилима и критеријумима за избор пројеката у култури који се финансирају и суфинансирају из буџета Републике Србије* („Сл. гласник РС“ бр. 10/16).

Део нормативног оквира културе представљају и међународна акта чије је поштовање на себе Србија преузела као правни наследник Југославије, односно које је потврдила као самостална држава. Оне су:⁸⁹

- *Повеља Уједињених нација*, Сан Франциско 1945 („Сл. листДФЈ“, бр. 69/45),
- *Универзална декларације о људским правима* (1948)
- *Конвенција за заштиту културних добара у случају оружаног сукоба*, Хаг 1954 („Сл. листФНРЈ“, бр. 4/56);
- *Међународна конвенција о укидању свих облика расне дискриминације* („Сл. листСФРЈ 31/67);
- *Међународни пакт о грађанским и политичким правима* („Сл. листСФРЈ“, бр. 7/71);
- *Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима* ("Службени листСФРЈ- Међународни уговори", бр. 7/71);
- *Конвенција о мерама за забрану и спречавање недозвољеног увоза, извоза и преноса својина културних добара*, Унеско, Париз 1970 („Сл. листСФРЈ“, бр. 50/73);
- *Конвенција о заштити светске културне и природне баштине*, Париз, 1972. („Сл. листСФРЈ“ – Међународни уговори, бр. 56/74);
- *Међународна конвенцију о укидању свих облика дискриминације жена* („Сл. листСФРЈ – Међународни уговори бр, 11/81);
- *Протокол уз споразум о увозу предмета просветног, научног и културног карактера* („Сл. листСФРЈ – Међународни уговори”, бр. 7/81)
- *Конвенција о правима детета* („Сл. листСФРЈ – Међународни уговори“ бр. 15/90 и „Сл. листСРЈ – Међународни уговори“ бр. 4/96 и 2/97);
- *Конвенција о заштити европског архитектонског блага*, Гранада 1985 („Сл. листСФРЈ“, бр. 4/91).
- *Европска конвенција о кинематографској копродукцији* (Стразбур, 1992); „Сл. листСЦГ – Међународни уговори“, бр. 2/2004)
- *Европска повеља о регионалним или мањинским језицима* („Сл. Гласник РС – Међународни уговори“ бр. 18/2005)

⁸⁹ Редослед је према години потврђивања акта.

- *Конвенција о доступности информација, учешћу јавности у доношењу одлука и праву на правну заштиту у питањима животне средине* (Архус 1998, „Сл. гласник РС – Међународни уговори“, бр. 38/09)
 - *Европска конвенција о заштити археолошког наслеђа*, Ла Валета, 1992. [2007] („Сл. гласник РС“, бр. 42/09);
 - *Конвенција о заштити и унапређењу разноликости културних израза*, Унеско, Париз, 2005 („Сл. гласник РС – Међународни уговори“, бр. 42/09);
 - *Европска конвенција о прекограничној телевизији* (Стразбур, 1989) („Сл. гласник РС – Међународни уговори“, бр. 42/2009);
 - *Конвенција о правима особа са инвалидитетом* („Сл. Гласник РС – Међународни уговори“ бр. 42/2009)
 - *Оквирна конвенција Савета Европе о важности културног наслеђа за друштво*, Фаро, 2005 („Сл. гласник РС – Међународни уговори“, бр. 1/10);
 - *Конвенција о очувању нематеријалног културног наслеђа*, Унеско, Париз 2003 („Сл. гласник РС – Међународни уговори“, бр. 1/2010).
 - *Европска конвенција о културном пределу* (Фиренца, 2000) („Сл. гласник РС“ – Међународни уговори“, бр. 4/11);
-